

LUND UNIVERSITY

Ny strategi för vetenskaplig bokpublicering vid Lunds universitet

Bernhardsson, Katarina

2012

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Bernhardsson, K. (2012). *Ny strategi för vetenskaplig bokpublicering vid Lunds universitet*. Området för humaniora och teologi, Lunds universitet.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Ny strategi för vetenskaplig bokpublicering vid Lunds universitet

Två förslag till en bättre publiceringsverksamhet
vid Område HT och vid Lunds universitet.

Rapport från projektet HT-områdets
bokpubliceringar.

Katarina Bernhardsson
december 2011

© Katarina Bernhardsson och Område HT, Lunds universitet

Grafik: Författaren i samarbete med Maria Svenningsson

ISBN: 978-91-7473-224-5

Rapport från Området för humaniora och teologi, Lunds universitet. Denna rapport finns också fritt digitalt tillgänglig, med aktiva länkar, i Lunds universitets publikationer – sök på sidan: www.lu.se/forskning/avhandlingar-och-publikationer.

Rapportförfattaren kan kontaktas på adress: katarina.bernhardsson@litt.lu.se.

Tryck: Media-Tryck, Lunds universitet 2011

Innehållsförteckning

1. Inledning och utredningens syfte	7
1.1 Rapportens disposition	9
1.2 Tack	10
 2. Förslag riktade till Område HT, Lunds universitet	 11
2.1 Utmaningar i dagens forskningspublicering	11
2.1.1 Nationella och ämnesmässiga utmaningar	11
2.1.2 Lokala utmaningar	13
2.2. Förslag riktade till Område HT	14
2.2.1 Flödesschema för en skriftseriebok – val av ambitionsnivå	15
2.2.2 Distribution, synlighet och open access	19
2.2.3 Vad en gemensam organisation kan ge	21
2.2.4 Redaktionssekreteraren – roll och uppgifter	23
2.2.5 Några ytterligare poänger	26
2.3 Tidsflöde för satsningen	27
2.4 Kostnader	32
2.5 Namnfrågan	33
 3. Förslag riktade till Lunds universitet centralt	 34
3.1 Poänger med ett universitetsförlag	34
3.1.1 Tre synvinklar på förlaget	34
3.1.2 Tre viktiga problem som förlaget kan lösa	35

3.1.3 Tre viktiga punkter i förlagsdiskussionen	37
3.2 Förslag riktade till Lunds universitet centralt	38
3.2.1 Förlagets potential – verksamheten utvidgas successivt	41
3.2.2 Flödesschema för en bok, från ax till limpa	43
3.2.3 Distribution, synlighet och open access	43
3.2.4 Frågan om e-bok	45
3.2.5 Förlagsredaktören – roll och uppgifter	46
3.3 Tidsflöde och kostnader	48
3.4 Namnfrågan	48
3.5 Externa förlag	49
4. Bakgrund	51
4.1 Lund University Press (1986–1999)	52
4.2 Efter Lund University Press (2000–2010)	55
5. Jämförelse – nationell och skandinavisk	57
5.1 Nationell jämförelse	57
5.1.1 Publiceringsverksamhet och synlighet i tre ambitionsnivåer	58
5.1.2 Nivå 1: Svenska universitetsförlag	59
5.1.3 Nivå 2: Samlad skriftserieverksamhet	60
5.1.4 Nivå 3: Ingen samlad publiceringsverksamhet	65
5.1.5 Exemplet Uppsala	67

5.2 Skandinavisk jämförelse	74
5.2.1 Danmark	75
5.2.2 Norge	80
5.2.3 Exemplet Köpenhamn	83
6. Inventering – situationen inom HT i Lund idag	86
6.1 Inventeringen i fem steg	86
6.2 Avhandlingar	95
6.3 Bokpublicering – monografier och antologier	98
6.3.1 Extern bokpublicering	100
6.3.2 Intern bokpublicering	103
6.3.2.1 Produktionen	105
6.3.3 Open access	107
6.3.4 Skriftserier och svar på enkäten till serieredaktörerna	112
6.3.5 Distribution och beställningsmöjligheter	115
6.4 Kort diskussion kring publiceringarna	119
6.4.1 Utgivning på svenskt förlag	121
6.4.2 Utgivning på utländskt förlag	124
6.4.3 En möjlig konflikt mellan två olika mål	125
7. Två väsentliga internationella diskussioner	127
7.1 Den internationella diskussionen om universitetsförlag och digital publicering	127

7.2 Bibliometrin och bokpubliceringen	135
7.2.1 Den svenska och den norska modellen	137
8. Avslutning	142
9. Källförteckning	143
9.1 Tryckt material	143
9.2 Elektroniskt material	145
9.3 Övrigt otryckt material	147
10. Bilagor	148
1) Externa utgivare som publicerat HT-forskare 2007–2009	149
2) Skriftserier inom HT-området 2011, uppdelat i SOL, hist-fil och CTR	153
3) Skriftserier som avhandlingar utkommit i 2007–2011	157
4) Skriftserier inom Lund University Press 1998	158

1. Inledning och utredningens syfte

Vetenskap publiceras idag på många olika sätt. Inom ett stort antal av universitetets ämnen är den längre publiceringen, vanligen i bokform, nödvändig för att kunna göra rättvisa åt forskningens metoder och material, och det är inte ett behov som kommer att försvinna. Boken är med andra ord inte död, utan kommer att vara ett väsentligt medium för forskningspublicering även i framtiden.¹

Idag publiceras forskningsböcker dels genom en intern utgivning av skriftserier och dels genom förlagspublicerade böcker. Det finns dock problem som behöver lösas inom båda dessa publiceringsvägar, och det är mot den bakgrunden som området för humaniora och teologi (Område HT)² har gett mig i uppdrag att som expertutredare skriva en rapport om bokpubliceringen.

I denna rapport lägger jag fram två separata förslag.

Det första handlar om hur Område HT:s arbete med skriftserier skulle kunna förbättras med en genomgripande samordning och kvalitetsförbättring av både produktion, synlighet och spridning. En professionalisering av produktionen och en förbättrad spridning av forskningsresultaten är viktiga för såväl den enskilda forskaren och det enskilda ämnet eller institutionen som för Område HT och Lunds universitet i sin helhet. Läget idag för skriftserierna är ur ett helhetsperspektiv ogenomtänkt och splittrat och fler av skriftserierna är näst

¹ För Område HT räknar man t.ex. med att ungefär 35 procent av forskningen publiceras i artikelform. 65 procent av forskningspubliceringen sker alltså i andra former, där de viktigaste är monografier, antologier och konferensvolym. (Uppgiften kommer från beräkningar av Mikael Graffner, Biblioteksdirektionen, från presentation inför Område HT:s forskningsnämnd 8/10 2010.) Även om artikelandelen kan tänkas öka i framtiden kommer den inte att konkurrera ut boken som form. Jfr diskussionen i Janken Myrdal, *Spelets regler i vetenskapens hantverk. Om humanvetenskap och naturvetenskap*, Stockholm: Natur & Kultur, 2009.

² Vid årsskiftet 2011/2012 ändrar området namn till Humanistiska och teologiska fakulteterna. I rapporten behåller jag dock det tidigare namnet eftersom det är det jag arbetat med under utredningens gång.

intill osynliga, vilket innebär att man inte gör rättvisa åt den stora forskningsproduktion som finns inom området.

Det andra förslaget handlar om att startandet av ett Lunds universitetsförlag skulle lösa flera problem inom bokpublicering och samtidigt erbjuda fina möjligheter för universitetet i termer av marknadsföring, synlighet och framåtsyftande visionärt publiceringsarbete. Detta förslag innebär att jag förordar att universitetet skapar en professionellt skött och högkvalitativ plats för forskningspublicering. Jag menar inte återstartandet av det som en gång kallades Lund University Press. Verksamheten och grundidén skiljer sig markant från vad Lund University Press en gång gjorde. Detta förslag handlar om en refereegranskad och kvalitativ utgivning av forskning som erbjuder ett högkvalitativt vetenskapligt publiceringssammanhang för forskning i monografi- eller antologiform. Den tryckta boken är ett viktigt medium inom en sådan förlagsverksamhet, men långt ifrån det enda.³ Här finns chansen att samla en mängd olika typer av publiceringar i ett gemensamt sammanhang och med en gemensam kompetens.

Den akademiska publiceringen av böcker står i hela världen idag inför stora utmaningar. Det finns svårigheter att kombinera vinstbringande försäljning av böcker med såväl omfattande och kostsam kvalitetsgranskning som nya krav på open access, dvs. fri digital tillgänglighet. Hur detta ska förenas, och hur kraven förändrar villkoren för förlagen, diskuteras flitigt inom större språkområden som till exempel det engelska, och det är inte enklare i Sverige. Samtidigt innebär det allt större intresset för mätbarhet och bibliometri andra problem för bokpubliceringen. Båda dessa frågor diskuteras i rapporten, som också innehåller en inventering av HT-forskarnas nuvarande publiceringspraktiker. Jag gör också en jämförelse med övriga svenska och skandinaviska lärosäten, vilken visar att Lunds universitet är bland de sämsta inom arbetet med bokpublicering.

³ Observera att den största delen av arbetet med publiceringarna måste genomföras oavsett om resultatet är tänkt som en tryckt bok eller som en digital fil – dessa både medier ses i denna rapport som parallella och varandra kompletterande publiceringssätt.

I denna rapport föreslår jag en bokpublicering som inte förväntas kunna bära sina egna kostnader – en verksamhet som alltså inte i första hand är kommersiellt driven utan till för att universitetet vill ha en fullgod spridning av sina forskningsresultat. För att uppnå en sådan spridning måste Lunds universitet respektive Område HT hitta en publiceringsstrategi som är betydligt bättre än idag på att producera, synliggöra och distribuera böcker. Om området (vad gäller skriftserierna) och universitetet (vad gäller ett universitetsförlag) tar tag i dessa frågor har Lunds universitet chansen att få en publiceringsstrategi som i stället för att vara bland de sämsta i landet kan vara bland de bästa, mest genomtänkta och mest framsynta.

1.1 Rapportens disposition

Rapporten är strukturerad på så sätt att den inleds med de två konkreta *förslagen*. I avsnitt 2 formuleras de förslag jag riktar till Område HT, gällande förbättringen av skriftserieverksamheten. I avsnitt 3 diskuteras de förslag jag riktar till Lunds universitet angående startandet av ett universitetsförlag.⁴

Därefter fördjupas diskussionen genom en längre redovisning av utredningens arbete. Efter en kort *bakgrundsteckning* av situationen i Lund – där Lund University Press och tiden efter dess nedläggning tas upp – följer i avsnitt 5 två *jämförelser*, först en nationell och sedan en skandinavisk. I dessa jämförelser studeras hur andra lärosäten hantlar sin bokpublicering. Efter detta redovisas i avsnitt 6 den *inventering* jag genomfört av hur Område HT:s forskare publicerat sig under de senaste åren. Slutligen lyfter jag fram två väsentliga *internationella diskussioner*: den första om universitetsförlagens arbete med den nya digitala publiceringstekniken, och den andra om bibliometri. Rapporten avslutas med en källförteckning och fyra bilagor som listar delar

⁴ Dessa båda förslag har tidigare lagts fram som separata beslutsunderlag till Område HT:s ledning respektive till Lunds universitets rektor. Här har de redigerats och kortats för att kunna inlemmas som en del av rapporten.

av inventeringen: vilka externa utgivare som publicerat HT-forskare samt några olika listor över skriftserier.

Observera att alla länkar är aktiva i den digitala versionen av denna rapport. Tanken är att det digitala dokumentet på så sätt ska kunna fungera som en ingång till diskussionen och som en länksamling för den som vill utforska frågan vidare.

1.2 Tack

Ett stort antal människor har ställt upp – både i Lund och annorstädes – för intervjuer, produktiva samtal, studiebesök och enkätbesvarande; med faktahjälp, synpunkter, råd, idéer, materialframtagning och litteraturtips; ja, på alla tänkbara sätt för att ge väsentlig information till denna utredning. Jag vill tacka er alla för detta. Det har varit helt nödvändigt för att denna rapport skulle kunna tänkas och skrivas.

Ett varmt tack till bibliotekarie Åke Bertenstam och professor Oloph Bexell, företrädare för Acta Universitatis Upsaliensis, som under mitt besök i Uppsala svarat på mina frågor och ställt ett omfattande material till mitt förfogande, och till Museum Tusculanum i Köpenhamn som på samma sätt tog emot mig och berättade om sin verksamhet.

Ett särskilt tack till er som kontinuerligt fungerat som stöd och rådgivare för utredningen: HT-bibliotekarierna Viktoria Hörnlund, Annakim Eltén och Ann Tobin, Biblioteksdirektionens Jörgen Eriksson, kanslichef Gunnel Holm och initiativtagare till utredningen professor Marianne Thormählen.

2. Förslag riktade till Område HT, Lunds universitet

I detta avsnitt lägger jag fram förslaget att Område HT gör en gemensam och samlande satsning på sina skriftserier. På så sätt kan synlighet, tillgänglighet och produktionskvalitet på böckerna ökas kraftigt. Till att börja med måste hela arbetet finansieras av området. Efter två år kan verksamheten utvärderas och området får då en god bild av hur intäkterna står i relation till kostnader och arbetsinsats när verksamheten har hunnit etablera sig.

Här diskuterar jag kortfattat några av de utmaningar som finns inom dagens forskningspublicering, innan jag övergår till de förslag jag riktar till Område HT. Flera av dessa utmaningar diskuteras dessutom mer utförligt i rapportens senare, fördjupande delar.

2.1 UTMANINGAR I DAGENS FORSKNINGSPUBLICERING

Det finns flera utmaningar och viktiga punkter inom publiceringen av forskning idag.

2.1.1 Nationella och ämnesmässiga utmaningar

a) Artiklar kontra bok/bibliometri. Mycket av forskningens belönings-system är uppbyggt efter artikeln som publiceringsform. Inom humaniora och teologi påpekar forskarna att bokens längd är en förutsättning för många av forskningens metoder och material – det går inte att ersätta detta med att endast publicera texter à cirka 20 sidor. Detta medför att man måste hitta sätt att upprätthålla en bra infrastruktur för denna typ av forskning.

Inom bibliometrin och andra liknande former av mätning bedöms kvalitet genom kvantitativa undersökningar. Här är det artikeln – och inte vilken artikel som helst, utan den som är publicerad i vissa

utvalda internationella tidskrifter – som räknas. Systemet är skräddarsytt för naturvetenskapen och räknar främst med amerikanska tidskrifter. Svårigheterna för humaniora att hävda sig kombinerat med svårigheterna för nordiska forskare att hävda sig innebär ett dubbelt problem för nordiska humanister (se vidare avsnitt 7.2). Bibliometrin används allt oftare för att mäta och värdera forskning samt för fördelning av forskningsresurser. Ur ett strikt svenskt bibliometriskt perspektiv skulle man kunna hävda att publiceringen av böcker över huvud taget är onödiga, och än mer skriftserieböcker. Här finns dock ett systemfel som snarare borde påpekas och motarbetas än accepteras.

b) Open access – både Lunds universitet själv och Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF) har slagit fast att det är en viktig målsättning att forskning ska publiceras via open access, dvs. digitalt fritt tillgängligt. Allt fler forskningsfinansiärer kräver open access-publiceringar vad gäller artiklar, och det är troligen bara en tidsfråga innan det också kommer att krävas av publicerade monografier. Detta har dock inte gett någon större genklang i forskarnas bokpublicering. Doktorander har i viss mån anammat open access-idén, men det sker på eget initiativ och utan någon tydlig part att diskutera frågan med (se vidare avsnitt 6.3.3 och 6.2).

c) Distribution, både nationellt och – svårast – internationellt. Detta kräver upparbetande av kanaler och ett arbete för att se till att det fungerar väl.

d) Förlagssamarbetets problem. Detta handlar om sådant som copyright, bokens livslängd och marknadsföring gentemot olika målgrupper, svårigheten att få publicera via open access (se avsnitt 6.4).

e) Upplösningen av gränserna för bokformen har gett upphov till en mängd mindre seriösa böcker och förlag på marknaden. Detta innebär stundtals problem för bibliotek och andra inköpare att sortera och bedöma ett förlags tillförlitlighet,⁵ vilket ger universitetet en möjlighet att som "förlag" för en bok stå som garant för kvalitet och en genomtänkt bokpublicering.

⁵ Se en utförligare diskussion i avsnitt 3.1.2 c.

2.1.2 Lokala utmaningar

a) Det finns inte någon struktur eller organisation inom Område HT som samordnar eller ser till att saker blir gjorda inom bokpubliceringen. Många frågor hamnar mellan stolarna och det finns ingen att vända sig till.

b) Universitetets egenpublicerade forskning är nästintill osynlig och mycket svårtillgänglig. Den som vill få information vet inte vart han eller hon ska vända sig. Ett exempel är en avhandling som eftersöktes av en holländsk distributionsfirma, som först efter många mejlvändor blev vidarebefordrad till mig. Eftersom forskaren inte längre var kvar vid Lunds universitet hade det inte funnits någon som kunde svara på frågan om hur man kunde få tag på boken. På Språk- och litteraturcentrum (SOL) finns en samordning som sköts av husprefekten i samarbete med en ekonom. Han har dock egentligen inte tid för detta arbete och tvingas kontinuerligt säga nej till förfrågningar.

c) Sammankopplat med detta är att böcker tar slut, trots intresse från presumtiva köpare. Det finns ingen som har hand om bokarbetet och exempelvis kan ta beslut om att en bok ska tryckas upp i ytterligare exemplar. Den enskilda författaren har inte alltid tid eller råd att göra något, och känner inte ens alltid till att det finns ett behov. Ingen annan är heller medveten om problemet och har möjlighet att göra något åt det. Flera exempel finns där man helt enkelt i stället säger nej – både till den som vill ha något enstaka exemplar och till större beställningar.

d) Vem ska betala? Detta är en viktig fråga, på flera olika nivåer.

- 1: Producent – konsument. Jag menar att denna verksamhet inte kan bedrivas som en i första hand kommersiell verksamhet, utan att en tillfredsställande spridning av forskningsresultaten måste ses som en del av forskningsverksamheten. Därmed följer att man inte kan se den slutgiltiga kunden, läsaren, som den som ska bidra med den större delen av betalningen. I stället ligger detta på lärosätet/forskaren, med stöd från tillgängliga stipendier och fondmedel. Kundens betal-

ning kan användas för att täcka själva distributionssystemet och en del av tryckkostnaden.

- 2: Vem ska betala inom universitetet? Detta kräver en del eftertanke. Vad ska ligga på forskarindividen (bl.a. via tryckbidrag), vad på ämnet, vad på området som helhet? Eftersom vissa ämnen är vana att söka tryckbidrag medan andra aldrig gör det, är detta en viktig rättvisefråga internt. Om man, som jag föreslår, bidrar med en viss del från områdets sida när inte tryckbidragen räcker till – hur problematisk är då orättvisan, att vissa behöver bidra mer själva än andra?

2.2 FÖRSLAG RIKTADE TILL OMRÅDE HT

Jag föreslår att en person anställs för att driva en centraliserad del av verksamheten inom Område HT:s skriftserier, och att denna person, som leder och samordnar arbetet, lägger ut övrigt arbete på frilansare/samarbetspartner. Denna person kallas här för *redaktionssekreteraren*. Jag föreslår att området i första hand etablerar kontakt med några fasta samarbetspartner (förlag, språkgranskare via universitetets översättningsservice, distributör) och därefter kompletterar med frilansare. På så sätt blir det kontinuitet i arbetet och mindre arbetsbelastning på redaktionssekreteraren jämfört med att endast anlita frilansare. Möjlighet finns också att ta in praktikanter som handleds av redaktionssekreteraren och utför sysslor inom verksamheten.

Jag föreslår också att Lunds universitet inrättar ett universitetsförlag, vilket i så fall skulle startas successivt och inom fem år ha en till två personer anställda. Detta diskuteras närmare i avsnitt 3. Jag föreslår att båda verksamheterna organisatoriskt förläggs till Kansli HT, med ett uppdrag från området (vad gäller skriftserierna) och ett från rektor (vad gäller förlaget).

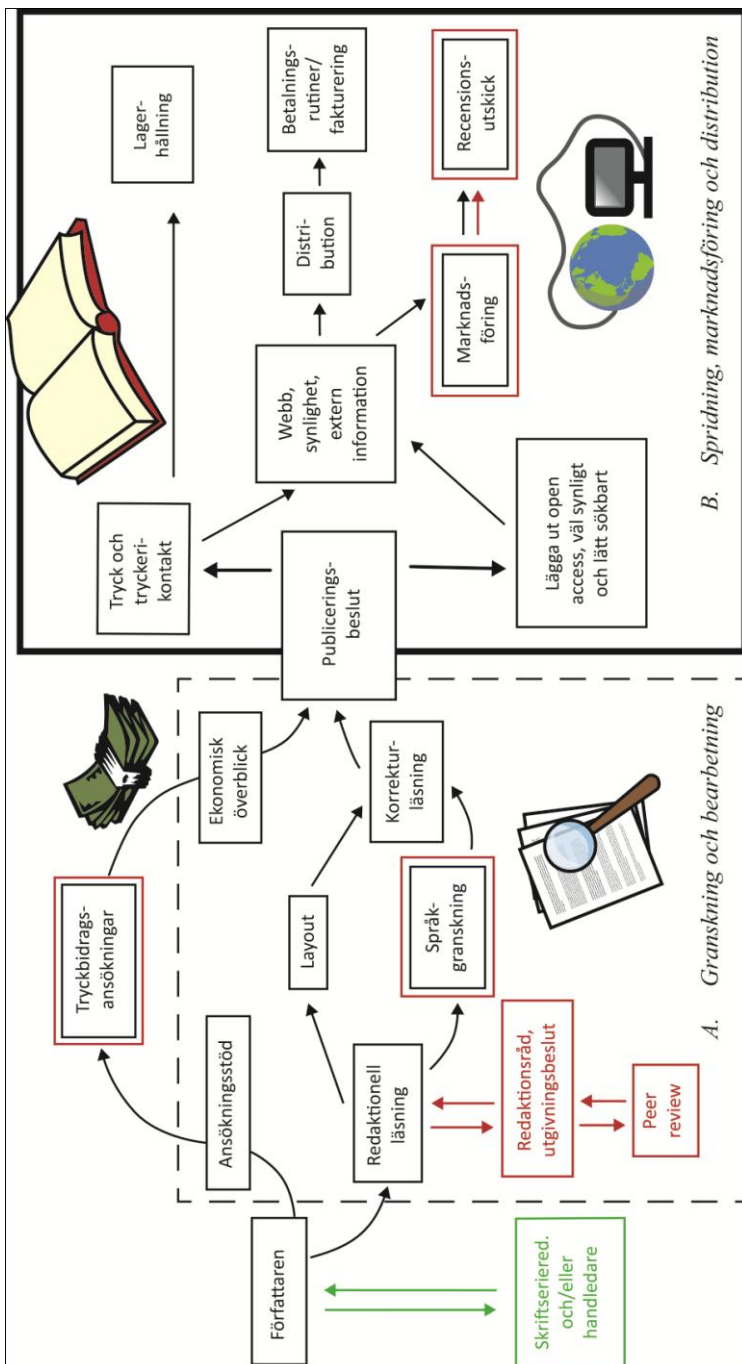
2.2.1 Flödesschema för en skriftseriebok – val av ambitionsnivå

Figur 1 visar hur en skriftseriebok blir till, från författarens manus till marknadsföring. I flödesschemat finns två delar som jag ramat in och gett namnet A respektive B. Här finns en viktig fråga till områdesstyrelsen och ämnena inom HT: vad vill man ha? Hur stor förbättring är HT berett att satsa på?

För de moment som hör till del B är det ingen tvekan om att det behövs ett gemensamt, samlat arbetet. Detta arbete fungerar inte så som det ser ut nu, när det sköts helt decentraliserat, och här är förbättringspotentialen överväldigande både vad gäller information, synlighet och distributionskedja. Här ingår också den del av verksamheten som gäller beslut om nytryck, arbete med open access och drivandet av en intresseväckande och lättnavigerad hemsida. I Uppsala, som jag jämfört vårt arbete med, är det denna del av arbetet som sköts centralt av *Acta Universitatis Upsaliensis* (för jämförelsen se avsnitt 5.1.5).

För del A (som ramas in med streckad ruta) finns möjligheten att antingen låta författaren själv stå för arbetet eller att skapa en gemensam struktur för att hantera detta, där redaktionssekreteraren håller i trådarna – dock med öppenhet för författarens önskningar, idéer och resurser. I Uppsala sköts exempelvis denna del av arbetet av den enskilda författaren och skriftserieredaktören, medan *Acta* träder in först i och med att skriften trycks. Om man vill göra en större kvalitetssatsning är det dock här en hel del av insatserna kan göras.

Detta – om A + B eller endast B ska ingå i satsningen – är en viktig fråga, som avgör vilken typ av arbete och hur mycket arbete redaktionssekreteraren kommer att ha på sitt bord. Kostnadsskillnaden kommer troligen inte att bli särskilt stor, men den *principiella* skillnaden mellan A och B här är ganska stor – kostnader och intäkter inom B är betydligt enklare att förutsäga och fördela än inom A, som fluktuerar beroende på bokens ämne, längd, språk och möjligheter till tryckbidrag.

Figur 1 (motstående sida): Flödesschema för arbetet med att producera en bok, från manus till färdig bok.

De element som är i rött gäller inte för skriftseriearbetet, utan endast för förlagsarbetet (som diskuteras i avsnitt 3). Rött och svart innebär att de gäller för båda verksamheterna, men har större vikt för förlagsverksamheten. Det som står i grönt gäller endast för skriftseriearbetet. Allt i svart gäller båda verksamheterna.

Flödet delas upp i två huvuddelar, markerade A och B. Se avsnitt 2.2.1 för en förklaring till denna uppdelning i rutor. Efter publiceringsbeslutet finns två huvudsakliga vägar till spridning av forskningsresultaten, tryckt bok och utläggning av digital fil via open access. Dessa båda sker parallellt.

Det finns för- och nackdelar med att inkludera A i det gemensamma skriftseriearbetet.

Nackdelarna ur författarnas synvinkel är

- (a) att det kommer att ta något mer tid, vilket doktoranden/författaren måste ta hänsyn till i sin planering
- (b) att det blir en något mindre frihet för den enskilda författaren (jfr dock (f)).

Nackdelarna ur den gemensamma skriftserieverksamhetens synvinkel är

- (c) att det finns en risk att författaren/serieredaktören i viss mån förlägger ansvaret hos redaktionssekreteraren och förväntar sig att denna ska hinna göra mer än vad som är rimligt inom tjänsten.
- (d) att det riskerar att upplevas som orättvist att olika författare kan behöva bidra olika mycket till kostnaderna i form av tryckbidrag, beroende på hur lyckosam författaren är och hur mycket arbete han eller hon lägger ner på ansökningar.

Fördelarna är flera

- (e) Det blir betydligt bättre produkter som kommer från HT i Lund – både layoutmässigt och vad gäller språkgranskning/korrektur.

Det blir betydligt lättare att höja lägstanivån och att ge böckerna ett professionellt utförande och högre kvalitet.

- (f) Det mindre mått av frihet som nämns under (b) innebär också samtidigt en hjälp och ett mindre omfattande ansvar för de delar av boken som författaren/doktoranden själv inte är expert på.
- (g) Detta kommer författaren till godo, men i lika hög grad också skriftserien som helhet, ämnet, området och Lunds universitet – detta blir en del av marknadsföringen och synligheten för alla dessa nivåer, både i det enskilda fallet (boken) och i det övergripande (synligheten av all den forskning som bedrivs och som ges ut med hög kvalitet).
- (h) Författaren och serieredaktören kan få hjälp och stöd i arbetet oavsett vilka egna kontakter man har och hur mycket tid man har att lägga ner på arbetet.
- (i) En fördel som hör ihop med (d) är att det blir en större frihet att publicera också titlar som inte får ihop tillräckligt med tryckbidrag. Idag kan en förlagsutgiven serie tvingas tacka nej till en bok som skulle passa väl in i serien men vars författare inte fått ihop tillräckligt med pengar. Här bör beslutet i stället kunna handla mer om profil och innehåll än om pengar.

Om man låter A hanteras av författaren/serieredaktören kommer organisationen fortfarande att förbättras i samordnings-, synlighets- och informationshänseende, men förändringen i struktur vad gäller produktionen kommer att bli relativt liten. Vissa krav kan ställas på hur resultatet ska se ut och efterarbetet kommer fortfarande att förbättras markant, men produktionen kommer att i stort likna hur det nu fungerar. Jag menar att detta är en något för låg ambitionsnivå, och att det bästa är att arbeta med professionaliseringen hela vägen och inkludera både A och B i det gemensamma arbetet.

Jag föreslår därför att både del A och B inkluderas i den centrala satsningen, men med öppenhet för förslag, idéer och kontakter från

författarens sida. Det är först då som en genomgripande förbättring kan genomföras, och det innebär en påtaglig avlastning för seriere-daktörerna (åtminstone efter en kortare inkörsperiod då man lär sig den nya strukturen).⁶ Detta kommer också innebära en tydlig reduce-ring av ångest och osäkerhet från doktorandernas sida, då de kan få hjälp i det utsatta läge som slutfasen på avhandlingsarbetet är. Tryck-ningsbidragsansökningarna, som jag låtit stå i en egen ruta (benämnd (a)), bör även fortsatt vara författarens ansvar, med möjlighet till ett samordnande stöd med råd och hjälp från redaktionssekreteraren. Att helt lägga ansökningsarbetet på sekreteraren blir ohållbart både tids-mässigt och kunskapsmässigt – redaktörerna och författarna bör rim-ligen vara de som kan sitt ämnesfält bäst.

2.2.2 Distribution, synlighet och open access

En väsentlig del av arbetet handlar om synlighet, marknadsföring och distributionskedja. Jag föreslår att HT utarbetar en webbplats där HT-forskarnas bokproduktion samlas. Detta är helt grundläggande för verksamheten, och det är viktigt att den är lätt att hitta till, kommer upp vid webbsökningar och att den länkas till från flera olika håll och nivåer på områdets/universitetets hemsida. Hemsidan ska vara avan-cerad och ge möjlighet för sortering av böcker på olika teman, ämnen, författare, årtal osv. Den ska inte likna Lunds universitets publikatio-ner (LUP), som endast är en lista, utan böckerna ska synas med omsla-get och beskrivas med redaktionell text. Intervjuer och dylikt som re-dan görs av universitetets informatörer ska användas och länkas till även i detta sammanhang. Här ska samtliga skriftserieböcker synas och besökaren ska både kunna beställa dem (via en knapp och med kreditkort) och på samma ställe nå böckerna i deras open access-versioner när sådana finns.

⁶ Eftersom redaktörerna nästan aldrig får någon kompensation för sitt arbete är detta mycket positivt – både för den enskilda redaktören och för området som helhet, som frigör tid för sina redaktörer (ofta professorer) till andra arbetsupp-gifter.

Samtidigt ska också andra böcker som skrivits av HT-forskarna synas här, dock utan att vara till försäljning. Detta innebär en samlad framlyftning av *samtliga* böcker, oavsett vilket förlag eller annat sammanhang de kommit ut på eller i, och med länkar till respektive förlag där boken kan köpas.⁷ Det innebär ett synliggörande och en marknadsföring som går utöver endast de interna publikationerna. Det innebär ett stort lyft eftersom publiceringsverksamheten idag är näst intill osynlig och distributionskedjan inte sköts professionellt. Det blir också en avlastning för dem som idag sköter detta arbete vid sidan om sina ordinarie arbetsuppgifter.

För det konkreta arbetet med hemsidan föreslås samarbete med en distributör, som kan tillhandahålla möjligheten till beställning och kreditkortsbetalning, arrangerandet av distributionen och kontroll av lagerstatus för varje bok. De universitetsinterna delarna av hemsidan sköts av en person från IT-enheten, varifrån skriftserieverksamheten köper loss en del av en tjänst. Det är viktigt att HT självt "äger" sidan och kan bestämma över information och ambitionsnivå, samtidigt som denna sida kommunicerar med distributörens.

För marknadsföring föreslås ett aktivt arbete – i form av flygblad, informationsspridning på konferenser, författarutskick till intresserade, vissa mässbesök. Detta är naturligtvis beroende av hur mycket tid redaktionssekreteraren kan få över till sådan verksamhet – vi får inte glömma att en person förväntas göra ganska många olika saker i denna organisation. En del av marknadsföringen kan dock göras av forskarna själva i samband med konferensvistelser o.dyl., då den centrala verksamheten ser till att informationsmaterial finns. En viktig del av spridningen är också ett kostnadsfritt samarbete med Google Books, en kanal som ger en god synlighet för böcker.

Böckerna ska i normalfallet tillgängliggöras via open access. Flera studier tyder på att open access-publicering *inte* innebär en förlust för ett förlag, eftersom böckerna blir lättare att hitta och att därmed

⁷ Även de tidskrifter som HT ger ut ska synas här. Gränsdragningsproblemen – vilka tidskrifter räknas in här? – blir en senare fråga.

efterfrågan att köpa dem förefaller att öka. Många förlag tvekar inför om detta verkligen stämmer, och det är i dagsläget svårt att avgöra, eftersom open access-arbetet inte har så många år på nacken. Detta är något som framtiden får utvisa. I vårt fall är bokproduktionen i grunden icke-kommersiell, vilket gör att frågan inte blir lika allvarlig. Grunden för detta projekt är att forskningen ska *spridas* och *tillgängliggöras*, snarare än vara *inkomstbringande*. Böckerna finns tillgängliga i både digital och tryckt form, vilket ger läsarna möjlighet att läsa verket på olika sätt och också att söka i det/komma fram till det genom webbsökningar. Om de nämnda studierna har rätt och open access faktiskt ökar bokförsäljningen är det naturligtvis en bonus för verksamheten. Men grundmålet är att inte låta viktig forskning bli stående i kartonger utan att den ska vara fullt tillgänglig.

I arbetet är det också viktigt att ha en genomtänkt policy kring open access, som utgår från forskarnas och universitetets behov och synsätt. Detta kommer att underlättas betydligt av att ha en organisation för publiceringsfrågor.

2.2.3 Vad en gemensam organisation kan ge

Oavsett om man väljer att låta A + B eller endast B ingå i den gemensamma organisationen finns många förbättringar – utöver den förbättrade enskilda boken – som kommer områdets forskare och området som helhet till del:

- En plats dit man kan vända sig, både som extern och intern part, för att få information om utgivning och utgivningsprocess. Vanliga frågor är exempelvis hur den kommande utgivningen ser ut och om gamla böcker finns tillgängliga. En funktion skapas som styr upp, ger information och svarar på frågor, och samarbetar med skriftserieredaktörerna.
- En aktör som kan fatta den typ av beslut som handlar om nytryck o.dyl, samt driva arbetet med open access. Denna formu-

lerar och diskuterar områdets (och, i samarbete, universitetets) open access-policy och håller sig à jour i frågor om bokmarknadens utveckling.⁸

- En aktör för marknadsföring, som ser till att göra flygblad, sprida information osv. En aktör som utifrån en stor mängd skriftserier (och även i samarbete med universitetsförlaget, om det startas) kan samarbeta med internationella distributörer för en större spridning av böckerna.
- En möjlighet att skapa ett nätverk för skriftserieredaktörerna på HT. När jag i en enkät till skriftserieredaktörerna ställde frågan om detta var en god idé fick jag blandade, men främst positiva, svar – alltifrån stor entusiasm till en rädsla för att detta skulle ta för mycket tid. Om det ska genomföras måste alltså detta arbete ha en inriktning som känns väsentlig och givande för redaktörerna.
- Arbete med att lyfta fram äldre forskning genom s.k. *retroskanning*. Målet är att forskningspublikationer inte ska kunna "ta slut", utan alltid vara möjliga att få tag i. Här finns ett arbete både tekniskt och juridiskt – i det senare fallet att ta kontakt med tidigare författare och genom avtal se till att området har rätt att lägga ut och trycka upp äldre verk. I detta arbete ingår också att ta reda på om det finns en överupplaga innan man trycker nytt. Detta är ett arbete som jag i kostnadsberäkningen nedan har separerat från budgeten, eftersom jag menar att det måste ses som ett särskilt projekt. Om området beslutar om detta kommer jag också att kunna inleda verksamheten under min (redan beslutade) tid som utredare.
- Gemensamt distributionsstöd av den icke-kommersiella distributionen. I förslaget ingår att en person får i uppgift att samla in alla de bytes- och utskickslistor som skriftserierna har. Därefter

⁸ Jag har förstått att det finns intresse även från vissa andra områden att skapa en gemensam plats för elektroniska böcker. Här får vi en aktör som kan driva HT:s synvinkel i eventuella samarbeten.

kan detta arbete skötas av den gemensamma organisationen, som då kan uppdatera listorna och finnas tillgänglig för frågor från mottagare. Det faktum att dessa listor är olika omfattande för olika skriftserier är inte ett problem i sammanhanget, menar jag, utan arbetet kommer ändå att bli förhållandevis likvärdigt. Däremot är portokostnaden ett problem som måste lösas. Detta är portokostnader som redan finns, och som skulle flyttas till den nya organisationen. Det får inte i budgetarbetet behandlas som en "ny" kostnad. Men här finns också en rättvisefråga – olika ämnen skickar ut mycket olika mängd publikationer; vissa skickar regelbundet många, andra oregelbundet ganska få. Hur denna kostnad ska lösas budgettekniskt vet jag inte, men detta är ett problem för området att diskutera och lösa.

2.2.4 Redaktionssekreteraren – roll och uppgifter

Figur 2 visar vilken typ av kontakter som redaktionssekreteraren kommer att ha. Detta är ett tydliggörande av dennas roll och därmed vilka kvalifikationer som är rimliga att förvänta sig av den som tar på sig jobbet. De många olika kontaktytorna visar också att det är viktigt att denna person inte får en för liten tjänstgöringsgrad för arbetet. Min bedömning är att om redaktionssekreteraren ska ta hand om A + B i flödesschemat bör denna anställas på åtminstone 75 procent.⁹ Om hon eller han endast ska ta hand om B i flödesschemat bör anställningen vara på minst 50 procent. Om verksamheten i skriftserierna skulle öka markant eller arbetsuppgifterna som åläggs personen blir fler behöver naturligtvis dessa siffror omprövas.

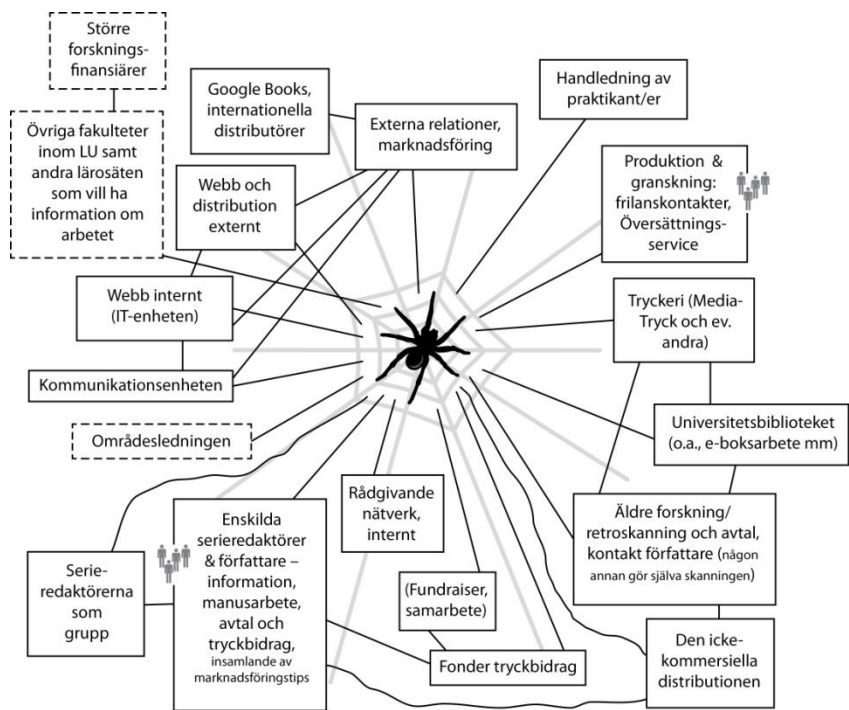
I mitt utredningsarbete har jag övervägt många olika lösningar: att olika funktioner skulle anställas vid området/universitetet, eller att allt arbete skulle läggas ut i externa samarbeten. I alla scenarier har

⁹ Om personen i fråga är kompetent inom delar av bokproduktionen (t.ex. layout eller korrekturläsning) kan han eller hon välja att ta sig an en del av produktionen för att fylla upp till 100 procent, och anlita andra aktörer/frilansare för resterande arbete.

det dock varit tydligt att det måste finnas någon från universitetets sida som håller i arbetet och samordnar dess olika delar, för att det ska drivas i enlighet med vad området vill och med ett givet inflytande från området. Att lägga ut arbete externt utan att ha någon som de externa aktörerna kommunicerar med är inte görligt. Att anställa mer än en person, för att också förlägga produktionen internt, framstår i stället som onödigt klumpigt och mindre effektivt än att samarbeta – särskilt med tanke på att arbetsbelastningen kommer att vara ojämn över året vad gäller produktionen. Jag föreslår därför att en person anställs, med en samordnande funktion, medan övrigt arbete läggs ut (antingen på frilansande aktörer eller genom ett stående samarbete med några externa parter).

Denna samordnande funktion kan behöva beskrivas i viss detalj, eftersom det blir en nyckelaktör. Redaktionssekreteraren kommer att fungera som en sorts spindel i nätet, som ska ha kontakt med en mängd olika personer och aktörer både inom och utom universitetsvärlden: Fakultetsstyrelsen, SOL-biblioteket, Universitetsbiblioteket, IT-enheten, Kommunikationsavdelningen, Media-Tryck, Översättningsservice, den man samarbetar med angående distribution och beställning, frilansande personer/anlitade företag (layout, redaktionell bearbetning, korrekturläsning), enskilda författare och doktorander som grupp, enskilda skriftserieredaktörer samt redaktörerna som grupp, handledare inblandade i avhandlingsproduktion, forskare eller administratörer från andra ämnen som är intresserade av arbetet. Det kommer alltså att handla både om att driva verksamheten – att lägga ut arbete och se till att alla delar fungerar – och att kommunicera och finnas tillgänglig för frågor och diskussioner.

Det kan också vara aktuellt att ha kontakt med universitetsledningen, andra tryckerier, andra universitet och universitetsförlag, större forskningsfinansiärer, nationella och regionala aktörer inom bibliotek, forskningsspridning och forskningsinformation och internationella samarbeten.

Figur 2. Redaktionssekreteraren som spindeln i nätet kommer att behöva ha kontakt med många olika aktörer. De streckade rutorna anger instanser som redaktionssekreteraren framför allt ska informera och där det inte handlar om någon större arbetsbelastning. Rutorna med små figurer i är de som innehåller en större mängd människor att hålla kontakt med och där en stor del av arbetet ligger. Det är arbetet i dessa rutorna som skulle minska om man endast arbetade med del B i flödesschemat för skriftseriearbete (se figur 1).

Redaktionssekreteraren ska kunna fatta vissa beslut, dvs. vara exekutiv, men i många fall snarare veta var olika beslut ska fattas och se till att frågorna förs dit. Det är en ansvarsfull uppgift som kräver både viss kunskap om universitetet och viss kunskap om förlags- och tryckeribranschen, och också en pedagogisk förmåga att förklara de olika världarna för varandra. I ett initialt skede ska denna person upprätta organisationen och, med stöd från området, arbeta fram frilanskon-

takter och avtal – med visst förarbete utfört inom min utredartjänst. Det är också en fördel om denna person har viss kunskap i trycksaksproduktion, så att han eller hon kan vara en informerad beställare och eventuellt även kan göra en del av momenten själv.

Om båda de förslag som läggs fram i denna rapport skulle bli av kommer redaktionssekreteraren att kunna samarbeta nära med den som anställs som förlagsredaktör på universitetsförlaget. Detta skulle både ge goda synergieffekter och en bättre arbetsmiljö.

2.2.5 Några ytterligare poänger

(a) Denna verksamhet är tänkt som en stödfunktion. I förlängningen innebär detta ett visst mått av tvång – man kan inte höja lägstanivån utan att också kräva vissa insatser för kvalitetshöjningen. Dock bör detta alltid åtföljas av hjälp med att kunna leva upp till kraven. Observera dock att det *inte* är tänkt att det ska finnas något krav på att HT-forskare ska börja publicera sig internt i större utsträckning. Detta är inte målet med utredningen, och den har inte som ambition att hindra samarbeten med förlag. Däremot är ambitionen att erbjuda ett bra alternativ som kan möta de olika behov som en forskare inom området har, och ett stöd till dem som idag arbetar med skriftserierna.

(b) Observera att det i förslaget ingår att Media-Tryck, universitetets interna tryckeri, används. Detta innebär att böckerna trycks billigt – med digitalt tryck och i mjukband. Media-Tryck är en bra aktör att samarbeta med. Vid eventuellt hårdband måste man anlita ett annat tryckeri; detta är betydligt dyrare och ställer krav på helt andra volymer och kommer därför endast att kunna göras om extra intäkter i form av bidrag tillåter det.

(c) I förslaget ingår att inga royalties betalas ut till författaren, alternativt att de betalas ut först efter en viss volym sålda exemplar. Det kräver alldeles för mycket arbete och byråkrati att hantera något som endast ger författaren mycket lite pengar, och eftersom böckerna får centralt ekonomiskt stöd är det rimligt att inte betala ut royalties.

(d) Slutligen föreslår jag – i enlighet med önskemål i utredningens arbetsbeskrivning – att området skapar en ny skriftserie som på engelska samlar essäer från lundaforskare inom humaniora och teologi, som ett sätt att öka den internationella spridningen och exponeringen av HT-forskningen. Utgivningsfrekvens, redaktörsval och eventuell tematisk indelning blir en senare fråga.

(e) Det finns en inbyggd spänning mellan ett universitetsförlag och skriftserieverksamheten, där de delvis står för olika sätt att arbeta – kvalitetsgranskningsmässigt, hur hög svansföring man har, vad som utlovas. Besluten är centraliserade respektive decentraliserade. Det är ett problem att vara medveten om och som kan behöva diskuteras – hur ser relationen mellan de båda nivåerna ut? Hur presenteras de utåt och hur arbetas det med dem internt?

(f) Ett problem värt att nämna är också hur man ska hantera skriftserier som ges ut i samarbete med kommersiella förlag. Eftersom även förlagsutgivna böcker kommer att finnas med på hemsidan är gränsen mellan utgivningsformerna inte strikt – inte så strikt som exempelvis i Uppsala, där endast *Acta*-serier finns med på hemsidan. Men det är värt att reflektera över att skriftserierna kommer att tillhöra olika typer av organisationsflöden och fundera över vilka problem detta kan ge upphov till.

2.3. TIDSFLÖDE FÖR SATSNINGEN

Här behandlas verksamheten med skriftserierna tillsammans med förlagsarbetet.

Jag föreslår att verksamheten byggs upp successivt under en femårsperiod. Det innebär att både verksamheten och kostnaderna börjar på en lägre nivå och sedan ökar under vägen. Satsningen på skriftserier faller på plats inom ett par år och fortsätter sedan i volym och ambition på samma nivå, eller möjligen en något ökad nivå, om etableringen av denna organisation får något fler att välja att publicera sig i skriftserierna. Satsningen på förlag förbereds under 2013 och startar

inte formellt förrän i januari 2014. Därefter sker en stegvis ökning av verksamhet och ambitionsnivå.

Denna planering har flera fördelar. Verksamheten byggs nerifrån-och-upp i stället för uppifrån-och-ner, vilket är en process som har större chanser att verkligen bli genomförd. Man börjar i verksamhetsändan i stället för i ledningsändan. Det innebär att man inte anställer en marknadsförare eller en förlagschef el. dyl. innan det finns något konkret att utgå från i arbetet, och det innebär att kostnaderna inledningsvis kan läggas på en mer blygsam nivå för att sedan öka i takt med att den konkreta verksamheten ökar. För skriftserierna kräver detta endast en kortare process, eftersom verksamheten redan finns och bara ska samordnas och erbjudas bättre stöd. Därför räknar jag med att den nya organisationen kan komma på plats under hösten 2012 och vara fullt etablerad 2013. För förlaget, som ska startas från grunden, är det en längre process, och man måste vara medveten om att arbetet är långsiktigt. Bara att få manus att flyta in kräver tid. Monografiskrivande är en långsam process, de som är i slutfasen av ett arbete nu har troligen redan kontakt med förlag och det kan också ta en tid att få medvetandet om detta förlag att sjunka in. Därför rekommenderar jag det jag kallar för en "underhandsstart" av förlaget, då visst arbete sker: reklam görs gentemot potentiella författare, förlagets mål och idé utarbetas tydligt, och ett samarbete med universitetets fundraiser påbörjas. För detta arbete kan universitetet antingen anställa någon eller ge del av tjänst till befintlig personal. Den formella starten menar jag bör förläggas till januari 2014,¹⁰ och därefter kommer verksamheten att vara fullt utvecklad först under 2016. De startsatsningar som jag föreslår området respektive universitetet att göra rekommenderar jag görs i samband med att verksamheten påbörjas under 2012 respektive 2013.

¹⁰ Ursprungligen var planen att den formella starten skulle vara oktober 2013 och underhandsstarten redan under 2012, men eftersom detta inte kan beslutas i tid för universitetets budgetberedning har planen förskjutits något.

Från områdets sida kan tidplanen inte ruckas på för mycket. För att genomföra skriftseriesatsningen krävs det nämligen att det finns en person som kan informera och stödja skriftserieredaktörer och författare/doktorander redan från början. Annars finns risken att dessa personer uppfattar förändringarna som stressande och arbetskrävande snarare än som förbättringar, vilket vore mycket problematiskt – det är viktigt att denna satsning redan i sin inledning ger en upplevd förbättring. Redaktionssekreteraren kommer att ha som uppgift att hålla i många olika trådar och bör anställas innan jag som utredare slutar mitt uppdrag – så att vi kan ha en riktig överlämning och så att det inte blir en tidsperiod där det inte finns någon som håller i frågan.

En kortfattad överblick över det tänkta tidsflödet (HT = Område HT; LU = Lunds universitet):¹¹

¹¹ Dessa beräkningar är gjorda efter att A + B i flödesschemat inkluderas i satsningen, eftersom det är rapportens huvudförslag.

Verksamhet

Kostnader

2011

Utredning pågår.

Utredarlön (redan beslutad).

Visst inledande arbete,
skriftserierna.

Visst arbete för att förbättra distribution
och information redan nu.

Diskussion om webb,
organisation.

Ihopsamlande av utskickslistor
(forts. 2012).

2012

Utredningen fortsätter ett halvår,
börjar genomföra beslut.

Utredarlön ½ år (redan beslutad)

En sekreterares lön 75 %, drygt ½ år.

Skriftserieförbättring

Vissa startkostnader: webb, mallar,

Startar formellt september 2012.

uppbyggnad. Löpande kostnader för skriftserier
½ år.

HT: ca 500 000¹²

+ Områdets startsatsning: ca 250 000

2013

Skriftserier i full gång.

Red.sekr. 75 %.

Underhandsstart av förlaget.

Löpande kostnader för skriftserierna.

Anställd ca 50 % för underhandsstart av förlaget.

Uppstarts- och lönekostnad.

HT: ca 750 000

LU: ca 400 000

+ Universitetets startsatsning: 200 000 – 500 000

¹² Denna kostnad är något högre än vad ett halvt år egentligen borde kosta. Det kan nämligen visa sig vara svårt att hinna söka tryckbidrag till böckerna som ges ut det första halvåret, med tanke på ansökningstiderna för fonder och stiftelser och hur lång tid det tar innan man får besked. Den nya organisationen får inte stoppa upp utgivningen av böcker och framför allt inte av avhandlingar. Möjligen får man kompromissa åt båda håll, både vad gäller intäkter och kvalitetshöjning, den första tiden.

2014

Skriftserier i full gång.	Löpande kostnader för skriftserier, 1 red.sekr.
Förlagsstart formellt	Förlag, kostnader för ca 5 titlar. 1 förlagsred.
1 januari 2014.	HT: ca 750 000 (alt. 690 000 om förlaget blir av) ¹³
Volym upp till 5 titlar.	LU: ca 700 000

2015

Skriftserier i full gång.	Löpande kostnader för skriftserier, 1 red.sekr.
Förlag: volym ca 10 titlar.	Förlag, kostnader för ca 10 titlar. 1 förlagsred.
	HT: ca 750 000/690 000
	LU: ca 750 000

2016

Skriftserier i full gång.	Löpande kostnader för skriftserier, 1 red.sekr.
Rekrytering av ytterligare person	1 förlagsred. + 1 marknadschef från ca aug.
t. förlaget t. aug 2016. Ytterligare	Förlag, kostnader för ca 20 titlar
professionalisering m. marknads-	plus en lön till. Dessutom ökad
föring, internationellt osv.	kostnad för marknadsföring m.m.
Volym ca 20 titlar.	HT: ca 750 000/690 000
	LU: ca 1 300 000

Brytpunkt: Nu finns volym och personal för att verksamheten ska kunna nå sin riktiga potential. Samarbetsmöjligheter, kostnader, försäljning och personalfrågor måste upp till nytt skärskådande. Nya möjligheter för samarbete nationellt kan ha genomförts 2014–2016, och kan få ner kostnaden för vissa delar av verksamheten och ge mer utrymme för ytterligare kvalitetssatsningar på hemmaplan. Den ökade insatsen på marknadsföring och tryckbidragsstöd och ansökningar ger också högre intäkter.

2017 och framåt

årligen:	HT: ca 750 000/690 000
Förlagets volym: 20–25 titlar	LU: ca 1 600 000 – 2 200 000

¹³ Kostnaden för distribution och hemsida minskar om den delas av skriftserierna och förlaget. Den högre siffran gäller om LU inte beslutar sig för att inrätta ett förlag.

2.4. KOSTNADER

Den preliminära kostnadsberäkningen tas inte med i denna publicerade version av beslutsunderlaget, eftersom den är alltför detaljerad och tentativ. För övergripande siffror se punkt 2.3 om tidsflödet

Värt att lyfta fram är att en stor del av kostnaden handlar om kvalitetsförbättringar som språkgranskning (särskilt när det gäller andra språk än svenska), korrekturläsning/redaktionell läsning samt layout. Detta är a) kostnader som är desamma oavsett om boken publiceras i tryckt form eller i digital form – i båda fallen krävs samma granskning och läsvänlighet; och b) kostnader som skulle innebära en kvalitetsförbättring och kvalitetsgaranti. Samtidigt är det c) sådant som idag inte alls finns med i några officiella beräkningar, utan varje författare/skriftserieredaktör har löst det på olika sätt – genom fondbidrag, genom gratisarbete eller genom att låta boken publiceras utan att detta arbete gjorts (se diskussionen om ambitionsnivå under 3.1).

Det är också viktigt att komma ihåg att denna verksamhet är en *stödfunktion* och inte ett förlag med egna publiceringsbeslut. Det innebär att man inte från centralt håll kan säga nej till att publicera böcker (detta beslut ligger i skriftserieredaktörernas händer) och det innebär att kostnaderna är svårberäknade. Om serierna skulle börja användas mer – när distributionen och synligheten förbättras, samtidigt som forskarna här kan behålla sin copyright och på ett enkelt sätt uppfylla krav ovanifrån på open access-publicering – betyder det också att arbetsbelastningen och vissa av kostnaderna (och även potentiellt intäkterna, naturligtvis) kommer att öka. Detta ligger delvis bortom verksamhetens egna beslut och innebär att kostnadsberäkningen är betydligt svårare att göra än i diskussionen av ett universitetsförlag, där förlaget självt kan bestämma sig för en viss mängd utgivna böcker per år.

Jag vill också betona att ett samarbete mellan redaktionssekreteraren och universitetets fundraiser skulle kunna visa sig vara fruktbart.

2.5 NAMNFRÅGAN

En fråga som inte har lyfts här är namnfrågan. Väsentligt i arbetet med att samla skriftseriearbetet är frågan: ska detta ske under ett enhetligt namn – exempelvis Lunds universitets skriftserier, Skrifter från Lunds universitet eller Acta Universitatis Lundensis? Hur ska i så fall detta namn typograferas och placeras på enskilda böcker och på hemsidan? Här är det också viktigt att hålla i minnet att några ytterligare fakulteter kan tänkas vilja vara med i denna organisation när den väl kommit på fötter. Därför rekommenderar jag att namnet inte i sig innehåller en begränsning till humaniora och teologi, trots att det är på detta område som verksamheten inleds.

Personligen förespråkar jag ett överordnat namn av typen "Skrifter från Lunds universitet". Att döpa serierna till "acta" menar jag leder en smula fel, eftersom det inte förmedlar det nya eller framtidsinriktade i satsningen utan i stället ger associationer till något som funnits under mycket lång tid. Här är det värt att nämna en av Uppsalas erfarenheter, att begreppet "Acta Universitatis Upsaliensis" är svår-förståeligt för allmänheten. Uppsala funderar därför på att komplettera AUU med ett annat namn, exempelvis Uppsala University Press, för tydlighetens skull.¹⁴ I detta perspektiv blir det än mindre lämpligt att döpa Lunds universitets skriftserier till "acta".

*

Efter denna genomgång av de förslag som riktas till Område HT övergår jag till utredningens andra del, som diskuterar möjligheten att skapa ett Lunds universitetsförlag. Här lägger jag fram diskussionspunkter och förslag riktade till Lunds universitet centralt. Delar av diskussionen är desamma som i HT-förslagen. Dessa upprepande passager har i denna slutgiltiga rapportversion tagits bort, och i stället hänvisas till rubrikerna i kapitel 2.

¹⁴ Uppgiften från AUU:s sekreterare Åke Bertenstam.

3. Förslag riktade till Lunds universitet centralt

I denna rapport föreslår jag att Lunds universitet inrättar ett Lunds universitetsförlag och till att börja med ger verksamheten tio år (fem år för en successiv etablering och fem år med fullt utvecklad verksamhet) på sig för att utvecklas och drivas. Därefter kan man utvärdera arbetet och diskutera om det är rimligt att exempelvis ändra på organisationsform så att förlaget blir mer fristående, eller kräva att förlaget i högre grad ska bära sina egna kostnader.

Grundläggande i förslaget är att universitetet genom att skapa ett förlag kan professionalisera och utveckla möjligheterna för publicering i bokform och i andra kvalitetsmässigt likvärdiga publicerings-sätt. Att denna verksamhet tydligt knyts till universitetet innebär en kvalitativ och genomgripande marknadsföring av universitetet som ett framsynt och forskningstungt universitet.

3.1 POÄNGER MED ETT UNIVERSITETSFÖRLAG

Här lyfter jag fram några viktiga poänger med ett universitetsförlag. Först diskuterar jag tre olika synvinklar på förlaget. Därefter två olika typer av problemställningar: För det första lyfter jag fram tre viktiga problem som förlaget skulle innebära en lösning på. För det andra berör jag tre olika punkter som det är viktigt att ha med i tankarna och att försöka lösa i diskussionen om att starta ett förlag.

3.1.1 Tre synvinklar på förlaget

Det finns poänger med ett Lunds universitetsförlag ur åtminstone tre synvinklar. Ur universitetets synvinkel handlar det om synlighet och om att odla varumärket Lunds universitet genom en ambitiös och högkvalitativ utgivning. Universitetet visar upp sig genom varje en-

skild publicerad bok (eller liknande produkt), men minst lika mycket genom själva greppet: en framåtsyftande och innovativ publiceringsverksamhet och ett sätt att ta forskningsproduktion och -spridning på allvar även inom andra publiceringsformer än tidskriftsartikeln.

Ur forskarnas synvinkel är den publiceringsplats som universitetsförlaget skulle erbjuda mycket eftertraktad. Den löser flera av de problem som möter en forskare som vill publicera en forskningsbok som både är kvalitetsgranskad och följer rekommendationerna om open access, som blir marknadsförd och där förlaget är intresserat av att sprida boken och låta den "leva länge". Det är en kravprofil som inte alltid är lätt tillgänglig i dagens utgivningsvärld.

Ur nationell och internationell synvinkel, slutligen, skulle Lunds universitets satsning kunna bli en del av lösningen på en del av de problem som svenska monografi- och antologiförfattande forskare har generellt. Flera lärosäten och även forskningsfinansiärer diskuterar idag, mer eller mindre löst, bokpubliceringens problem och behov: att det är något som fattas och behöver åtgärdas vad gäller akademisk bokpublicering i Sverige, och möjligheten att starta någon form av förlag. Lunds universitetsförlag kan här fungera som både inspiration och samarbetspartner till andra universitet, samtidigt som dessa också inspirerar Lunds arbete. Eftersom det inte är meningen att förlaget endast ska publicera lundaforskare innebär universitetsförlaget en möjlig lösning för fler forskare än våra egna – samtidigt som Lund är den starka drivkraften här.

3.1.2 Tre viktiga problem som förlaget kan lösa

Här är tre problem som forskare idag ställs inför i sitt arbete med att publicera sin forskning i bokform:

a) Open access – både Lunds universitet självt och SUHF har slagit fast att det är en viktig målsättning att vår forskning ska publiceras via open access, dvs. digitalt fritt tillgängligt. Allt fler forskningsfinansiärer kräver open access-publiceringar vad gäller artiklar, och

det är troligen bara en tidsfråga innan detta krävs också av publicerade monografier. Att arbeta med denna fråga på ett för forskarna givande sätt är en viktig del av ett universitetsförlags verksamhet.

b) Samarbete med existerande förlag har vissa typer av problem. Det handlar om sådant som copyright, bokens livslängd och marknadsföring gentemot olika målgrupper och svårigheten att få publicera via open access. Hit hör också problemen med att kommersiella universitetsförlag inte publicerar god forskning om den inte också kan bedömas vara lönsam. Detta leder bland annat till att det är svårt att få tvärvetenskapliga projekt att bli publicerade på dessa förlag, eftersom titlarna marknadsmässigt hamnar mellan två inriktningar och därmed inte enkelt kan ges plats i existerande ämnesserier. Ett eget universitetsförlag skulle tvärtom kunna uppmuntra denna typ av djärvhet och gränsöverskridande.

c) Upplösningen av gränserna för bokformen har gett upphov till en mängd mindre seriösa förlag på marknaden. Detta innebär problem för bibliotek och andra inköpare att sortera och bedöma böckers eller förlags tillförlitlighet – bl.a. har det förekommit att svenska bibliotek köpt in böcker som marknadsförs som aktuella och nydanande men som visat sig vara "klipp-och-klistra"-böcker av material hämtat från Wikipedia och andra sidor på internet.¹⁵ Det finns en annan sida av detta problem, när den vetenskapliga bokmarknaden rör sig mot allt mer open access-publicering, då kostnaden därmed tas ut från producenten snarare än konsumenten. Detta lockar oseriösa förlag att försöka tjäna pengar genom att ta ut avgifter från vetenskapsmän utan att erbjuda den referee-granskning, kvalitetsgranskning, spridning eller marknadsföring som utlovas – och publikationen är därmed i praktiken värdelös.¹⁶ Båda dessa sidor av problemet pekar på universitetets möjlighet – att genom att driva ett förlag stå som en

¹⁵ Se t.ex. Rasmus Fleischer, *Boken & Biblioteket*, Stockholm: Ink förlag, 2011.

¹⁶ Detta fenomen uppmärksammades bl.a. i oktober 2011 i tidningen *Universitetsläraren*: Per-Olof Eliasson, "Bluff-förlag söker forskare en allt vanligare företeelse", *Universitetsläraren* nr 15 2011, s. 14–15.

stabil garant för kvalitet och vetenskap, en garant för den seriösa forskningen i en delvis kaotisk publiceringsvärld.

3.1.3 Tre viktiga punkter i förlagsdiskussionen

Här är tre viktiga punkter som behöver vara med i diskussionen om att starta ett universitetsförlag.

(a) Missuppfattningen att detta skulle vara detsamma som att återstarta Lund University Press. Lund University Press var en samlingsplats för alla skriftserier som sköttes i samarbete med Studentlitteratur, utan refereegranskning och utan att alltför mycket kraft lades på att utforma eller sprida böckerna.¹⁷ Denna rapports förslag syftar till att skapa ett förlag med refereegranskning och mycket hög svansföring vad gäller kvalitet, innovation, marknadsföring och spridning. Vi måste, så att säga, återerövra begreppet "förlag" och begreppet "Lunds universitetsförlag" från denna tidigare verksamhet.

(b) Artiklar kontra bok som publiceringsform och bibliometrins dilemma. Mycket av forskningens belöningssystem är uppbyggt på artikeln som publiceringsform. Inom många ämnen, främst men inte endast inom humaniora och teologi, hävdar forskarna att bokens längd är en förutsättning för många metoder och material – den kan inte ersättas med att endast publicera forskning i texter à cirka 20 sidor. Detta medför att man måste hitta sätt att upprätthålla en bra infrastruktur för denna forskning.

Inom bibliometrin och andra liknande former av mätning bedöms kvalitet genom kvantitativa undersökningar. Här är det artikeln – och inte vilken artikel som helst, utan den som är publicerad i vissa utvalda internationella tidskrifter – som räknas. Ur ett strikt bibliometriskt perspektiv, så som det ser ut i svensk tappning, skulle man kunna hävda att publicering av böcker över huvud taget är onödig (se

¹⁷ Här kan vi jämföra med Uppsalas AUU, Acta Universitatis Upsaliensis, som har samma grundidé men där man kring år 2000 i stället för att lägga ner, som Lund gjorde, inledde ett samarbete med universitetsbiblioteket. En utförligare jämförelse med Uppsala finns i avsnitt 5.1.5.

vidare avsnitt 7.2). Detta är dock en förenklad syn på vetenskap som diskvalificerar hela ämnesområden och deras arbetssätt, och denna rapport har utformats utifrån att detta inte är ett rimligt synsätt. Här finns ett systemfel som snarare borde påpekas och motarbetas än accepteras. I den norska modellen för bibliometri räknas däremot även monografier och antologier, och högre poäng ges för en kanal (dvs. exempelvis ett förlag) som inte endast har en lokal profil – vilket Lunds universitetsförlag inte heller skulle ha.

c) Vem ska betala? Jag menar att detta inte kan bedrivas som en i första hand kommersiell verksamhet, utan att en tillfredsställande spridning av forskningsresultaten måste ses som en del av forskningsverksamheten. Därmed följer att man inte kan se den slutgiltiga kunden, läsaren, som den som ska bidra med den större delen av betalningen. I stället ligger detta på lärosätet/forskaren, med stöd från tillgängliga stipendier och fondmedel. Kundens betalning kan användas för att täcka distributionssystemet och en del av tryckkostnaden.

3.2 Förslag riktade till Lunds universitet centralt

Jag föreslår utifrån utredningens resultat:

- att Lunds universitet inrättar ett Lunds universitetsförlag.
- att uppbyggnaden sker under ett antal år, vilket innebär att verksamhetens omfattning och kostnaden för den ökar successivt under några år för att sedan stabiliseras.
- att förlaget inleds med vad jag kallar en "underhandsstart" under ett år (2013) för att sedan formellt starta 1 januari 2014. Under 2013 anställs/frigörs en person på halvtid för att dra igång viss verksamhet – reklam görs gentemot potentiella författare, förlagets mål och idé utarbetas tydligt, förlagets open access-policy utarbetas, ett samarbete med universitetets fundraiser påbörjas, visst arbete sker med att etablera en/några redak-

tionskommitté/er, arbete med utformningen av författaravtal påbörjas.¹⁸

- att en person – i rapporten kallad *förlagsredaktören* – anställs inom förlaget fr.o.m. 2014, och att en ytterligare person anställs fr.o.m. augusti 2016.
- att en person anställs eller frigörs från andra sysslor på halvtid för att initiera förlagsverksamheten under 2013.¹⁹
- att förlaget driver en högkvalitativ, refereegranskad utgivning. Detta innebär att monografier, antologier m.m. ges ut efter kvalitetsbedömning. Framför allt kommer forskningsböcker som inte är doktorsavhandlingar att publiceras. Principiellt kan avhandlingar publiceras, men processen med extern refereegranskning tar tid vilket innebär att de passar bättre att publicera i en skriftserie eller på annat förlag. Också i fråga om andra publiceringsformer (se 3.2.1) är det grundläggande att publiceringarna är kvalitetsbedömda.
- att förlagets utgivning sker på flera olika språk, och att ett samarbete med internationella distributörer genomförs.
- att förlaget driver en aktiv open access-policy, vilket ger författare med finansiering från forskningsråd som allt mer kräver open access en utmärkt publiceringskanal som på samma gång erbjuder både kvalitet och open access. Detta blir ett sätt för universitetet att se till att dess forskare kan leva upp till LU:s beslut om open access. Den tryckta och den digitala boken ses som två parallella publiceringsformer.
- att distributionskedjan samt webbplatsen/webbshopen för förlaget samordnas med HT:s satsning på skriftserier.

¹⁸ I förslaget ingår att royalties betalas ut till författaren först efter en viss volym sålda exemplar, exempelvis 500 stycken. Det kräver alldeles för mycket arbete och byråkrati att hantera royalty från exemplar nummer ett, samtidigt som det inte ger författaren särskilt mycket betalt.

¹⁹ Ursprungligen var planen att förlaget skulle starta i oktober 2013 och förberedelse tiden skulle starta under hösten 2012. Eftersom detta inte hinner komma med i universitetets budgetberedning inför 2012 har detta dock fått skjutas fram.

- att verksamheten organisatoriskt förläggs till Kansli HT, med ett uppdrag från rektor. Förlaget kommer att hålla en nära kontakt med många andra delar av universitets verksamhet (se nedan under 3.2.5). Samordningen med HT-satsningen innebär att den förlagsredaktören inte i så hög grad behöver vara ensamarbete.
- att förlaget startar ett nätverk för publiceringskompetens inom universitetet som inkluderar forskare inom olika discipliner, bibliotekarier m.m., där idéer och innovativa lösningar kring publiceringsformer kan diskuteras och drivas.
- att förlaget i ett första beslut får tio år på sig för att bedriva verksamheten: fem år för den successiva etableringen och fem år med fullt utvecklad verksamhet. Gärna med en delutvärdering efter fem år, där formerna för arbetet kan diskuteras, men med en garanterad grundläggande satsning. Ett sådant här arbete måste kunna ha en säker framtidsytande tidsram för att kunna utvecklas och drivas.
- Enligt kostnadsberäkningen innebär detta att universitetet åtar sig att stödja satsningen med en årlig kostnad som börjar på 400 000 kronor och efter fem år ökat till max 2 200 000 kronor. Observera att dessa summor troligen är högre än vad som kommer att vara fallet i verkligheten – de grundar sig på försiktigt räknade intäkter. Om ansökningar av bidrag blir mer lyckosamma och försäljningen högre än den försiktiga beräkningen kommer kostnaden att bli lägre.

I detta förslag ingår att en person anställs/frigörs redan under 2013 på halvtid för att initiera verksamheten. Vid den formella starten anställs en person på förlaget på 75 procents tjänstgöring. 2014–2016 ökar successivt verksamheten för att kunna drivas med full kraft från 2017. Det fullt utvecklade förlaget beräknas publicera 20–25 titlar per år och ha två anställda.

Initiativet till denna verksamhet kommer från Område HT, som är ett av de områden där boken är en väsentlig och meriterande publiceringsform. Det är dock inte tänkt att detta ska stanna vid ett humanistiskt förlag, utan målet är att vara ett förlag för hela universitetet. Naturligtvis kommer olika ämnen att ha olika stort intresse av verksamheten. Det hindrar dock inte på något sätt att universitetet driver ett välskött och kvalitativt förlag och drar nytta av den synlighet och det varumärkesbyggande som ett förlag innebär.

Verksamheten planeras kunna bedrivas med först en och sedan två anställda personer. Mycket av själva produktionen kommer att läggas ut på några fasta samarbetspartner (förlag, distributör, universitetets översättningsservice) kompletterat med frilansmedarbetare. Möjlighet finns också att ta in praktikanter som handleds av förlagsredaktören och utför sysslor inom verksamheten.

3.2.1 Förlagets potential

– verksamheten utvidgas successivt

Den visionära tanken med förlaget innebär att Lunds universitet börjar förlagsarbetet i en ände, men har som mål att utvidga sin praktik i flera olika dimensioner. Förlaget kommer att erbjuda det som ett traditionellt förlag gör men också ha en stor andel framåtsyftande idéer, och kombinationen blir en omfattande plats för publicering och kvalitetskontroll som når bortom den traditionella monografin. Ett förverkligande av detta vore i högsta grad ett sätt att visa upp Lunds universitet som innovativt och som ett varumärke som erbjuder både kvalitet och nytänkande.

Denna modell, att börja i en ände och sedan utvidga, kan punktas upp på följande fyra sätt:

- 1) Börja med bokformen (och här är de båda medierna tryckt bok och digitalt publicerad bok via open access inräknade), men vidga detta successivt till andra publiceringsformer. Förlaget och dess hemsida blir därigenom mer än ett bokförlag; det blir en samlingsplats för uni-

versitetets publiceringskompetens och en ram som garanterar det vetenskapliga innehållet i en rad olika publiceringsformer. Redan idag finns exempel på forskare som publicerar sig i form av tv-program, ljud/radio/dokumentation och elektroniskt/experimentellt. Här skulle finnas en inramning för detta, liksom för de tidskrifter som universitetet ger ut. Här skulle också finnas utrymme för att exempelvis publicera "extramaterial" som hör till en publicerad bok. Andra former än tryckt/digital bok som kan vara aktuella är exempelvis bokutgivning i form av talsyntes.

2) Börja med HT-området, där störst intresse för boken som form finns, men vidga förlaget till andra områden inom universitetet när de blir intresserade av att vara med. Jag är övertygad om att ytterligare ett antal områden skulle vara intresserade när förlaget väl drivs i full kapacitet och det blir tydligt vilka kvaliteter förlaget ger.²⁰ Förlaget får alltså inte redan i sitt namn begränsas till "Lunds universitets humanistiska förlag" eller liknande.

3) Börja med vetenskapliga originalverk men om intresse finns vidga detta till andra typer av publiceringar som populariserad vetenskap, översättningar till eller från svenska av vetenskapliga verk, nyutgåvor av viktiga verk osv. Tanken är inte att förlaget ska ge sig in på läroboksmarknaden, eftersom denna kommersiella marknad förefaller att fungera relativt väl. Men indirekt kommer förlagets – och skriftseriernas – verksamhet att påverka undervisningen på ett positivt sätt. Högkvalitativa vetenskapliga verk tillgängliga via open access kommer att göra det möjligt för lärare att enkelt lägga in litteratur på kurslistorna som är fördjupande och samtidigt fritt tillgänglig för studenten. En möjlighet att fundera på är att inrätta någon form av översättningspris, som skulle delas ut till böcker värda att översättas och ges ut på engelska.

²⁰ Här är det värt att påminna om att det redan finns ett förlag knutet till Lunds universitet, Juristförlaget. Skapandet av ett större förlagssammanhang vid universitetet skulle med stor sannolikhet vara av godo för Juristförlaget.

4) Börja med lundaforskare men vidga detta till andra lärosätens forskare, när Lunds universitets förlag blivit en eftertraktad kvalitetsmärkning.

3.2.2 Flödesschema för en bok, från ax till limpa

Figur 1 (se sidan 16) visar hur en bok blir till, från författarens manus till distribution av utgiven bok. De svartfärgade elementen gäller både förlagsverksamheten och skriftserieverksamheten. De element som är rödmarkerade i figuren är endast aktuella i arbetet på förlagsnivå, som berörs i detta avsnitt. De rutor som är både svarta och röda gäller för båda verksamheterna, men innebär ett betydligt mer omfattande och viktigt arbete för förlagsverksamheten.

För ett nystartat universitetsförlag ligger ansvaret för hela processen på förlaget, med undantag av tryckbidragsansökningar som görs av författaren, med visst stöd från förlaget och kompletterat med ansökningar centralt av förlaget.

3.2.3 Distribution, synlighet och open access

En viktig del av arbetet handlar om synlighet, marknadsföring och distributionskedja. Jag föreslår att universitetets satsning samordnas med HT-områdets, och att man använder samma system för distribution och webbshop som HT kommer att göra. HT:s arbete kommer att ske först, vilket innebär att universitetsförlaget kan dra nytta av de erfarenheterna.

Webbplatsen kommer att samla förlagets produktion. Detta är helt grundläggande för verksamheten, och det är viktigt att den är lätt att hitta till, att den kommer upp vid webbsökningar och att den länkas till från flera olika håll och nivåer på universitetets hemsida. Hemsidan ska vara avancerad och ge möjlighet för sortering av böcker på olika teman, ämnen, författare, årtal osv. Den ska inte likna LUP, som endast är en lista, utan böckerna ska synas med omslag och beskrivas

med redaktionell text. Intervjuer och dylikt som redan görs av universitetets informatörer ska användas och länkas till även i detta sammanhang. Besökaren ska både kunna beställa böckerna (via en enkel knapptryckning och med kreditkort i en webbshop) och på samma ställe nå böckerna i deras open access-versioner.

Också tidskrifter som ges ut av universitetet ska synas i sammanhanget och länkas till. I HT-förslaget ingår att lyfta fram *samtliga* böcker som ges ut av områdets forskare, inte bara dem som ges ut internt. När förlagsutgivna böcker presenteras sker dock inte länkningen till områdets egen webbshop – i stället länkas det vidare till det aktuella förlaget. Universitetet skulle kunna besluta något liknande – i så fall får vi fundera på hur vi kan lösa det rent strukturellt på hemsidan.

För det konkreta arbetet med hemsidan föreslås samarbete med en distributör som kan tillhandahålla möjligheten till beställning och kreditkortsbetalning, arrangerandet av distributionen och kontroll av lagerstatus för varje bok. De universitetsinterna delarna av hemsidan sköts av en person från IT-enheten som en del av en tjänst. Det är viktigt att universitetet självt "äger" sidan och kan bestämma över information och ambitionsnivå, samtidigt som denna sida kommunicerar med distributörens.

För marknadsföring föreslås ett aktivt arbete – till en början i form av flygblad, informationsspridning på konferenser, författarutskick till intresserade och vissa mässbesök; i längden mer utarbetat, när det finns en större mängd böcker att marknadsföra. Då anställs också ytterligare en person, med fokus på att professionalisera marknadsföringen. En del av marknadsföringen kommer också att göras av forskarna själva i samband med konferensvistelser och liknande. En viktig del av spridningen är också ett kostnadsfritt samarbetsavtal med Google Books, en kanal som ger en god synlighet för böcker.

Böckerna ska i normalfallet tillgängliggöras via open access. Som redan diskuterats (avsnitt 2.2.2) är det osäkert om ett aktivt open access-arbete innebär att försäljningen minskar, eller kanske t.o.m. att

den ökar (se även avsnitt 7.1). Detta är något som framtiden får utvisa. I vårt fall är bokproduktionen i grunden icke-kommersiell, vilket gör att frågan inte blir lika allvarlig. Grunden för detta projekt är att forskningen ska *spridas* och *tillgängliggöras*, snarare än vara *inkomstbringande*. Böckerna finns tillgängliga i både digital form och i tryckt form, vilket ger läsarna möjlighet att läsa ett verk på olika sätt och också att söka i det eller komma fram till det genom webbsökningar.

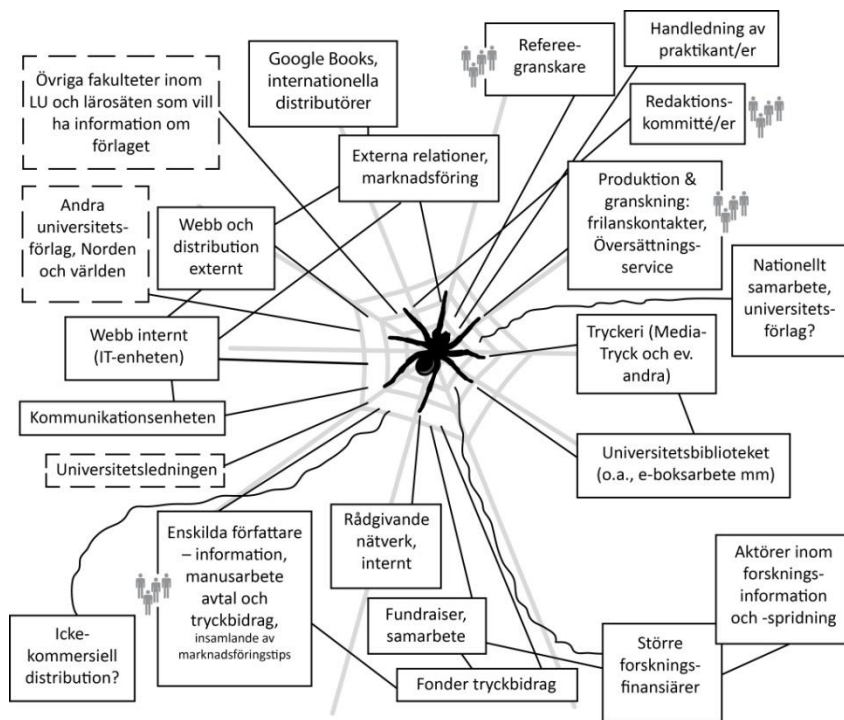
I arbetet är det också viktigt att ha en genomtänkt policy kring open access, som utgår från forskarnas och universitetets behov och synsätt. Detta kommer att underlättas betydligt av att ha en organisation för publiceringsfrågor.

3.2.4 Frågan om e-bok

Jag föreslår att universitetets böcker ska publiceras både som tryckta böcker och som digitala filer tillgängliga via open access, men inte i första hand som kommersiella e-böcker. Varför?

Utifrån LU:s beslut om open access är vi bundna att framför allt tänka icke-kommersiellt i fråga om e-böcker. Om man vill vara med i en kanal där e-böcker säljs, kostar detta 500 kronor per publicerad titel och sedan 10 kronor per sålt exemplar.²¹ Dessa kostnader gäller alltså för att komma in i det kommersiella e-bokskretsloppet och tillkommer utöver det rent tekniska arbetet med att förbereda en fil för att bli en e-bok. I nuvarande läge kan man fråga sig om det är värt pengarna att göra detta, eftersom vi kommer att arbeta för en fri tillgänglighet som rimligen konkurrerar ut e-boksköpandet. Man kan dock tänka sig att det kan finnas fördelar med att finnas också i detta kretslopp, även då open access-versionen finns tillgänglig, och då kan förlaget besluta sig för att också producera e-böcker.

²¹ Enligt uppgift september 2011 från företaget E-lib.

Figur 3. Förlagsredaktören som spindeln i nätet kommer att behöva ha kontakt med många olika aktörer. De streckade rutorna anger instanser som förlagsredaktören framför allt ska informera och där det inte handlar om någon större arbetsbelastning. Liksom i figur 2 anger de små figurerna att dessa rutor inbegriper en större mängd människor att hålla kontakt med.

3.2.5 Förlagsredaktören – roll och uppgifter

Figur 3 visar vilken typ av kontakter som förlagsredaktören kommer att förväntas ha. Detta är ett tydliggörande av dennas roll och därmed av de kvalifikationer som krävs för jobbet och av den tjänstgöringsgrad som krävs. De många olika kontaktytorna visar att det är viktigt att förlagsredaktören inte får en för liten tjänstgöringsgrad för arbetet. Min bedömning är att förlagsredaktören kan inleda på 75 procent och därefter troligen kommer att gå upp till 100 procent; alternativt

anställs två personer på mindre än heltid.²² Det finns vissa fördelar med att dela upp arbetet på mer än en person, bl.a. kan personerna ha olika bakgrunder och syssla med olika delar av arbetet. Exempelvis kan en redan anställd bibliotekarie få en del av sin tjänst inom förlaget för att arbeta med informationsfrågor. Oavsett hur detta löses är poängen att det är en samordnande funktion, medan en stor del av det praktiska arbetet läggs ut genom stående samarbeten med några externa parter samt på frilansande aktörer.

Denna samordnande funktion blir en nyckelaktör. Denna person eller dessa personer kommer att fungera som en sorts spindel i nätet, som ska ha kontakt med en mängd olika personer och aktörer, både inom och utom universitetsvärlden: Universitetsledningen; Universitetsbiblioteket; IT-enheten; Kommunikationsavdelningen; Översättningsservice; Media-Tryck;²³ ev. övriga tryckerier; redaktionsråd; refereegranskare; den man samarbetar med angående distribution och beställning; frilansande personer/anlitade företag (layout, redaktionell bearbetning, korrekturläsning); enskilda författare; forskare eller administratörer från olika universitetsämnen som är intresserade av att börja ta del av arbetet; andra universitet och universitetsförlag; större forskningsfinansiärer; nationella och regionala aktörer inom bibliotek, forskningsspridning och forskningsinformation; internationella samarbeten.

Det kommer alltså att handla både om att driva verksamheten – att lägga ut arbete och se till att alla delar fungerar – och om att kommunicera och finnas tillgänglig för frågor och diskussioner.

Ännu mer än i det tidigare förslaget gäller att förslagsredaktören kommer att fatta beslut, dvs. vara exekutiv. I många fall handlar det

²² Under 2013 har den person som anställs dock lägre procent, som ovan angivits.

²³ Observera att det i detta förslag, liksom i det föregående, ingår att universitetets interna tryckeri Media-Tryck används. Detta innebär att böckerna trycks billigast möjligt – med digitalt tryck och i mjukband. Media-Tryck är en bra aktör att samarbeta med. Vid eventuellt hårdband måste man anlita ett annat tryckeri. Detta är betydligt dyrare och ställer krav på helt andra volymer och därmed lagring. Det kommer därför endast att kunna göras om extra intäkter i form av bidrag tillåter det.

dock lika mycket om att veta var olika beslut ska fattas och se till att frågorna förs dit. Det är en ansvarsfull uppgift som kräver både viss kunskap om universitetet och viss kunskap om förlags- och tryckeribranschen, liksom en pedagogisk förmåga att förklara de olika världarna för varandra. I ett initialt skede ska denna person upprätta organisationen och, med stöd från universitetet, arbeta fram frilanskontakter och avtal – med visst förarbete utfört inom min utredartjänst. Det är också en fördel om denna person har viss kunskap i trycksaksproduktion, så att den kan vara en informerad beställare.

3.3 TIDSFLÖDE OCH KOSTNADER

Den preliminära kostnadsberäkningen tas inte med i denna publicerade version av beslutsunderlaget, eftersom den är alltför detaljerad och tentativ. För övergripande siffror och en överblick över det tänkta tidsflödet, se avsnitt 2.3.

Värt att observera är att denna verksamhet, till skillnad från HT-satsningen, inte är en stödfunktion utan ett förlag med egna verksamhetsbeslut. Det innebär att förlaget har god kontroll på sina egna kostnader och intäkter, och kan sätta ett tak för exempelvis hur många titlar man ger ut på ett år.

Jag vill också betona att ett samarbete mellan förlagsredaktören och universitetets fundraiser skulle kunna visa sig vara fruktbart. Om man kan intressera någon utomstående forskningsfond för att bidra inte bara till enskilda titlar utan till bokverksamheten som sådan skulle kostnaden – och därmed också friheten att fatta publiceringsbeslut – kunna bli av ett annat slag än i den preliminära beräkningen.

3.4 NAMNFRÅGAN

En väsentlig diskussion, som hittills inte har förts, handlar om förlagets namn. Det finns för- och nackdelar med att återuppta det gamla, engelskspråkiga förlagsnamnet Lund University Press. En nackdel är

att det inte blir lika tydligt att detta är ett nytt och högkvalitativt initiativ, och i bibliotekskataloger kommer man inte kunna skilja de båda Lund University Press åt. En fördel är att detta är den princip som de flesta av världens universitetsförlag namnges efter och att det direkt anger att det handlar om ett universitetsförlag. Den möjliga negativa association som finns till namnet Lund University Press är dessutom troligen endast lokal i Lund. Möjliga alternativ till namnet är Lunds universitetsförlag, Lund Academic Press, ett namn på latin eller också ett helt annat namn (jfr Köpenhamns Museum Tusculanum) – i det sistnämnda fallet tappar man dock den tydliga kopplingen till Lunds universitet.

Mitt förslag är modellerat efter hur det ser ut på flera av de danska universitetsförlagen: att låta namnet vara Lunds universitetsförlag, men i engelskspråkiga sammanhang ange det i översättning som Lund University Press. Ett argument för att ha namnet på svenska är också språklagen som tydligt anger att det allmänna, alltså stat, kommuner och landsting "har ett särskilt ansvar för att svenskan används och utvecklas".²⁴

3.5 EXTERNA FÖRLAG

Jag vill också i anslutning till förslagen lyfta fram den stora publicering som sker på andra förlag, nationella och internationella. Att en stor del av publiceringen sker på externa förlag är utmärkt och inte något som denna rapport försöker ändra på. Jag vill ändå påpeka hur viktigt det är att forskaren gör ett genomtänkt och medvetet beslut

²⁴ Språklagens 6 §. Språkrådet kommenterar: "I dag används engelska i stor utsträckning inom högre utbildning och forskning. Det är det allmännas ansvar att se till att svenskan inte helt försvinner från dessa områden utan att svenskan också i fortsättningen används parallellt med engelskan". "Myndigheter har ett särskilt ansvar för att svensk terminologi inom deras olika fackområden finns tillgänglig, används och utvecklas". Se "Språkrådets uttolkning av Språklagen (2009: 600)", 23/2 2010, s. 3, s. 7, www.sprakradet.se/6641, hämtad 2011-11-30.

vid val av förlag, så att förlaget verkligen kan ge räckvidd och genomslag åt forskningen.

Inledningsvis i detta arbete hade jag, utifrån arbetsbeskrivningen, som plan att utarbeta rekommendationer till den HT-forskare som står i begrepp att välja förlag. Detta är dock ett alldeles för stort arbete, med tanke på hur många olika förlag, ämnen och publiceringstraditioner och -kunskaper det finns på HT-området. Jag nöjer mig med att påpeka att det är viktigt att välja ett förlag som verkligen arbetar med böckerna, både vad gäller produktion och spridning till rätt målgrupp, och att det är väsentligt att som forskare ha klart för sig vilka krav man kan ställa. Särskilt gäller det i de fall där författaren själv står för kostnaden för boken – då finns alla möjligheter att i förhandlingen diskutera sådant som open access-publicering och marknadsföring (se vidare diskussionen om förlag i avsnitt 6.4).

*

Detta är de konkreta förslag som rapporten innehåller. Nu fördjupar jag mig i det bakgrundsmaterial som ligger till grund för formuleringen av dessa förslag. Det handlar om en historisk tillbakablick, jämförelser med andra lärosäten, en inventering av HT-forskarnas publiceringar samt två väsentliga internationella diskussioner som berör bokpublicering.

Först görs en kort historisk tillbakablick på Lund University Press och på tiden efter denna verksamhets nedläggning, för att studera hur man tidigare har arbetat med bokpubliceringar vid Lunds universitet.

4. Bakgrund

Mycket av diskussionerna om forskningspublicering handlar idag om vetenskapliga artiklar. Artiklar är en viktig publiceringsform för alla vetenskapsområden. För de flesta av ämnena inom humaniora och teologi är artikelförfattandet dock bara en sida av forskningspubliceringen, där den andra och lika viktiga sidan är publicering i bokform. Boken – i form av monografier (inklusive avhandlingar), antologier och konferensvolymmer – kommer även fortsättningsvis att vara en viktig publiceringsform för humanister och teologer, parallellt med artikelverksamheten. Den humanistiska och teologiska forskningen har ofta metoder och material som kräver den längre utredande texten, och artikelförfattande kommer aldrig att helt kunna ta över bokens funktion.²⁵ Bokformen är bland annat ett uttryck för det man kan kalla ämnenas epistemiska kultur, och en förändring av den skulle innebära en förlust av stora delar av det humaniora och teologi idag omfattar och gör.²⁶ Denna utredning diskuterar inte artikelverksamheten utan den andra delen i publiceringsverksamheten, boken. Att den verksam-

²⁵ Inte bara monografin som form, utan lika mycket antologin, är väsentlig. Några belysande argument för antologiformen ger Per Lundin, forskare på Sveriges lantbruksuniversitet och bloggare på Riksbankens Jubileumsfonds hemsida. Lundin påpekar att antologin har möjligheten att vara ett socialt projekt i en kultur av individuellt reflekterande forskare, och att den kan erbjuda ett mer öppet och flexibelt publiceringsforum än tidskrifter, som ofta har en uttalad inriktning. Se "Till antologins försvar", www.rj.se/1/1190/var/showDate/2011-04-05/bmID/357, publicerat 28/3 2011 och "Den hotade antologin", www.rj.se/1/1190/var/showDate/2011-04-05/bmID/356, publicerat 24/3 2011. Hämtade 2011-11-21.

²⁶ Termen "epistemisk kultur" härrör från sociologen Karin Knorr-Cetina och betecknar de olika praktiker som upprättas inom ett vetenskapsområde för att konstruera vetenskaplig kunskap. Med en sådan term betonas att vetenskapen inte innehåller en utan många olika sätt att se på vad vetenskap och kunskap är. Inom humaniora och teologi finns flera olika sådana epistemiska kulturer, och vissa är svårare att förena med forskningsutvärderingarnas naturvetenskapligt dominerade tänkesätt än andra. Se Sara Kjellberg, *Forskarbloggar. Vetenskaplig kommunikation och kunskapsproduktion*, Lund, 2010, s. 24f.

heten har brister är problematiskt med tanke på att boken för humanister och teologer är en så ofta använd publikationsform.

Jag vill också redan här säga att jag inte tror på idén att det digitala skulle slå ut den tryckta boken som form, vilket tidigare har använts som argument i diskussioner, bland annat vid nedläggningen av Lund University Press (se även avsnitt 7.1 för diskussionen om tryckt och digital publicering).²⁷ I denna rapport behandlas tryckt bok och digital bok som två sidor av samma mynt, och båda formerna kräver också samma typ av redaktionell bearbetning före publicering.

4.1 LUND UNIVERSITY PRESS (1986–1999)

Lunds universitet har tidigare haft en gemensam skriftserieverksamhet, som till namnet benämndes som ett förlag.²⁸ Denna verksamhet berörde i stor utsträckning ämnena inom humaniora och teologi. Lund University Press var ett samarbete mellan Lunds universitet och förlaget Studentlitteratur.²⁹ Förlaget startade 1986 och lades ner år 1999. Under förlagsnamnet gavs ett större antal skriftserier ut, med betoning på "redan finansierade titlar, främst doktorsavhandlingar".³⁰ Studentlitteratur stod för lagerhållning, distribution, marknadsföring (bland annat genom informationsblad) och införandet av böckerna i

²⁷ När Lund University Press lade ner 1999 var ett av argumenten som fördes fram att boken inom kort skulle ersättas av digital publicering (se Christer Hjort, "Framtida utgivning av skrifter genom Lunds University Press [LUP]", PM 15/2 1999). Detta har inte skett, och idag är teknikoptimismen inte så radikal som den var då. Som framgår av denna rapport ser jag inte den digitala publiceringen eller print on demand-tekniken som ett alternativ eller en konkurrent till bokverksamheten, utan som en del av denna. Det är så den tekniska utvecklingen har visat sig fungera; det digitala är ett tillägg snarare än en utkonkurrerande verksamhet.

²⁸ Denna verksamhet motsvarar det som på andra universitet kallas för "acta" (Uppsala universitet, Stockholms universitet, Göteborgs universitet) eller "university press" (bland annat Karlstads universitet och Linnéuniversitetet).

²⁹ Eftersom också publikationsdatabasen Lunds universitets publikationer brukar förkortas LUP skriver jag i det följande ut förlagets hela namn, för att inte orsaka förvirring. På sin tid benämndes förlaget dock ofta "LUP".

³⁰ Hjort, PM 15/2 1999.

Svensk Bokförteckning och International Books in Print.³¹ 1999 beslutade universitetet att avbryta samarbetet. Verksamheten gick med förlust, och Studentlitteratur ville få det årliga bidraget höjt från 100 000 kronor till 500 000 kronor. Efter en remissrunda till institutioner och fakulteter lades verksamheten i stället ner, och de enskilda institutionerna fick ta hand om sina egna skriftserier om dessa skulle behållas.

Lund University Press förefaller att i stor utsträckning ha varit betydelsefull för de humanistiska och teologiska ämnena, som därmed drabbades särskilt hårt av nedläggningen. Av de 42 skriftserier som gavs ut inom Lund University Press var drygt hälften, 22 stycken, institutionellt hemmahörande inom humaniora och teologi. Med en annan beräkning publicerade 26 av serierna i stor omfattning humanister och teologer.³² Detta märks också på att remissen framför allt gick ut till institutioner inom HT, och att de flesta och fylligaste remissvaren också kommer därifrån.³³

Erfarenheterna från Lund University Press var, förstår man av remissvaren, blandade. En ämnesföreträdare som stödde nedläggningen skrev att skriftserierna inte "fyller någon angelägen funktion i nuvarande utformning. Serierna är fula och tjänar mest som rent arkiv. [...] Från allmän universitetssynpunkt är det genant att flagga med universitetsnamnet i ett förlag som i praktiken bara ger ut sådant

³¹ Hjort, PM 15/2 1999.

³² De tre serierna från Vetenskapssocieteten i Lund och serien från Kvinnovetenskapligt Forum berörde troligen också forskare inom HT. De icke-humanistiska serierna hörde bl.a. till ämnena sociologi, socialantropologi, ekonomisk historia, media och kommunikation, geografi, rättshistoria, "Människa och miljö" samt "Bio Science Abstracts". Informationen är hämtad från Hjort, PM 15/2 1999 och serierna listas också i bilaga 4 i denna rapport. Några av serierna utanför HT, framför allt inom samhällsvetenskapliga fakulteten, har överlevt och distribueras av Media-Tryck via deras hemsida: lupak.srv.lu.se/mediatryck/.

³³ Värt att notera är att exempelvis Samhällsvetenskapliga fakultetsstyrelsen och Matematisk-naturvetenskapliga fakultetsstyrelsen stödjer förslaget om nedläggning utan att ange någon diskussion om frågan. Se "Protokoll från Samhällsvetenskapliga fakultetsstyrelsen" 11/3 1999 samt Clas Odeskog, "Yttrande om remissen om LUP från Matematisk-naturvetenskapliga fakultetsstyrelsen", 4/3 1999.

som ingen annan tar. Ska det satsas pengar ska det ske med en helt annan profil”.³⁴

Andra var mer positiva till Lund University Press’ verksamhet. Även om hon inte ansåg att utformningen av skriftserierna var optimal poängterade en annan ämnesföreträdare exempelvis att ”för det internationella utbytet av skrifter är det naturligtvis ytterst rimligt att ett stort universitet som det i Lund har skriftserier som distribueras under en gemensam etikett [...]. Vi konstaterar att Malmö Högskola anser sig ha råd att vidmakthålla Malmö University Press”.³⁵ Områdesstyrelsen för humaniora och teologi poängterade i sitt yttrande att elektronisk publicering av långa böcker är ohanterlig, och att det, när det gäller ett arbete som krävt flera års insats, är ”angeläget att kunna publicera på ett adekvat sätt, inte endast ur den enskildes synpunkt utan även för institutionens och universitetets good will”. Styrelsen fortsätter: ”Enligt områdesstyrelsens mening är utgivning av böcker och en effektiv spridning av dem att betrakta som ett väsentligt inslag i den s k tredje uppgiften. Att det sker under ett varunamn som Lund University Press bidrar dessutom till att göra Lunds universitet känt internationellt”.³⁶

De ovanstående exemplen på remissvar angående Lund University Press står egentligen inte emot varandra. De talar alla för att *idén* om en universitetsutgivning är bra, men att det kräver en professionell hantering både vad gäller kvalitetsgranskning, redaktionell bearbetning, estetisk utformning, synlighet och distribution. Den här rapporten lägger fram ett förslag på en sådan lösning.

³⁴ Bengt Hansson, ”Remissvar från Filosofiska institutionen”, 8/3 1999.

³⁵ Eva Hættner Aurelius, ”Remissvar från Litteraturvetenskapliga institutionen”, 8/3 1999.

³⁶ Hans Andersson, ”Yttrande över remissen om LUP från Styrelsen för humaniora och teologi”, 22/3 1999.

4.2 EFTER LUND UNIVERSITY PRESS (2000–2011)

Lund University Press lades alltså ner 1999/2000.³⁷ Därefter har det gått ett drygt decennium av bokutgivning utan ett enhetligt paraply och utan samlad hjälp med informationsspridning, distribution och produktion. Hanteringen av dessa publikationer har blivit mycket skiftande. Särskilt inom Område HT, där bokens ställning är stark, har ett flertal olika lokala lösningar genomförts och det är ett väsentligt problem att många böcker inte riktigt når ut. Sätten att lösa problemen har förändrats över tiden, i och med att andra verksamheter också har lagt ner. Almqvist & Wiksells internationella distribution användes till exempel av vissa skriftserier, men har lagts ner. Lunds universitets bibliotek (LUB) erbjöd under en tid distributionshjälp för publikationer, men gör det inte längre. En stor del av inventeringen i denna rapport har handlat om att undersöka hur publiceringen ser ut idag samt att fråga om de erfarenheter skriftserieredaktörerna har av bokutgivningen. Dessa erfarenheter redovisas nedan i avsnitt 6, om inventeringen.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att verksamheten inte fungerar genomgående väl, och det gäller särskilt den interna publiceringen i form av skriftserier och dessas spridning och distribution. Upplevelsen av att det inte fungerar tillfredsställande har resulterat i flera försök till samling. Inom Språk- och litteraturcentrum (SOL), som samlar nio tidigare institutioner, har detta uppmärksammats, och det har under de senaste åren resulterat i två olika utredningar.³⁸ Utred-

³⁷ Beslutet fattades 1999, men man avbröt inte arbetet med de böcker som redan var antagna till publikation, vilket innebar att verksamheten till viss del fortsatte även under 2000.

³⁸ Bengt Pettersson, *Vetenskaplig publicering vid Språk- och litteraturcentrum, Lunds universitet. En lägesbeskrivning och förslag till framtida organisation*, oktober 2006. Bo Holmberg, "Publicering och spridning av forskningsresultat vid SOL", november 2007. En viss samling av böcker och distribution har skett på SOL efter Petterssons utredning, men fortfarande är inte problemen lösta.

Bengt Pettersson kommer i sin rapport fram till flera slutsatser som är i linje med min rapport. På dessa punkter drar jag förbättringsförslagen längre, och här diskuteras fler och bredare frågor – så utgår den också från ett annat uppdrag och gäller för hela HT. På en punkt håller jag inte med Pettersson, och det handlar om

ningarna har inte lett till ett stort samlat grepp, men till vissa gemensamma rutiner för SOL. I och med den här rapporten har utredningsverksamheten i stället förlagts till områdesnivå, vilket är lämpligare eftersom många av områdets ämnen har likartade behov. Resultaten kommer dessutom inte att vara intressanta endast för de humanistiska och teologiska ämnena, utan de är relevanta även för flera av universitetets övriga fakulteter.

Det är rimligt att säga att vi har en situation som liknar den som fanns när Lund University Press en gång skapades, efter "en lång och intensiv diskussion om den kvalité och det renommé som stod på spel för Lunds universitet i en – som man då uppfattade det – ogenomtänkt och amatörmässig spridning av universitetets vetenskapliga skrifter".³⁹ Ogenomtänkt och amatörmässig är ord som fortfarande, eller återigen, har relevans – även om det inte ser likadant ut på alla håll, utan det finns exempel på mycket professionellt producerade och spridda serier. Problemet är ojämnheten och den alltför låga lägstanivån.

*

Nu övergår jag till jämförelsen med hur andra svenska och skandinaviska lärosäten synliggör och distribuerar sina internt utgivna böcker. Därefter kommer jag att mer i detalj gå in på hur situationen är idag i Lund.

arbetet med registreringen i LUP, som han ville kombinera med skriftseriearbetet. Jag ser det som två olika typer av arbetsuppgifter som inte bör kombineras i samma anställning.

³⁹ Göran Gellerstam (UB) & Margareth Wijk (Romanska institutionen), "Yttrande angående remissen 'Framtida utgivning av skrifter genom Lund University Press (LUP)'", 22/3 1999. Yttrandet avgavs av författarna i rollen som universitetets ledamöter i styrelsen för Lund University Press.

5. Jämförelse – nationell och skandinavisk

En viktig del av en professionell bokpublicering handlar om böckernas synlighet – var och hur man kan nå fram till dem – samt beställningsmöjligheter och distribution. För att förstå Lunds förmåga att synliggöra sina forskningsresultat har jag gjort två jämförelser, dels en nationell och dels en skandinavisk. Jag har beslutat att stanna där och inte göra en bredare internationell jämförelse. Anledningen är att de skandinaviska länderna har likartade villkor – relativt små språkområden, liknande storlek på den högre utbildningen – och därmed samma problem, vilket gör dem till givande jämförelsepunkter. Även om det hade varit intressant att göra ytterligare internationella utblickar blir materialet med denna begränsning stort nog för att Lunds position ska framträda. För att tydliggöra hur olika verksamheters status kan räknas nämner jag också genomgående hur förlagen och serierna förhåller sig till det norska bibliometriska systemet (se avsnitt 7.2 för en diskussion om detta system).

5.1 NATIONELL JÄMFÖRELSE

Ett första steg i den nationella jämförelsen är att undersöka huruvida lärosätena har en övergripande publiceringsverksamhet eller inte, var denna är placerad institutionellt och hur lättillgänglig den är. Denna jämförelse har skett genom sökningar på tio lärosätens hemsidor.⁴⁰ Alla uppgifter kommer, om inte annat anges, från hemsidorna. Observera att när jag anger antal personer som arbetar inom en verksamhet har antalet inte kontrollerats mot tjänstgöringsgrad; i många fall är troligen tjänsteutrymmet mindre än det angivna. Jag har hos de svens-

⁴⁰ Dessa lärosäten är: Uppsala universitet, Stockholms universitet, Göteborgs universitet, Umeå universitet, Linköpings universitet, Linnéuniversitetet, Örebro universitet, Karlstads universitet, Mittuniversitetet, Karolinska institutet. Sökningar-na är gjorda i oktober 2010 och kompletterade i november och december 2011.

ka lärosätena inte kunnat hitta några uppgifter om samarbete med eventuella internationella distributörer.

Ett andra steg är att genom kontakt med ett större lärosäte – Uppsala universitet – gå djupare in på hur deras skriftserieorganisation är uppbyggd, vilka idéer och behov som ligger bakom den samt hur produktion, distribution och marknadsföring sker.

5.1.1 Publiceringsverksamhet och synlighet i tre ambitionsnivåer

På de svenska universiteten finns det idag tre olika ambitionsnivåer vad gäller publiceringsverksamheten.

Den mest ambitiösa nivån, ett eget riktigt förlag, har Karolinska institutet och den del av Stockholms universitet som tidigare utgjorde lärarhögskolan (Stockholms universitets förlag, tidigare HLS förlag). Riktigt professionellt skötta universitetsförlag finns annars inte i Sverige, vilket skiljer oss från hur det ser ut internationellt.

Nivå 2 innebär att det finns en centralt placerad skriftserieverksamhet, medan lärosätena som hör till nivå 3 inte ger någon samlad bild av sin publicering. Till denna sistnämnda nivå hör Lunds universitet.

En sökning i den norska databasen över publiceringskanaler visar att många universitet och högskolor i Sverige har någon eller några skriftserier som ger poäng.⁴¹ Bland universitetsförlagen är det tre svenska lärosäten som räknas i systemet. Karolinska institutets förlag ger inte poäng, medan poäng ges till publikationer vid Stockholms universitets förlag. Dessutom räknas två ytterligare lärosäten till dem som ger poäng, Karlstad University Press (KUP) och Luleå tekniska högskola. KUP behandlar jag, efter att ha analyserat deras utgivning, som en skriftserieverksamhet (se 5.1.3) – trots namnet handlar det in-

⁴¹ Det gäller även Lunds skriftserier, där nivå ett tilldelats Bibliotheca Historico-Ecclesiastica Lundensis, Slavica Lundensia, Studia Historica Lundensia (som dock för en ganska tynande tillvaro, vad jag vet) samt Ugglan (som är vilande men inte avslutad). Övriga serier ger ingen poängfördelning alls.

te här om en förlagsverksamhet.⁴² I Luleås fall har jag inte kunnat finna att det rör sig om någon förlags- eller skriftserieverksamhet alls. Min slutsats är att de enskilda skrifter – avhandlingar och annat – som utges med Luleå tekniska högskola som avsändare här har räknats samman som ett förlag. Detta är en indikator på att gränsdragningarna för den norska databasen inte alltid är knivskarpa och transparenta.

5.1.2 Nivå 1: Svenska universitetsförlag

Stockholms universitets förlag

Stockholms universitets förlag (hemsida: www.suforlag.se) ger framför allt ut böcker inom utbildningsvetenskap och pedagogik, vilket hör samman med att förlaget startade som HLS förlag (Högskolan för lärarutbildning i Stockholm). Målet är dock att "utgivningen skall spegla hela Stockholm universitets verksamhet och stimulera till kunskapsuppbyggnad och diskussion". Det har än så länge inte gett något resultat i utgivningen, men detta kan tänkas förändras i framtiden. Utgivningen omfattar flera olika typer av böcker: "facklitteratur, debattböcker, forskningsrapporter, kurslitteratur, doktorsavhandlingar och skriftserier inom bl.a. följande områden: barn och ungdom, didaktik, allmän-, idrotts-, special- vård-, genuspedagogik och studie- och yrkesvägledning".

Förlaget har ett redaktionellt råd bestående av sju personer som står för kvalitetsbedömningen, varav två personer är förlagschefen respektive en förlagsredaktör. Tre personer arbetar på förlaget. På hemsidan finns möjlighet att beställa böckerna genom ett digitalt

⁴² Det finns fler "university presses" i Sverige. Bland annat Gotland University Press och Gävle University Press. Även om dessa förekommer som namn, inbegriper de inte en förlagsverksamhet utan en skriftserieverksamhet. Se www.hgo.se/forskning/1204-hgo/1451-hgo.html hämtat 2011-11-15 respektive www.hig.se/Forskning/Publikationer/Gavle-University-Press.html, hämtat 2011-11-24.

formulär. Förlaget ger ut sex skriftserier och en tidskrift. Utgivningsmängden förefaller ligga på fyra till sex titlar per år.

Karolinska Institutet University Press

Karolinska Institutet University Press (hemsida: www.kiup.se) startades 2005 och ägs av Karolinska Institutet Holding AB. Förlaget är tänkt som en del av institutets arbete med tredje uppgiften. Det ger inte ut forskningsvolymmer utan satsar på populärvetenskapliga böcker som populariserar forskningsresultat: "Böckerna är i första hand riktade till dig som är patient eller anhöriga [sic] men också till dig som arbetar inom sjukvården eller vill ha mer kunskap om medicinsk forskning. / De flesta av våra författare är framstående forskare knutna till Karolinska Institutet".

Förlaget har två anställda och ger ut 5–7 titlar per år, med undantag för 2010 då institutets 200-årsjubileum ledde till att fler titlar, tretton stycken, gavs ut. Böckerna går att beställa på förlagets hemsida genom ett digitalt formulär.

5.1.3 Nivå 2: Samlad skriftserieverksamhet

Nivå 2, mellannivån, innebär att skriftserier finns samlade och möjliga att beställa på webben. Detta gäller Uppsala universitet, Stockholms universitet, Göteborgs universitet, Karlstads universitet, Örebro universitet och Linnéuniversitetet. Beställningssätten varierar, liksom institutionstillhörigheten och därmed hur man hittar till dem via universitetets hemsida. Vissa sköts av universitetets bibliotek, vissa av andra delar av universitetsförvaltningen. Informationen om serierna förefaller i flera fall inte i första hand vara riktad till beställare eller en läsande publik, utan till den som vill publicera sig i dem – på sidorna är information om forskningsregistrering och publicering framträdande, liksom mallar och ansökningsformulär för att publicera sig i serierna. Utgivningens mängd är avhängig av hur aktiva de enskilda skriftserierna är och därför skiftande.

Uppsala universitet

Acta Universitatis Upsaliensis

www.ub.uu.se/sv/Service/upu/Acta-Universitatis-Upsaliensis)

samlar 72 aktiva och 27 avslutade skriftserier, varav vissa hör till universitetets bibliotek. Flera av serierna ges inte ut i tryckt form utan endast digitalt.⁴³ Redaktionskommittén består av universitetsbibliotekets överbibliotekarie samt tio personer som representerar de tidigare fakulteterna/sektionerna. För mer detaljer om Uppsala, se 5.1.5.

Under utredningsarbetets gång har denna sida uppdaterats och gjorts till en nätbokhandels-liknande sida tillhandahållen av företaget Mamut. Där listas serierna (i en förhållandevis svårläst lista i vänstermarginalen), och om man klickar på dem syns böckerna i lista eller, för nyare böcker, med omslag. Kundvagnsfunktion och möjlighet till betalning med kort finns. Sökväg: Universitetsbiblioteket → Service → Online-shop. Det fanns under en period en bilsatt länk från UUB:s förstasida, som när jag senast besökte sidan var ersatt med en länk i vänsterspalten där det står "Webbshop/Köp".⁴⁴ Acta har en egen e-postadress för förfrågningar, som dock efter omläggningen inte har en framträdande plats på hemsidan. Man har också separerat köpfunktionen tydligt från materialet om hur man publicerar sig i serierna, och riktar sig därmed nu renodlat till presumtiva köpare.

Stockholms universitets skriftserier

Acta Universitatis Stockholmiensis

<http://sub.su.se/publicera/acta-universitatis-stockholmiensis.aspx>;

<http://sub.su.se/printondemand>⁴⁵

samlar 37 serier. Redaktionskommittén består av fem personer, tre professorer och två personer från biblioteket.

⁴³ Detta gäller framför allt sammanfattningarna till sammanläggningsavhandlingar.

⁴⁴ Mitt senaste besök på sidan var 2011-11-22.

⁴⁵ Tidigare sökväg, www.sub.su.se/epublicering/acta.aspx, har under december 2011 försvunnit.

Sökväg: www.su.se → Forskning → Publicera → Acta Universitatis Stockholmiensis. Genom att därefter klicka på textlänken "AUS-serierna" når man en lista på samtliga serier med angivna ISSN-nummer. Dessa serier är dock inte i sin tur klickbara, och på denna sida finns inte information om beställning. Under "Acta Universitatis Stockholmiensis" finns länken "AUS-titlar för Print-on-demand", där man kan beställa böcker genom ett webbformulär. Böckerna säljs till självkostnadspris.⁴⁶ (Tidigare fanns en länk till den externa distributör som universitetet samarbetade med, men från 28 november 2011 sades detta avtal upp.⁴⁷) Stockholms universitetsbibliotek står för arbetet och målet är, enligt Actas ordförande Thomas Neidermark, att främst arbeta med print-on-demand och på sikt minimera lagerhållningen. Samarbete med Stockholms universitets förlag är också under diskussion.

Göteborgs universitet

Acta Universitatis Gothoburgensis

www.ub.gu.se/service/acta/univ

samlar 16 serier samt acta från universitetsbiblioteket och Vetenskaps- och vitterhetssamhället i Göteborg. Det finns två kontaktpersoner samt en administratör knutna till serierna, samt en Acta-nämnd som sammanträder cirka två gånger årligen. Nämnden består av ett 30-tal personer: redaktörerna till acta-serierna samt rektor och representanter från universitetsbiblioteket. I nämndens protokoll från 2011-05-25 kan man läsa att frågan om ett återupptagande av Goth-

⁴⁶ Exempelvis kostar en bok omfattande upp till 150 sidor 58 kronor plus porto. För sidantal mellan 151 och 225 är kostnaden 83 kronor, osv. Vid kontroll av hemsidan 2011-12-19 fanns 37 titlar digitalt tillgängliga, och AUS erbjuder digitalisering och print-on-demand för samtliga titlar, vilket genomförs vid en beställning av titeln.

⁴⁷ Tidigare fungerade det så att länken till distributörens webbshop fanns på sidan, dock inte helt synlig och placerad under informationen om hur man publicerar sig, dvs. publiceringsmallar och instruktioner. Klickade man på den kom man till en professionellt hållen nätbokhandelsida med beställningsmöjligheter med kreditkort, omslagsbilder och priser. Serierna var här klickbara och med olika aktivitetsnivå; vissa seriers listor innehöll inga böcker alls.

enborg University Press varit uppe till diskussion. Man diskuterade också vikten av att höja skriftseriernas status och att kvalitetssäkra dem, liksom möjligheten att samarbeta med andra lärosäten.⁴⁸

Sökväg: Universitetsbiblioteket → Service → Acta-serier. Men det finns också en egen länk direkt från UB:s startsida till Acta-seriernas, som är synligt placerad och dessutom bildsatt. Böckerna beställs via postadress eller digitalt beställningsformulär. Seriernas titlar listas, men de är inte klickbara för ytterligare information och kan inte heller sorteras eller sökas på olika sätt.

Örebro universitet

Örebro universitets publikationer

publications.oru.se/4DCGI/dropacta?r=139380&t=h

samlar ett drygt femtiotal serier, många av dem ganska små. Ingen information ges om redaktionsråd, organisation, kontaktpersoner eller dylikt.

Sökväg: www.oru.se → Forskning → Publikationer och avhandlingar. Under den sistnämnda rubriken kan man antingen gå till sökning i DiVA (Digitala Vetenskapliga Arkivet) eller klicka sig vidare för att beställa publikationer. På beställningssidan, som dock inte är helt tydligt utförd, kan man söka fritt eller sortera via serier, författare eller ämneslista. Allt är skrivet i listform, utan exempelvis omslagsbilder, och ingen ytterligare information om böckerna ges. Varukorg och kassa finns och beställningen sker mot faktura.

Linnéuniversitetet

Linnéuniversitetets Linnaeus University Press

lnu.se/forskning/linnaeus-university-press

publicerar en avhandlingsserie, Linnaeus University Dissertations, som innehåller avhandlingar från universitetets alla ämnen. Serien listas på hemsidan och innehåller (vid hämtningen 2011-11-23) 73 tit-

⁴⁸ Acta-nämnden, Göteborgs universitet, Protokoll 2011-05-25. Se www.ub.gu.se/service/acta/protokoll/AUGprot110525.pdf, hämtat 2011-11-30.

lar, publicerade under 2010 och 2011. Det ges också utrymme för så kallade "solitärer", där det än så länge finns en titel. Det anges att skrifter från den tidigare verksamheten, Växjö University Press, kan beställas. Dessa står dock inte listade.

Sökväg: www.lnu.se → Forskning → Linnaeus University Press. Böckerna står listade utan ytterligare information och är inte klickbara. Beställning sker via e-postadress.

Grundformerna för Linnaeus University Press har skapats, men verksamheten är fortfarande under utveckling. På intranätet beskrivs publiceringsverksamheten så här: "LUP tillhör kommunikationsenheten. Till förlaget kommer att knytas en styrgrupp främst för utveckling och strategiska frågor men som också kan ta vissa beslut som rör verksamheten. Förlaget ingår också i ett nätverk för publiceringsfrågor vid Linnéuniversitetet." Verksamheten har en redaktör, och i arbetsuppgifterna ingår – förutom bokproduktion, marknadsföring och försäljning – också registrering av böckerna i DiVA samt att agera som rådgivare i frågor om bokproduktion.⁴⁹

Karlstad University Press

Sedan 2003 har Karlstad en Karlstad University Press

www.kau.se/kup

Trots namnet fungerar KUP inte som ett förlag utan som en skriftserieverksamhet: man publicerar det egna lärosätets avhandlingar och rapporter, och ingen refereegranskning görs. Trots detta är KUP upptaget inom det norska bibliometriska systemet som ett förlag på nivå ett, men i denna genomgång placerar jag ändå universitetet på skriftserienivån, grundat i hur KUP beskriver sig själv på hemsidan:

⁴⁹ "Arbetsbeskrivning för Linnaeus University Press", se intranet.lnu.se/forskning/linnaeus-university-press/arbetsbeskrivning-for-linnaeus-university-press hämtat 2011-11-23. Här står också att normalupplagan för en bok är 100 exemplar och att hemsidan ska "fungera som en samlingsplats för all utgivning inom universitetet (dock ej studentuppsatser eller andra examensarbeten) [...] Planer finns på en gemensam webbshop för alla publikationer från Linnéuniversitetet".

”Organisatoriskt ligger förlaget under universitetsbiblioteket och publicerar i första hand material som producerats vid Karlstads universitet. / Är du i begrepp att trycka din avhandling, licentiatuppsats eller rapport är det till förlaget du vänder dig i första hand. Här får du nödvändig information om hur du praktiskt går till väga samt erforderliga nummer till din utgåva. Publicering sker i serien Karlstad University Studies”.

Skriftserien ger ut 7–14 titlar per år, och böckerna kan beställas på hemsidan genom ett digitalt formulär. Många omslag följer en tydlig mall och denna förefaller följa universitetets grafiska profil, på samma sätt som flera av Lunds avhandlingar gör det.

5.1.4 Nivå 3: Ingen samlad publiceringsverksamhet

Nivå 3, den minst ambitiösa, innebär att det finns en eller flera serier vid lärosätet, men de visas inte upp samlat någonstans utan nås antingen via respektive ämne eller går inte alls att navigera sig fram till. Uppdateringen av listorna på publicerade böcker är ofta dålig. För att hitta informationen måste man snarare leta via en forskningsdatabas, och i många fall får man kontakta författaren själv om man vill få tag i boken. Detta gäller Mittuniversitetet, Linköpings universitet⁵⁰ och Umeå universitet.⁵¹

⁵⁰ Värt att observera är att Linköping har *en* publiceringsverksamhet som är lätt-tillgänglig och centralt placerad och det är Linköping University Electronic Press, www.ep.liu.se/index.sv.asp. LiU E-Press beskriver sig som ”Ett ledande svenskt Open Access-förlag” och det ”fokuserar i huvudsak på forskningsmaterial framställt vid Linköpings universitet och Östergötlands läns landsting”. Forskaren kan här publicera alla slags material. 2011-11-22 anges att antalet open access-full-texter från LiU E-Press i DiVA är: 1 088 doktorsavhandlingar, 33 böcker, 1 842 forskningsartiklar, 166 kapitel, 415 rapporter och 7 187 studentarbeten. Den som vill hitta äldre och nyare material som är elektroniskt tillgängligt har alltså goda chanser att kunna leta och få överblick här. Däremot är möjligheten att hitta och beställa tryckta böcker från Linköpings universitet svåröverskådlig – om böckerna alls står nämnda är det på de enskilda institutionernas hemsida.

⁵¹ Umeå universitet skriver centralt: ”Varje år producerar forskare vid Umeå universitet en mängd publikationer och avhandlingar. / På universitetsbiblioteket finns ett exemplar av alla avhandlingar som produceras vid Umeå universitet.

Lunds universitet hamnar i dagsläget i denna kategori, vilket är betydligt sämre än vad man kan förvänta sig av ett så stort och forskningstungt universitet. Man skulle faktiskt kunna säga att Lunds universitet, med tanke på sin storlek, är sämst i klassen. Det finns ingen gemensam samlande plats för de interna skriftserierna, vare sig på universitetet centralt eller på områdesnivå. Decentraliseringen innebär att information om vissa serier kan hittas på ämnets hemsida, medan andra inte kan hittas alls. Ofta är serierna svåra att hitta fram till och det krävs ett letande och många klickanden i olika hemsideshierarkier. Kopplingen till hur man kan beställa böckerna är inte heller tydlig.

Det framstår som rimligt att ett universitet av Lunds tyngd och ambitionsnivå siktar på att minst nå upp till mellannivån, och helst genom att i så fall vara i topp där. I förslagen som jag har lagt fram i avsnitt 2 och 3 förordar jag därför att Lunds universitet gör en tvådelad ambitionshöjning, där HT först och främst ökar synligheten och förbättrar distributionen så att man klart uppnår mellannivån med sina skriftserier, och att universitetet därefter siktar på att nå till den allra högsta nivån, ett universitetsförlag.

Värt att notera är att det redan finns ett förlag som hör hemma vid Lunds universitet, Juristförlaget.⁵²

De universitet som hör till mellannivån har i vissa fall system som liknar forskningslistor mer än de liknar nätbokhandlar. Titlarna listas utan någon form av förklarande text eller omslagsbild, ibland är inte

Dessa går naturligtvis att låna. Om du vill köpa en avhandling, vänd dig direkt till författaren eller till författarens institution.”

www.umu.se/forskning/avhandlingar-publikationer/, hämtat 2011-11-22.

⁵² Juristförlaget är bildat av Juridiska föreningen, med inriktning på ”juridiska läroböcker och akademiska arbeten” (www.juristforlaget.se/). Juristerna har ett liknande publiceringsmönster som humanisterna, vilket också är bakgrunden till att en rapport som diskuterar open access-publicering för monografier tar upp just humaniora och juridik. Denna rapport kommer att diskuteras mer längre fram. Karolina Lindh & Gunilla Wiklund, *Open access för humanister och rättsvetare. En kartläggning av publiceringspolicy och praxis inom nordisk utgivning. Slutrapport*, BIVIL:s skriftserie 2010:1.

de listade serierna klickbara för att få fram titlarna osv. Andra lärosäten har sidor som mer liknar en nätbokhandel, där omslag och en kortare text berättar om boken och där man kan söka titlar utifrån olika variabler. Vissa av dessa är upplagda som professionella nätbokhandlar, där man kan beställa med ett klick och använda kreditkort. Andra använder ett digitalt formulär som man kan fylla i sin beställning i. Båda dessa system gör att man som presumtiv köpare får en god kunskap om böckerna, och det förra är det jag tror uppfattas som absolut smidigast och enklast av kunderna. Vissa universitets sidor om bokbeställningarna är ganska svåra att hitta till. Det krävs många länkklickanden för att hamna rätt, länkarna är ibland svåra att hitta och det finns risk att hamna i en återvändsgränd när man klickar.

De olika universitetens lösningar innehåller flera goda idéer. Om humanisterna och teologerna i Lund – och i förlängningen Lunds universitet centralt – vill etablera ett genomtänkt sätt att visa upp och göra sina publikationer tillgängliga finns en god möjlighet att lära av dessa olika modeller och samla idéer för att hitta fram till bästa möjliga version.

5.1.5 Exemplet Uppsala

Förutom dessa mer översiktliga jämförelser har jag också gjort en djupare jämförelse med Uppsala universitet genom ett besök i april 2011.

Uppsalas actaserie, Acta Universitatis Upsaliensis (AUU), erbjuder en god fördjupande jämförelsepunkt. I inriktning har den stora likheter med det som en gång var Lund University Press: här samlas en stor mängd actaserier under en gemensam flagg, men innehållsligt separata och styrda av den enskilda redaktören som utses av respektive institution eller ämne. Serierna hör till flera olika av universitetets fakulteter och en stor del avhandlingar publiceras. De har en delvis gemensam grafisk profil, en gemensam hemsida och ett gemensamt distributionssystem.

Acta Universitatis Upsaliensis drivs inte i samarbete med ett förlag, utan internt inom universitetet. Huvudsakligen sker arbetet i Universitetsbibliotekets regi. Universitetet har aldrig haft en paus i eller avslutat arbetet, så som Lund gjorde med Lund University Press. Ungefär samtidigt som Lund University Press lades ner (1999/2000) valde man i Uppsala i stället att samarbeta med universitetsbiblioteket. Uppsala har därmed låtit verksamheten utvecklas under det senaste decenniet, och under vintern 2010/11 skedde det senaste ledet i utvecklingen då acta-seriernas hemsida förbättrades. Nu kan den intresserade söka bland böckerna och med några knapptryck köpa böcker med kreditkort.

Inom AUU finns 72 aktiva acta-serier. Det är frivilligt för en serie att vara med i denna sammanslutning, och det finns ett antal skriftserier som har valt att stå utanför.⁵³ Skälen varierar – exempelvis att man samarbetar med ett förlag eller med andra lärosäten, vilket gör att serien inte kan ha den exklusiva Uppsala-märkningen, eller att man har en så etablerad egen profil (grafisk eller annan) att man föredrar att stå utanför. Tre serier är med i AUU men under särskilda, mer fristående villkor fastställda av rektor, vilket härrör från en tidigare situation då Almkvist & Wiksell International stod för försäljningen.⁵⁴

Totalt ges cirka 300 titlar ut på ett år. Av dessa består dock så mycket som 250 titlar av sammanfattningar till sammanläggningsavhandlingar, vilka endast ges ut digitalt.⁵⁵ I övrigt räknar man med 30–35 avhandlingar i monografisk form och 15–20 övriga verk. Några personer arbetar med AUU som en del av sin tjänst. En bibliotekarie är sekreterare för redaktionskommittén, utnämnd av UUB. Utöver detta arbetar två personer med serierna inom UUB: en med ansvar för

⁵³ Också i Uppsala finns det dessutom avhandlingar som publiceras som solitärer, liksom institutionsserier som är svåra att få tag i eller som inte går att köpa.

⁵⁴ Dessa är *Studia Historica Upsaliensia*, *Uppsala Studies in Economic History* och *Skrifter utgivna av Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala*. Dessa serier står för kostnaderna för försäljningen och får också tillbaka en del av intäkterna. De är inte heller berättigade till "tilläggsanslag" från Acta, vilket de andra serierna är.

⁵⁵ Dessa kan beställas i enstaka exemplar genom print-on-demand.

löpande försäljning och utvecklingsfrågor, en med ansvar för hämtning och sändning av material. Dessutom har en sekreterare i sin tjänst hand om den lilla bytesverksamhet som finns kvar. Dessa motsvarar tillsammans cirka en heltidstjänst (den största delen, en halvtidstjänst, går till försäljningsarbetet) och bekostas inom UUB av försäljningsintäkterna. Man betalar också viss avgift till biblioteket för lagerutrymme.

Här finns även en redaktionskommitté som träffas några gånger om året, bland annat för att besluta om utdelning av tryckbidrag. AUU får ett årligt stöd av rektor om knappt 140 000 kronor, och därefter förväntas AUU-organisationen stå på egna ben – med undantag för särskilt påkostade och bildsatta böcker, exempelvis om universitetets historia, som får extra medel.

Att AUU ska gå runt innebär naturligtvis att strukturen måste anpassas till detta. Det har man löst genom att alla intäkter från försäljningen går in i AUU:s verksamhet. Författaren till boken skriver på ett kontrakt som ger AUU ensamrätt till all försäljning under tre år (fortfarande tillåts naturligtvis bytesverksamhet, utskick för recension o.dyl.). Åke Bertenstam påpekar att det är en bra konstruktion – när AUU får ensamrätt är det också rimligt att det finns en tidsgräns för detta. Vid några tillfällen har en bok sålt mycket bra och gått till omtryck – några till och med till flera omtryck). En nackdel med systemet är att författaren då inte får något betalt alls, och Åke Bertenstam anger som ett alternativt förslag att man hade kunnat ha en övre gräns i försäljningen, där författaren får royalties när den passerats.

Det överskott AUU går med återinvesteras i verksamheten, genom att författare kan söka om kompletterande tryckningsbidrag från AUU. Det handlar om en mindre delfinansiering. Det finns också en donationsfond till tryckningsbidrag som samordnas med acta-arbetet.

Produktionen går till så att författaren lämnar in en inlaga som är skapad enligt AUU:s principer, alternativt kan författaren få hjälp med det grafiska av produktionsenheten vid UUB (liknande hur det ser ut i Lund för den som samarbetar med Media-Tryck). Detta arbete betalas

inte av AUU utan av författaren själv genom tryckningsbidragen. Det AUU betalar för är trycket för sin tillagda försäljningsupplaga, samt också eventuella nytryck. AUU/UUB står sedan för distribution och lagerhållning, och tar hand om försäljningsintäkterna. Författaren är personligt betalningsansvarig för kostnader som inte täcks av tryckningsbidrag.

Böckerna trycks på ett av de tryckerier som AUU har avtal med. Vilket tryckeri man anlitar, och hur dyr boken blir, beror bland annat på mängden illustrationer. Det interna universitetstryckeriet används endast för print on demand.

Fördelarna med AUU:s upplägg är flera.

- Försäljningen sköts professionellt och likvärdigt för alla. Böckerna är tillgängliga och synliga.
- Doktoranden/forskaren behöver inte tänka på de konkreta detaljerna kring att sälja och lagerhålla en bok.
- Universitetet lägger inga stora ekonomiska resurser på arbetet, utan har en slimmad organisation som, med hjälp av ett tryckningsanslag från rektor och arbetsinsatser på UUB, täcker sina egna kostnader.
- AUU har en viss budget och kan ur den ge tryckbidrag till verk, vilket ger en viss frihet från externa fonder. (Eftersom avhandlingar redan får tryckbidrag gäller detta endast övriga publikationer.) Eftersom det handlar om låga summor är det dock endast en frihet i viss mån.
- Webbshopen Mamut erbjuder köp med kreditkort och gör publikationerna överblickbara. Det framstår som ett förhållandevis kostnadseffektivt system.⁵⁶ Vid varje bok länkar man vidare till DiVA, där boken finns i fulltext, alltså fritt digitalt tillgänglig, om författaren valt det. Distributionen sköts sedan på hemmaplan, av universitetsbiblioteket.

⁵⁶ En stor administrativ fördel är också att systemet kan kommunicera med det ekonomiredovisningssystem som används vid Uppsala universitet.

Nackdelar finns också:

- Författaren får ingen ekonomisk kompensation om boken säljer bra. På så sätt kan man säga att det är den enskilda författaren som bekostar något som universitetet i viss mån borde bekosta.⁵⁷ Samtidigt är författaren personligt ansvarig för produktionskostnaderna om han eller hon inte får ihop tryckningsbidrag – AUU betalar bara för de 50–100 försäljningsexemplaren.
- Den grafiska profilen, som är beslutad av rektor, kan uppfattas som fjättrande och likriktande. I praktiken görs dock avsteg från denna och vissa av serierna har snarare egna grafiska profiler. Den grafiska ambitionsnivån på omslag varierar.
- Samtidigt som AUU är en samlande plats är den också exkluderande. Om en skriftserie ges ut i samarbete med ett förlag kan den inte samtidigt vara en del av AUU och därmed synas på hemsidan.
- Webbshopen Mamut erbjuder inte möjligheten att sortera böckerna på många olika sätt, tematiskt, ämnesmässigt osv, utan är lite stelbent. Listan över skriftserier är inte gjord så att den är lätt att överblicka.⁵⁸ Det är lite omständligt att nå fram till boken i fulltext (eller till informationen att den inte finns i fulltext): Först klickar man på DiVA-länken, och sedan långt ner i den syns texten "Fil: Fulltext". Om boken inte finns i fulltext finns helt enkelt ingen sådan rad.
- En möjlig konflikt är att allt arbete med layout osv. bekostas av författaren/tryckningsbidrag, men AUU ställer krav på hur det ska se ut.

Värt att observera är att loggan som måste vara med på boken är AUU:s logga, inte universitetets.

⁵⁷ Å andra sidan är författarna troligen ofta glada att någon arbetar med deras bok, vilket gör att denna nackdel inte alltid upplevs som belastande.

⁵⁸ Eftersom webbshopen tillåter att man kan lägga på ett mer avancerat externt webbgränssnitt kan detta komma att förändras.

Det kan vara relevant för Lunds arbete att veta något om volymen på försäljningen för att kunna jämföra eller göra uppskattningar. Rapportens inventeringar (se avsnitt 6) visar hur Lunds humanistiska forskare publicerar sig. Detta är inte helt jämförbart med AUU, där betydligt fler ämnen och skriftserier finns företrädade, men deras siffror kan ändå ge någon fingervisning.⁵⁹ Under 2000-talet har skrifterna sålts för mellan 500 000 och 700 000 kronor varje år. De senaste tre åren har försäljningen legat i det nedre spannet, mellan 500 000 och 550 000 kronor. Minskningen beror bland annat på att vissa titlar gått över till att endast finnas digitalt,⁶⁰ vissa större internationella avnämre minskat sina beställningar och antalet titlar som ges ut har minskat. För år 2010 motsvarar försäljningssiffrorna 1 919 sålda böcker, och för år 2009 2 558 sålda böcker. Endast åtta titlar såldes år 2010 i mer än trettio exemplar. Det handlar alltså om en liten försäljning per titel men av ganska många olika titlar.

Många av de volymer som sålts under 2010 har tryckår före 2006 (ungefär ¼ av försäljningen). Det tyder på att böckerna inom AUU av kunderna inte upplevs som daterade, utan tvärtom fortsätter att sälja i många år. Det kan med stor sannolikhet också Lunds böcker göra, men det är viktigt att komma ihåg att det är enklare att få äldre böcker sålda inom en kontinuerlig och överblickbar verksamhet, vilket vi inte har haft på ett decennium.

Strukturen fungerar så att UUB "köper" försäljningsexemplar – i regel 50 till 100 stycken, men ibland så få som tio – som de sedan lagerhåller och säljer till kunder. En fördel med en så låg volym är att in- och utflödet av böcker är relativt likartat, så att lagret inte växer för mycket.

⁵⁹ Viss slagsida åt det humanistiska finns nog också där. Av de fem böcker som AUU anger som sina bäst säljande tillhör en utbildningsvetenskap, en historia, en religionsvetenskap och två är Carl Frängsmyrs stora verk om Uppsalas historia

⁶⁰ Detta gäller främst naturvetenskapliga och medicinska sammanläggningsavhandlingars "kappor", som tidigare gavs ut i tryckt form. Vad jag förstått ges dessa inte heller i Lund längre ut i tryckt version.

Lärdomarna man kan dra från exemplet Uppsala är flera.

- Kontinuiteten som Uppsala har genom att inte ha lagt ner arbetet med skriftserierna kan vi naturligtvis aldrig återfå. Däremot kan vi retroaktivt försöka lappa ihop diskontinuiteten, genom att lyfta fram böcker även bakåt i tiden. Uppsalaexemplet visar att $\frac{1}{4}$ av de sålda exemplaren är tryckta före år 2006, vilket visar att det finns ett intresse också för äldre titlar.
- Uppsalas ambitionsnivå manar till efterföljd. Dessutom skulle vi kunna sträva mot ännu högre ambitionsnivå, exempelvis genom att lägga arbete på att stödja produktionssidan, dvs. layout, omslag och redaktionell/språklig granskning.
- En viktig poäng är att inte vara exkluderande. Jag menar att det är viktigt att så många skriftserier och bokutgivningar som möjligt kan synas och samsas på hemsidan. På hemsidan menar jag att även de serier som samarbetar med förlag ska kunna synas, även om de inte kan vara med i beställningsflödet utan man i stället länkar till respektive förlag.
- Konstruktionen med vart intäkterna går är lärorik. Uppsalas modell, gärna med ett tillägg om royalty över en viss försäljning, är väl fungerande. De som publicerar via Media-Tryck idag har avskrivit sig rätten till intäkter på ett liknande sätt, och det är troligt att de flesta forskare inte upplever det som ett problem att de också förlorar något med tanke på vad de vinner: stöd i det praktiska arbetet och att slippa hålla ordning på lager och försäljning själv. Att betala ut royalty från start är ett tidsödande arbete som kräver mycket administration för ett mycket litet resultat.
- Genom att i högre utsträckning arbeta med print-on-demand-tekniken kan vi se till att lagerhållningen inte blir för stor. Exempelvis kan man med böcker som inte längre finns i tryck återtrycka dem i ett eller ett fåtal exemplar, men först i och med att boken beställs av någon. Så mycket som 50–100 exemplar är inte nödvändigt att hålla, förutom möjligen för nya böcker. Detta

resonemang gäller dock endast böcker som trycks med digital teknik och som därmed kan tryckas i få exemplar utan att det blir orimligt dyrt.

- Uppsala har dragit den lärdom som Lund nu alltmer inser vikten av: när olika samarbetspartner lägger ner eller inte fungerar väl måste universitetet själv se till att det finns ett fungerande sätt att nå ut med sin forskning.

I Uppsala täcker försäljningsinkomsterna motsvarande en tjänst. Lund kan inte räkna med att försäljningen kommer att vara tillräckligt stor för att täcka några tjänster från början, med tanke på att man börjar från början och måste uppjobba kontakter och sprida information om att böcker alls kan beställas. Därför måste området för skriftseriernas del till att börja med vara berett att betala för hela arbetet, och sedan efter en viss tid utvärdera hur intäkterna står i förhållande till kostnaderna.

Jag tror att arbetet i Lund när det gäller skriftserier tjänar på att inspireras av Uppsalas goda exempel, samtidigt som man försöker arbeta bort en del av de nackdelar jag lyft fram.

5.2 SKANDINAVISK JÄMFÖRELSE

Samma typ av jämförelse genom sökning på lärosätenas hemsidor har gjorts med universiteten i Danmark och Norge, för att se hur de arbetar med bokproduktion och förlagsverksamhet. Intressant nog skiljer sig dessa båda länder mycket åt. Det är också noterbart att universitetsförlagen inom Danmark skiljer sig åt på flera punkter. Denna jämförelse kan vi lära oss mycket av, och det ger en god bakgrund för att fundera på vilken väg ett Lunds universitetsförlag företrädesvis borde välja att gå.

5.2.1 Danmark

Jag har undersökt de fem stora universiteten i Danmark: Köpenhamns universitet (se även nedan den längre redogörelsen under 5.2.3), Roskilde universitet, Syddansk universitet, Aalborg universitet och Aarhus universitet. Samtliga dessa har universitetsförlag med ganska stor till stor utgivning och hög kvalitativ nivå. Alla förlagen räknas dessutom som nivå ett i det norska bibliometriska systemet. Förlagen är nära knutna till respektive universitet men drivs som självständiga icke-vinstdrivande verksamheter. Vissa hör hemma under moderuniversitetets domän och andra har egna hemsidesdomäner. Där inget annat anges är uppgifterna hämtade från förlagens hemsidor, inklusive länkade dokument som årsredovisningar.

Alla de danska förlagen har professionellt utförda, estetiskt tilltalande och enkelt överblickbara hemsidor, även om Roskildes Universitetsforlag i jämförelsen framstår som något krångligare och mindre välbearbetad. Varukorg finns och det är enkelt för kunden att handla böcker med kreditkort. Böckerna presenteras med omslag och redaktionell text och de är lätta att söka och sortera efter olika variabler. Universitetsförlagen har med andra ord alla ett mycket professionellt ansikte utåt, och det gäller i särskilt hög grad Köpenhamns Museum Tusculanums Forlag, Aarhus Universitetsforlag och Syddansk Universitetsforlag.

Samtliga danska universitetsförlag utom Roskildes anger att de samarbetar med internationella distributörer. För distributionen i England samarbetar alla med Gazelle Books. För distributionen i USA finns två olika samarbetspartner – International Specialized Book Services (två förlag) samt David Brown Company – och två förlag har också distribution i Frankrike, via Editions Picard respektive Ellug.⁶¹ Internationella titlar från Museum Tusculanums Forlag distribueras från och med 2012 i hela världen av University of Chicago Press, bort-

⁶¹ Roskilde Universitetsforlag anger, i stället för internationell distributör, var deras böcker har kommit ut i översättning: Studentlitteratur, Sverige; NIACE, UK; Krieger, USA; Metzler Verlag, Tyskland; Shaanxi Normal University Press, Kina.

sett från i Europa där förlaget själv behåller distributionen tillsammans med bl.a. Gazelle.

Köpenhamns universitet

Köpenhamns universitets förlag, Museum Tusculanums Forlag (hemsida: www.mtp.dk; www.mtp.hum.ku.dk) har funnits sedan 1975 och drivs som ett icke-vinstdrivande förlag. Det ger ut 50–60 böcker per år och har som inriktning humaniora, samhällsvetenskap och teologi.

Styrelsen består av förlagsdirektören, två personer från universitetet, en person från Danmarks Kunstbibliotek och en pensionerad universitetsanställd. Förlaget ger förutom så kallade solitärer ut tio tidskrifter och cirka 48 bokserier. Museum Tusculanums Forlag har en dryg handfull anställda och därutöver studenter och arbetslösa på olika typer av anställningar; sammanlagt handlar det om cirka 15 personer. Man har bland annat en chefredaktör, en dansk redaktör som också är produktionsansvarig, och en engelsk redaktör.

Förlaget har digitala nyhetsbrev som man kan anmäla sitt intresse för att få, och hemsidan har en mycket professionell och funktionell försäljningsfunktion. Dessutom finns förlaget på Facebook där det berättar om nyutkomna titlar.

Eftersom Museum Tusculanums Forlag är fristående från universitetet finns ingen koppling till forskningsinformationssidor och dylikt. Böckerna presenteras med redaktionell text som gör det lätt att bilda sig en uppfattning om dem, och denna text kompletteras med uppgifter som språk, ämnesområde, tidsperiod m.m. Övriga böcker av samma författare visas också upp. Ibland läggs innehållsförteckning och kanske några provsidor ut som pdf på hemsidan. Ingen övrig text, i form av exempelvis intervjuer eller reportage, förekommer, däremot finns pressklipp, länkar till radioprogram och notiser om exempelvis författare som fått pris. Förutom redan publicerade verk visas också kommande utgivning. Dessa kommande titlar kan förbeställas. Hemsidan ger också möjlighet för läsare att skriva kommentarer, kanske t.o.m. kortare recensioner, om verken. Vad jag kunnat se är detta dock

inte något som har tagits i bruk av läsarna. För fler detaljer om Museum Tusculanums Forlag, se 5.2.3.

Roskilde universitet

Roskilde Universitetsforlag (hemsida: www.ruforlag.dk) ger särskilt ut läroböcker ("lærebøger til videregående uddannelser") inom lärande, pedagogik och psykologi; kommunikation; samhällsvetenskap samt vetenskapsteori och metod. Man räknar med att cirka en tredjedel av de årliga 20–25 titlarna är skrivna av författare som inte är knutna till det egna universitetet. Förlaget har ett utarbetat refereegranskningssystem. Roskilde Universitetsforlag grundades 1995 av den oberoende icke-vinstdrivande fonden Samfundslitteratur och äger också ytterligare verksamheter: två ytterligare förlag,⁶² en nätbokhandel samt fysiska universitetsbokhandlar.

Förlaget anger att det har tretton medarbetare inom redaktion, marknadsföring, grafik och sekretariat – dessa arbetar dock på alla tre förlagen och inte endast på Roskilde Universitetsforlag. Man förmedlar också böcker till utländska förlag för översättning, framför allt till engelska och svenska.

Syddansk universitet

Syddansk Universitetsforlag (hemsida: www.universitypress.dk) anger sig vara Danmarks största universitetsförlag. Det instiftades 1966 och har sedan dess gett ut mer än 2 500 titlar. 2004 gavs 116 titlar ut, många av dessa var dock återtryck (och det är den senaste uppgiften jag kunnat hitta). Författarna är främst anställda vid universitetet, men också andra författare publiceras. Dessutom ges läroböcker och

⁶² De andra två förlagen heter Samfundslitteratur och Forlaget Biofolia och anger följande ämnesområden: ledelse, organisation og strategi; kommunikation og medier; studieteknik; metode og videnskabsteori; regnskab, økonomistyring og erhvervsøkonomi; humaniora; psykologi, pædagogik og læring (Samfundslitteratur) respektive naturvidenskabelig videnskabsteori; potteplanter, planteskoledrift; husdyrs ernæring og adfærd; biostatistik, matematik; zoologi, botanik; konserveringsteknik, levnedsmidler (Forlaget Biofolia).

tidskrifter ut. Förlaget är självägande och har ett grundkapital på DKK 300 000. Förlaget ger ut böcker "fra videnskabens verden i bredeste forstand" och målet är att förmedla forskningen till "bredest mulige publikum". Bredden innebär att förlaget ger ut böcker inom humaniora, samhällsvetenskap, medicin och naturvetenskap samt dessutom inom idrottsämnet och i form av regelrätta läroböcker.

Förlaget har sex medarbetare (direktör, redaktör, assistenter, ekonomiansvarig och grafiker) samt sex studentmedarbetare som sköter distributionen. Förlaget har också en styrelse som består av sex professorer från universitetet. 39 bokserier motsvarande våra skriftserier publiceras, varav en är en avhandlingsserie, samt tjugo tidskrifter. Förlaget har ett dotterbolag, som sköter grafisk bearbetning, och samarbete med internationella distributörer.

Aalborg universitet

Aalborg Universitetsforlag (hemsida: www.forlag.aau.dk) har en bred utgivningsprofil, med målet att ge ut "alment oplysende bøger samt resultater fra videnskabernes verden i bred forstand"; årligen anges det bli 25–30 böcker.⁶³ De flesta författarna som ges ut är knutna till universitetet, men antalet externa författare är enligt hemsidan stigande. Förlaget grundades 1978 av medarbetare vid universitetet, drivs som en icke-vinstdrivande verksamhet och låter alla manus genomgå en refereegranskning. Det erbjuder e-böcker till försäljning och ett litet antal gratis nedladdningsbara böcker. Nio skriftserier med tematisk profil finns.

Förlaget har två anställda – en förlagschef och en "overassistent" – samt en styrelse som består av forskare från olika ämnen på universitetet.

⁶³ Enligt sökning på hemsidan gavs dock år 2010 endast 16 böcker ut; år 2009 i stället 43 stycken. Sökningen gjordes 2011-11-15.

Aarhus universitet

Aarhus Universitetsforlag (hemsida: www.unipress.dk) grundades 1985 för att förmedla universitetets forskning, men man publicerar också gärna författare som inte är knutna till universitetet. Det drivs som en fond med ett grundkapital på DKK 1 650 000. Förlaget har gått från att ge ut cirka 40 titlar per år till att ge ut cirka 70 titlar årligen. Man distribuerar dessutom ett antal titlar från andra utgivare.⁶⁴ Förlaget har en utarbetad referegranskning och satsar på "højeste faglige niveau i videnskabelige publikationer" – hit räknas inte bara vetenskapsförmedling utan också debattböcker. Aarhus Universitetsforlag riktar sig till en bred läsekrets och har en stor andel engelskspråkig utgivning (en fjärdedel av försäljningen går till utlandet och man har en redaktör som har engelska som modersmål). Inom förlaget ryms 45 bokserier. Särskild vikt läggs på några ämnesområden: samhällsvetenskap, teologi, arkeologi, historia, antikforskning, litteraturforskning och vetenskapsförmedling.

Styrelsen består av 11–13 personer, utsedda på olika nivåer inom universitetet. Förlaget anger att de har tolv heltidsanställda och tre deltidsanställda personer inom redaktion, ekonomi och administration. Förlaget betonar tryckkvalitet starkt och skriver att de vill bidra till att upprätthålla det danska bokhantverket.

Som vi sett skiljer sig alltså universitetsförlagen i Danmark åt ganska kraftigt vad gäller storlek, både vad gäller anställda och antal titlar, och inriktningarna skiljer sig åt. Det som förenar dem är att de är kvalificerade, professionella institutioner som är synliga och därmed bidrar till både forskningens och universitetets synlighet. Flera av förlagen betonar bredd och flera är inblandade i ytterligare verksamheter utöver den akademiska bokutgivningen. De samarbetar med inter-

⁶⁴ På hemsidan anges följande utgivare: Botanisk Institut, Carlsbergfondet, Center for Rusmiddelforskning, Center for Grundtvigstudier, Center for Nordatlantiske Studier, Jysk Arkæologisk Selskab, Jysk Selskab for Historie, Institut for Religionsvidenskab, Nationalmuseet, Det Danske Institut i Athen.

nationella distributörer och de flesta anger också att de har ett refereegranskningsförfarande.

5.2.2 Norge

Norge bildar en viss kontrast till Danmark i arbetet med bokpublicering. Här har flera av universiteten inte några egna förlag. En sökning på de sex stora universiteten – Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet i Trondheim (NTNU), Universitetet i Agder, Universitetet i Bergen, Universitetet i Oslo, Universitetet i Stavanger och Universitetet i Tromsø – gav därmed betydligt klenare resultat. I stället finns ett flertal kommersiella förlag som är vetenskapligt inriktade, genom att allmänna förlag har skapat akademiska *imprints*.⁶⁵ Jag får intrycket att Norges arbete med bibliometri och den norska databasen över vetenskapliga publiceringskanaler, som inte prioriterar så kallade lokala kanaler (se avsnitt 5.2), har satt sina spår. Skriftserier från universiteten förekommer men förefaller ha blivit färre under det senaste knappa decenniet.

Universitetet i Agder, Universitetet i Bergen, Universitetet i Stavanger och Universitetet i Tromsø har inte något eget förlag, även om de förefaller att ge ut vissa skrifter själva, särskilt doktorsavhandlingar. Tromsø ger också ut Norlit, en open access-tidskrift.

De universitet som har förlagsverksamhet är Trondheim och Oslo, även om förlagen inte formellt hör till universiteten. I det följande beskriver jag kortfattat deras verksamhet, samt nämner några av de uttalat akademiska förlag eller förlagsimprints som finns i Norge. Uppgifterna kommer, där inget annat anges, från de respektive hemsidorna.

⁶⁵ Med *imprint* menas ett separat förlagsnamn eller varumärke som dock inte är ett eget förlag utan är underställt ett moderförlag eller en förlagskoncern. Genom ett separat namn kan förlaget se till att en viss del av dess utgivning marknadsförs gentemot en särskild kundgrupp. I detta fall gäller det akademisk litteratur.

Tapir forlag, Trondheim

Tapir akademiske forlag (hemsida: www.tapirforlag.no) står inte angivet som "Trondheims universitetsforlag", "NTNU forlag" eller liknande, men det ägs av studenterna i Trondheim, Studentsamskipnaden (SiT). Tapir driver en egen nätbokhandel och ger ut cirka 120 titlar per år. Bokförlaget räknas som nivå ett i det norska bibliometrisystemet. Förlaget ger också ut fyra vetenskapliga tidskrifter och framhåller att en av dessa är på nivå två i den norska bibliometriska databasen. Dessutom betonar förlaget att deras utgivning har gett upphov till flest publikationspoäng inom det bibliometriska systemet.⁶⁶ Utgivningen rör sig om "fag- og forskningslitteratur, lærebøker, sakprosa og regional litteratur" inom flera olika ämnen, bland annat teknik, samhällsvetenskap, humaniora, ekonomi och hälsovetenskap. Tapir har också en stor verksamhet som "kompendieförlag" och utgivningen innehåller, vad jag kan bedöma, en förhållandevis stor andel läroböcker – vilket är naturligt för ett studentägt förlag. Man driver också bokhandlar.⁶⁷ Tapir har cirka fjorton anställda.

Unipub, Oslo

Unipub (hemsida: www.unipub.no) är ett universitetsförlag som hör nära samman med Oslo universitet. Liksom Tapir ägs Unipub av studenterna, genom Studentsamskipnaden i Oslo. Unipub räknas som nivå ett i det bibliometriska systemet. Förlaget ger ut "fagbøker, trykker doktoravhandlinger og kompendier, og utfører andre trykkeoppdrag. Våre utgivelser dekker et bredt spekter av akademiske felt, med hovedvekten innen humaniora og samfunnsfag". Tryckuppdragen

⁶⁶ Se Tor H. Monsen, "Tapir best blant akademiske forlag", *Universitetsavisa* 18/5 2010, www.universitetsavisa.no/forskning/article4634.ece, hämtat 2011-11-23.

⁶⁷ Enligt en notis i *Universitetsavisa* 28/1 2011 ("Vil slå sammen SiT Tapir og Akademika") arbetar Tapir också på en sammanslagning med motsvarande verksamhet i Oslo och Akershus. Tillsammans räknar dessa verksamheter med att äga 26 bokhandlar och ha en omsättning på NOK 400 miljoner. Se www.universitetsavisa.no/notiser/article7969.ece, hämtat 2011-11-23.

görs för både offentlig och privat sektor. De sexton anställda arbetar alltså med mycket mer än endast den vetenskapliga bokproduktionen.

Kommersiella akademiska förlag – några exempel

I Norge finns flera fristående förlag som hör nära samman med universitetsvärlden utan att tydligt höra till ett specifikt universitet. Allmänna förlag har akademiskt inriktade *imprints*, och vissa förlag har specialiserat sig på den akademiska marknaden. Här är några exempel, som alla räknas som nivå ett i det bibliometriska systemet: Universitetsförlaget (en del av Aschehoug); Cappelen Damm Akademisk (en del av Cappelen Damm); Gyldendal Akademisk (en del av Gyldendal); Scandinavian Academic Press (en del av Spartacus förlag); Novus; Abstrakt forlag; Pax forlag; Humanist forlag.

Som redan nämnts tror jag att denna norska förlagskarta bland annat hör samman med att den norska modellen i bibliometri har slagit igenom. I praktiken finns naturligtvis ibland ändå kopplingar mellan förlag och universitet som är närmare och mindre objektiva än det framstår i idealmodellen.⁶⁸

⁶⁸ På ett diskussionsforum på Universitetet i Agder kan man se ett exempel på hur diskussionen fördes när denna förändring trädde i kraft. I ett svar på en fråga på universitetets debattforum, om hur doktorsgrad ska räknas i utvärderingssystemet, skriver universitetets vicerektor att "I mange fagområder er det tradisjon å utarbeide doktorgradsavhandlingen i form av en monografi. Det er riktig som du skriver at dersom denne ikke blir publisert gjennom et 'vitenskapelig forlag', så gir den ikke DBH-poeng. Derfor arbeides det nå med et system for publisering av doktoravhandlinger på monografiform. En mulighet er at universitetet inngår en avtale med et allerede godkjent forlag. Da vil en doktorgradsavhandling gi 5 publiseringspoeng". Detta visar hur poängsystemet är under förhandling och hur idén om en fristående förlagspublicering kan hanteras genom ett avtal som rimligen gör att förlaget får en arbetsprocess som liknar den för en intern skriftserie eller förlag. Per Kristian Egeberg, "Svar til Wiland fra viserektor for forskning", publicerat 16/11 2009. Se

www.uia.no/no/portaler/aktuelt/debattforum/tre_spoersmaal_til_ledelsen_ved_uia_forskningstid_og_doktorgrad, hämtat 2011-11-23.

5.2.3 Exemplet Köpenhamn

Köpenhamns universitets förlag, Museum Tusculanums Forlag,⁶⁹ har jag inte endast studerat via deras hemsida. Jag har också besökt förlaget i augusti 2011, och där träffat chefredaktör och administrativ redaktör Marianne Alenius, den danska redaktören och souschefen Julie Bjørchmar Kølle samt den engelska redaktören Jordy Findanis, som också medansvarar för internationell marknadsföring och e-publicering.

Museum Tusculanums Forlag har funnits sedan 1975, då det startades av fyra studenter och en extern lektor inom klassisk filologi och religionshistoria. I styrelsen sitter aktiva forskare, vilket chefredaktör Marianne Alenius – som själv är forskare och ph.d. – påpekar är mycket viktigt för förlaget.

Förlaget drivs som en icke-vinstdrivande verksamhet, vilket innebär att det inte ska gå med vinst men däremot att det måste hitta metoder för att gå runt. På intäktssidan innebär detta en blandning av försäljningsintäkter och institutionella bidrag, till exempel tryckningsbidrag. Förlaget ger ut 50–60 böcker per år och har som inriktning humaniora, samhällsvetenskap och teologi. Sammanlagt har det publicerat böcker på 20 olika språk. Verksamheten är med andra ord betydligt större och mer omfattande än vad Lunds motsvarighet enligt mitt förslag skulle vara. Även om många förhållanden skiljer sig åt jämfört med hur ett Lunds universitetsförlag skulle kunna se ut är det givande att studera hur ett professionellt drivet och sedan länge etablerat universitetsförlag arbetar.

Som redan nämnts är cirka 15 personer sysselsatta på förlaget, och styrelsen består av förlagsdirektören, några personer från universitetet samt en person från Danmarks Kunstbibliotek. I grunden är förlaget fristående, men det får ett visst institutionellt stöd från universitetet, framför allt lokalmässigt. De senaste sex åren har förlaget också

⁶⁹ Internationellt kallas förlaget i stället för Museum Tusculanum Press.

fått administrativt stöd av Köpenhamns universitet.⁷⁰ De första decennierna behövde förlaget inte betala för sin lagerplats, vilket man där-
emot gör nu.

Museum Tusculanums Forlag är ett väletablerat förlag som får in många högkvalitativa manus från forskare, och det gäller inte bara forskare från hela Danmark utan även från Norge, Sverige, övriga Europa och USA. Särskilt arbetskrävande uppgifter är, utöver arbetet med de enskilda böckerna, att producera kataloger (vartannat år), att uppdatera webben samt att arbeta med rättigheter. Förlaget närvarar kontinuerligt på flera bokmässor: främst den stora bokmässan i Frankfurt, men även London, Paris och Köpenhamn. Något år har det också varit med på bokmässan i Göteborg.

Förlaget är också distributör för vissa utifrån kommande serier, och samarbetar med en del andra förlag genom att sköta den danska distributionen av böcker. Ett exempel är de titlar som ges ut av Centrum för Danmarksstudier vid Lunds universitet, i samarbete med Makadam förlag. Museum Tusculanums Forlag har också ett utgivarsamarbete med University of Washington Press, bland annat för serien Nordic Film Classics.

Förlaget arbetar med uppsökande marknadsföring och med internationella distributörer. Sedan 2005 finns förlagets böcker på Google Books, vilket ger en god exponering. Det samarbetar också med Amazon.

En normalupplaga på böckerna ligger på mellan 800 och 1 500 exemplar. Förlaget säljer också e-böcker och publicerar en del böcker via open access.⁷¹ Framför allt accepterar förlaget open access-publi-

⁷⁰ Efter den så kallade "monografikrisen" i Danmark 2007 – då det nationella forskningsrådet slutade ge tryckningsbidrag för monografier, vilket medförde stora problem för landets akademiska förlag – har universiteten börjat stödja sina förlag något mer än tidigare.

⁷¹ Museum Tusculanum Forlag har tidigt engagerat sig i utvecklingen på det digitala området. Chefredaktör Marianne Alenius har skrivit en rapport om open access-publicering, och förlaget är bland annat med i arbetet med Oapen (Open access publishing in European Networks) och Noap (Nordic Open Access Publishing). För rapporten se Marianne Alenius, "Open Access Scholarly Publish-

cering när författaren eller författarens finansiär kräver det. Förlaget räknar då med att det inte blir någon större försäljning av boken, och tar därför mer betalt för arbetsprocessen än det gör annars. De böcker – ett trettio-tal titlar – som publicerats via open access går att finna samlade under en rubrik på hemsidan, tillsammans med open access-publicerade tidskrifter.

Museum Tusculanums Forlag arbetar också med större satsningar på retroskanning, då stora mängder äldre material skannas och där-efter görs digitalt tillgängligt och/eller trycks upp i faksimilutgåvor. Ett exempel är skriftserien Meddelelser om Grønland/Monographs on Greenland. Över huvud taget noterar förlaget att böcker säljer betyd-ligt längre än de korta tidsintervall – exempelvis ett halvår – som vissa kommersiella förlag använder som beräkningsunderlag för sina för-säljningsprognoser. Förlagets böcker är aktuella i många år efter pub-licering.

*

Som vi sett räknas samtliga universitetsförlag i Danmark och Norge till nivå ett i den norska bibliometriska modellen. Att ett Lunds uni-versitetsförlag skulle kunna räknas dit inom några år förefaller där-med högst troligt, och skulle ge förlaget samma kvalitetsnivå som öv-riga nordiska universitetsförlag.

Efter dessa svenska och skandinaviska jämförelser vänds blicken mot hur publiceringssituationen ser ut inom HT-området i Lund nu, genom en redovisning av den inventering jag har genomfört.

ing in the Humanities and Social Sciences – A Scandinavian approach”, Köpen-
hamn 2010, återfinns på
www.mtp.hum.ku.dk/cgibin/PDFmedopenaccess/Open_Access_Scholar_0_0_978_8763533195.pdf, hämtat 2011-11-30. För Oapen se www.oapen.org och för Noap se www.ub.uit.no/wiki/noap.

6. Inventering – situationen inom HT i Lund idag

I detta avsnitt diskuterar jag hur bokpubliceringen ser ut i Lund idag. För denna diskussion har jag dels genomfört en inventering av några års publicerade böcker och dels riktat en enkät till skriftserieredaktörerna. Denna inventering är helt koncentrerad till Område HT, som ju är utredningens huvudområde. Att få överblick över den befintliga publiceringsverksamhet är också mest relevant för skriftseriearbetet, som handlar om att förbättra en befintlig verksamhet, medan förslaget om ett Lunds universitetsförlag i stället handlar om att starta en helt ny verksamhet.

6.1 INVENTERINGEN I FEM STEG

Inventeringen av områdets bokpublicering har skett i fem steg.

I steg ett har alla avhandlingar som publicerats inom området under de senaste fyra åren (2007–2010) kartlagts, vilket ger en god bild av områdets och de olika ämnenas publiceringspraktiker vad gäller avhandlingar. Avhandlingarna är den del av universitetets publiceringar där det går att få bäst statistiskt underlag, eftersom samtliga avhandlingar genomgår en kontrollerad registrering i samband med spikningen. Kartläggningen har skett genom en sökning i Lunds universitets publikationer (LUP),⁷² kombinerad med en genomgång av de fysiska exemplaren av avhandlingarna, som alla finns samlade i Kansli HT:s arkiv. Eftersom avhandlingarna spikas finns ingen eftersläpning av registreringarna, vilket innebär att 2010 har kunnat tas med i arbetet. Det innebär att avhandlingsstatistiken är både mycket färsk och helt fullständig.⁷³

⁷² Sidan för att söka i Lunds universitets publikationer återfinns på www.lu.se/forskning/avhandlingar-och-publikationer.

⁷³ Sökningarna är gjorda 6 oktober 2010, och resterande avhandlingarna under 2010 har sedan kompletterats i efterhand. Av samma skäl som angetts – att av-

Statistiken över de senaste fem åren visar att antalet avhandlingar kulminerade 2008 och därefter förefaller att ha gått ner något, till under 40 avhandlingar per år – och för 2011 är siffran nere på endast 27 avhandlingar.

Antal avhandlingar framlagda inom Område HT [efter kontroll]

2007	46
2008	49
2009	39
2010	37
2011	27

Tabell 1. ⁷⁴

I steg två har områdets övriga forskningspublikationer i bokform kartlagts via Lunds universitets publikationer. Tyvärr ger LUP inget fullständigt eller högkvalitativt underlag, i och med att det är en databas där de enskilda forskarna själva för in uppgifter. Det innebär att detta görs på olika sätt och att allt inte läggs in. Detta handlar alltså inte om någon tillförlitlig statistik. En närmare genomgång visar att registret har stora problem – böcker är kategoriserade på fel sätt, kategorierna täcker inte in alla publiceringstyper vilket tvingar fram *ad hoc*-registreringar, dubletter finns, böcker ligger kvar i en post som

handlingarna är de poster i LUP som har bäst tillförlitlighet – har jag i november 2011 gjort en sökning också på 2011 års avhandlingar. Eftersom 2011 års avhandlingar endast är framtagna från LUP och inte har kontrollerats fysiskt har jag dock låtit bli att baka in dessa siffror i helhetsstatistiken, men jag nämner de relevanta siffrorna för 2011 i noter.

⁷⁴ Detta är statistik från LUP som modifierats genom min kontroll. Det förekommer dubletter i LUP, liksom avhandlingar som registrerats av forskare som flyttat till Lund men inte lagt fram sina avhandlingar i Lund. Dessa har rensats bort. Jag har också valt att föra avhandlingarna till det år då disputationen hållits och inte till det år då spikningen gjorts (ett litet antal avhandlingar spikas i december och försvaras i januari året därefter). Observera att områdets avhandlingar inkluderar även dem som är skrivna av doktorander antagna i Lund men huvudsakligen verksamma på annan plats, t.ex. Malmö högskola eller Södertörns högskola. Dessa kommer att minska i antal i framtiden, eftersom de båda högskolorna fått egen examineringsrätt.

opublicerade även sedan de registrerats som publicerade i en ny post, en hel del publiceringar är inte alls med och så vidare. *Någon* form av fingervisning av hur området publicerar sig ger dessa siffror ändå – efter viss rensning av uppenbara felaktigheter – och inget annat system finns som ger ett bättre underlag. Målet med dessa sökningar är att få fram ett underlag som visar hur områdets publicering ser ut, för att kunna kartlägga vilka publiceringsstrategier vi har och för att sedan kunna identifiera behoven utifrån det. Statistikens otillförlitlighet skulle vara mer problematisk i ett sammanhang där man försökte jämföra olika verksamheter med varandra eller genomföra en forskningsutvärdering.

Utöver ovan nämnda avhandlingar är det fem olika publicerings-sätt som finns förtecknade i LUP som hör hemma inom utredningens område: "Bok", "Redaktör för konferenstryck", "Redaktör för bok", "Översättningar", "Del av eller kapitel i bok". En utsökning för 2007–2010 visar att dessa är mycket olika i kvantitet.

Antal träffar för Område HT vid en första utsökning [obs! före kontroll], perioden 2007–2010:

Bok	135
Redaktör för bok	145
Del av eller kapitel i bok	910
Redaktör konferenstryck	9
Översättningar	12

Tabell 2. 75

⁷⁵ Observera att ingen åtskillnad i LUP görs mellan strikt vetenskapliga böcker och exempelvis läroböcker eller festskrifter. Det finns en avgränsning gentemot populärvetenskap, men den upprätthålls inte på något konsekvent sätt, och det finns ingen egen kategori för den som vill registrera exempelvis forskningsbase-rad läromedelsverksamhet eller redaktörskap för specialnummer av tidskrifter. Problemen gäller samtliga kategorier utom avhandlingarna. Dessutom har jag, när jag gått djupare in i databasen, upptäckt både dubletter och böcker som finns listade som kommande men sedan aldrig får ändrad status till publicerade. Dessa siffror är alltså inte tillförlitliga utan en kontroll. Alla utsökningar har gjorts den 6 oktober 2010; publikationer som förts in efter detta datum är inte med i statistiken, förutom de resterande avhandlingarna för 2010 som lagts till i efterhand.

Av denna lista ser vi att både "Redaktör för konferenstryck" och "Översättningar" har mycket få träffar. Det är svårt att avgöra hur mycket detta har att göra med att områdets forskare inte är så aktiva inom dessa publiceringstyper och hur mycket det beror på att dessa inte i lika hög utsträckning har ansetts vara väsentliga att rapportera in.⁷⁶ Eftersom det ofta är en svårdragen gräns mellan konferenstryck och antologi (och dessa ofta registreras godtyckligt i den ena eller andra kategorin) har träffarna från "redaktör för konferenstryck" inlemmats i statistiken "redaktör för bok". Kategorin "översättning" kommer inte att röna någon särskild uppmärksamhet i kartläggningen.

Utifrån den stora mängden träffar i kategorin "Del av eller kapitel i bok" har jag valt att inte ta med hela fyraårsperioden, utan att i stället särskilt kartlägga år 2008. I valet av år har jag tagit hänsyn till flera olika parametrar. För det första ville jag inte gå alltför långt tillbaka i tiden, för att kartläggningen ska visa områdets aktuella publiceringspraktiker. Eftersom man kan räkna med en viss eftersläpning av inrapporteringen är det dock lämpligt att inte ta det allra senaste året, det vill säga 2010. Även 2009 kan i ljuset av detta vara osäkert att använda. Att valet slutligen föll på 2008 och inte 2009 har också att göra med att den obligatoriska rapporteringen inför RQ08 det året bör ha inneburit en ökad medvetenhet om LUP, vilket ger ett särskilt bra underlag för statistiken. Möjligen är 2007 i det perspektivet ännu bättre, men för att inte hamna alltför långt bak i tiden har jag ändå stannat vid 2008. Tabellerna 3–5 (av en utsökning i LUP gjord 6 oktober 2010) visar att uteslutandet av 2010 är nödvändigt, och att 2008 som år står sig väl i antal publikationer. Observera att dessa tabeller visar resultatet av sökningarna *innan siffrorna kontrollerats* och alltså inte alls är tillförlitliga – de är endast med här för att illustrera proces-

Festskrifter kan innehålla både vetenskapliga och populärt hållna texter och har kartlagts för sig.

⁷⁶ Att kategorin "översättning" möjligen ses som mindre intressant att förekomma i kan också vara anledningen till att några översättningar har registrerats under "bok".

sen med att göra urvalet. I avsnitt 6.3 ges tabeller med de korrekta siffrorna, alltså efter att siffrorna kontrollerats och felaktigheter tagits bort.

Antal träffar [obs! före kontroll], "Del av eller kapitel i bok", Område HT:

2007	280
2008	293
2009	223
2010	135

Tabell 3.

Antal träffar [obs! före kontroll], "Bok", Område HT:

2007	50
2008	37
2009	30
2010	18

Tabell 4.

Antal träffar [obs! före kontroll], "Redaktör för bok", Område HT:

2007	44
2008	43
2009	41
2010	17

Tabell 5.

När det gäller kategorin "Bok" täcker jag in ett större antal år. Här visade det sig att så pass många träffar var dubbletter, satta i fel kategori, läroböcker eller populärvetenskap att underlaget inte blev särskilt stort för endast ett år. 2008 års 37 böcker minskade med mer än hälften när följande kategorier plockades bort: dubbletter, opublicerat, översättningar, populärvetenskap, läroböcker, ordböcker. Samma avgränsning blev aktuell för kategorin "redaktör för bok".

Resultatet av ovanstående avgränsningar är alltså att kategorierna kartlagts enligt följande: Avhandling: 2007–2010 (med fristående tilllägg för 2011). Bok: 2007–2009. Redaktör för bok: 2007–2009. Del av eller kapitel i bok: 2008.

Efter denna kartläggning har jag beställt fram de internt publicerade monografierna och antologierna från universitetsbiblioteket för en noggrannare inventering, på samma sätt som avhandlingarna tidigare gått igenom. Det ger en god överblick över dessa publiceringar: vad som publiceras internt och i vilka former.

I **steg tre** har denna inventering av publikationer kompletteras. Det är nämligen möjligt att de gränser som jag har formulerat för inventeringen kan snedvrída resultatet – i och med att jag kartlagt ett mindre antal års publiceringar finns en risk att siffrorna inte blir helt representativa. Därför har jag kompletterat med ett stickprov där 28 professorers hela publikationslista över tid har undersökts. Detta innebär att betydligt fler års publiceringar tas med i beräkningen och dessutom av de mest framstående och profilerade forskarna.⁷⁷

De båda gruppernas siffror är förhållandevis likartade i sådant som hur stor andel av publikationerna som ges ut på kommersiellt förlag respektive icke-kommersiellt och hur stor andel som ges ut i Sverige respektive internationellt. Som ett exempel kan vi se figur 4 och 5, som visar hur publicerade monografier (exklusive avhandlingar) från de båda grupperna procentuellt fördelar sig i de fyra kategorierna internationellt kommersiellt, nationellt kommersiellt, internationellt icke-kommersiellt samt nationellt icke-kommersiellt.⁷⁸

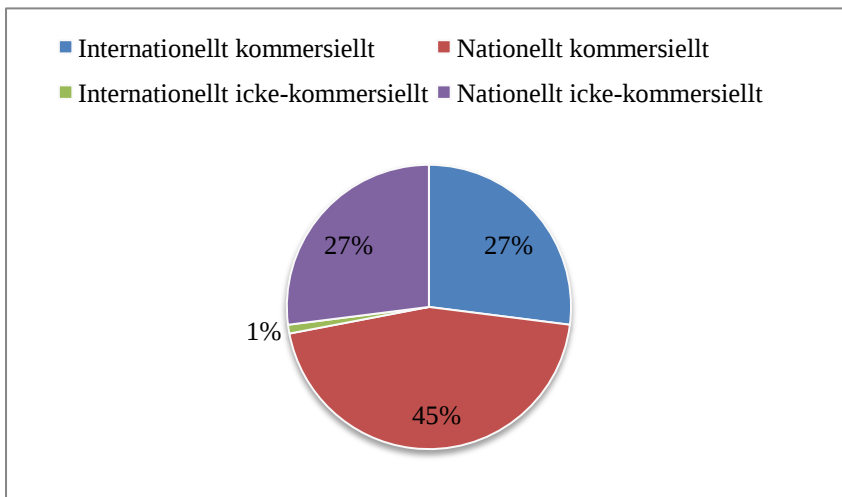
⁷⁷ De 28 professorerna är fördelade enligt följande: hist-fil: 11; SOL: 11; CTR: 6. Publikationslistan har tagits fram genom en sökning i Libris, som sedan kontrollerats mot och i förekommande fall kompletterats från LUP. Stickprovet genomfördes 7–17 mars 2011.

⁷⁸ Observera att gränsen mellan kommersiellt och icke-kommersiellt är allt annat än oproblematisk. Många kommersiella publiceringar är exempelvis beroende av tryckbidrag även om de görs på ett kommersiellt förlag, och det kan vara svårt att skilja på vilka universitetsförlag som är att betrakta som kommersiella och vilka som inte är det. Dessa siffror skulle därmed alltså vara möjliga att återge på ett något annorlunda sätt. Däremot är båda gruppernas publikationer likvärdigt behandlade. I siffrorna i figur 4 och 5 är något fler publikationstyper inräknade än i

Det huvudsakliga syftet med denna komplettering har varit att testa om inventeringens siffror är tillförlitliga eller om de lider av någon typ av slagsida på grund av tidsbegränsningen. Den har alltså fungerat som ett korrektiv för att se om inventeringens siffror är relevanta. Jämförelsen tyder på att siffrorna för 2007–2009 är rimliga och tillförlitliga.

Eftersom jämförelsen mellan dessa två grupper i sig inte är viktig i detta sammanhang kommer jag inte att göra några ytterligare poängter eller dra några vidare slutsatser utifrån den.

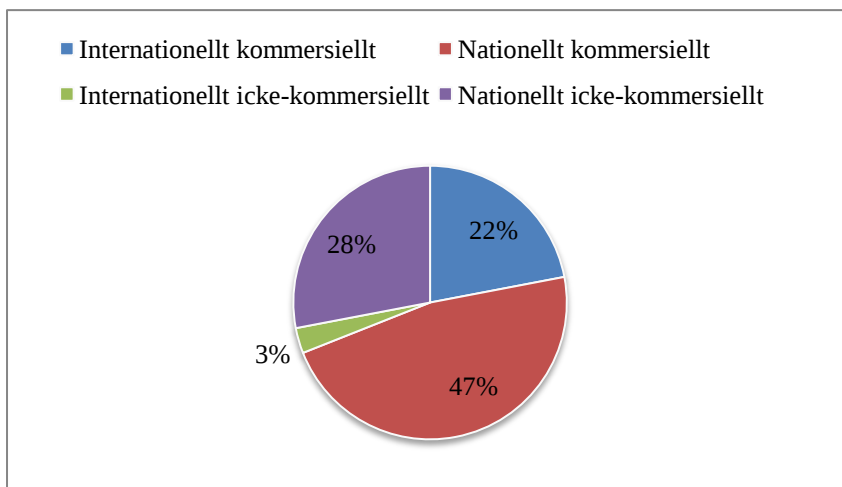
Inventering av åren 2007–2009: Monografier, exkl. avhandlingar

Figur 4. Procentuell fördelning av utgivande organisationer för monografier publicerade inom HT 2007–2009.

den övriga inventeringen som presenteras i tabellform: här ryms även populärvetenskap och småskrifter.

Stickprovet av professorer: Monografier, exkl. avhandlingar

Figur 5. Procentuell fördelning av utgivande organisationer för ett stickprov av professorer vid HT i Lund. Gäller för monografier, exklusive avhandlingar, över hela forskarnas verkamma liv.

I steg fyra har området skriftserier kartlagts. Detta visade sig inte vara en särskilt enkel uppgift. Det finns ingen samlad information om skriftserierna någonstans. Det inte alltid lätt att avgöra om en skriftserie är avslutad eller levande; om underavdelningar inom ett ämnes serier ska räknas som egna serier; när en serie ska räknas som hemmahörande inom Lunds universitet; när den ska räknas som hemmahörande inom Område HT. Dessutom är gränsen mellan vad som är en skriftserie och vad som är en tidskrift inte alltid lätt att dra. Kartläggningen har skett dels genom litteratursökningar och kontakt med de olika institutionerna, och dels genom att områdets skriftserieredaktörer fått en enkät utskickad till sig, där de bland annat uppmanades att korrigera en lista över befintliga serier. Fortfarande är det svårt att använda ett exakt antal för skriftserierna (se bilaga 2), men vi kan slå fast att Område HT har cirka 40 skriftserier.

Av dessa cirka 40 skriftserier finns cirka 18 inom SOL, cirka 14 inom hist-fil⁷⁹ och cirka sju inom CTR. Vissa ämnen eller avdelningar har ett större antal skriftserier – flest återfinns inom Institutionen för arkeologi och antikens historia. Det finns också tvärvetenskapliga serier som delvis är humanistiska.⁸⁰ Dessutom redigeras också nationella skriftserier av lundaforskare, som exempelvis *Coniectanea Biblica*, vilka dock inte kommer att vara med så mycket i diskussionerna här eftersom de inte är att betrakta som interna.⁸¹ Det finns en sorts intern skriftserie som, trots sin livaktighet, inte heller kommer att tas upp särskilt i rapporten och det är de *working papers* som vissa språkämnen har. Dessa är till sin karaktär informella och presenterar uppsatser som inte är helt färdiga; att försöka professionalisera dem och inlemma dem i en bokpubliceringsverksamhet skulle motverka deras syfte.⁸² Däremot bör de länkas till från bokpubliceringens hemsida.

⁷⁹ Jag använder hist-fil som en samlande beteckning för de institutioner inom HT som varken hör till CTR eller SOL. Hit hör Inst. för kulturvetenskaper, Inst. för arkeologi och antikens historia, Historiska inst. och Filosofiska inst..

⁸⁰ Jag tänker här t.ex. på Centre for European Studies, med en professor på Språk- och litteraturcentrum som redaktör.

⁸¹ *Coniectanea Biblica, New Testament Series* och *Coniectanea Biblica, Old Testament Series* redigeras gemensamt av forskare från Lund och Uppsala.

⁸² Detta påpekas också i ett remissvar på Bo Holmbergs tidigare utredning: Vidare när det gäller *working papers* vill vi påpeka att Bo Holmbergs förslag om att *working papers* innan de publiceras ska granskas av minst en extern granskare går emot hela grundidén med *working papers*. *Working papers* är en mindre formaliserad publiceringsform, där ansvaret för kvalitén vilar på den enskilda redaktören. På detta sätt kan forskningsresultaten snabbare göras tillgängliga för intresserade kollegor i in- och utland. Om man inför en rutin med jämlikegranskning eller annan extern granskning, så är det inte längre *working papers* man publicerar, utan en fullfjädrad tidskrift. Man ska då också betänka följande. Eftersom publicering i *working papers* är en mindre formaliserad publiceringsform, så utgör sådan publicering vanligen inget hinder för att man senare kan publicera samma arbete i något annat och mera formaliserat sammanhang. Men om SOLs *working papers* mera får form av tidskrifter, så är det möjligt att andra tidskrifter och förlag vill tacka nej till att publicera något som redan publicerats av SOL. En ordning med extern granskning av *working papers* vid SOL kan alltså få olyckliga konsekvenser för möjligheten att publicera i ett annat och kanske

I steg fem har samtliga skriftserieredaktörer ombetts att svara på en enkät. Enkäten var uppdelad i två delar: i den första frågades det om hur verksamheten ser ut idag och om värderingar av hur väl den fungerar, i den andra bad jag om reaktioner på rapportens preliminära förslag. Enkäten är alltså både en insamling av fakta och åsikter och samtidigt ett sätt att förankra och utvärdera flera av rapportens idéer.

Jag kommer här att kort gå igenom resultatet av inventeringen, uppdelat i avhandlingar respektive övrig bokpublicering (extern och intern). Skriftserierna behandlas under en egen rubrik (se 6.3.4). Här ryms slutligen också en diskussion om tillgängliggörandet av forskning genom open access-publicering, samt om böckernas synlighet och distribution.

6.2 AVHANDLINGAR

Man kan börja med att konstatera att humanisternas och teologernas avhandlingspublicering innehåller en stor bredd. Området är heterogent både vad gäller forskningsinriktningar, språk och publicerings-sätt – tre delar som också är avhängiga av varandra. En del avhandlingar ges ut på kommersiella förlag, andra i skriftserier. Ytterligare andra utkommer utan någon serietillhörighet, och några som en mycket enkel bok eller häfte som t.o.m. saknar ISBN-nummer.⁸³ Den stora bredden handlar om en kombination av ämnesmässiga skillnader och traditioner, ekonomiska förutsättningar och personliga val.

Under de fyra åren 2007–2010 har det inom områdets ämnen publicerats 171 avhandlingar. Under 2011 har ytterligare 27 avhandlingar publicerats, men dessa tas inte med i denna diskussion utom där

mera prestigefyllt sammanhang ett arbete som först publicerats i SOLs working papers.

Marit Julien, för Forskarkollegiet för språkvetenskap, "Synpunkter på förslag rörande publicering och spridning av forskningsresultat vid SOL", 7/1 2008.

⁸³ Dessa senast nämnda ges ut i en enkel version med det uttalade målet att efter revidering publiceras igen, i en serie eller på förlag. Detta gäller framför allt, men inte endast, i ämnet engelsk litteraturvetenskap.

jag särskilt hänvisar till motsvarande siffror för 2011.⁸⁴ I inventeringen har följande fakta om avhandlingar utkristalliserat sig:

Språk: Fördelningen mellan svenska och andra språk är relativt jämn. Svenska och andra skandinaviska språk används i 93 avhandlingar, övriga språk i 77 avhandlingar. Av de senare är 63 skrivna på engelska.⁸⁵ Bland de historisk-filosofiska ämnena har svenskan en större övervikt än på SOL och CTR. Inom hist-fil-ämnena är drygt 30 procent av avhandlingarna skrivna på icke-skandinaviska språk, medan siffran för SOL och CTR är drygt 60 procent.⁸⁶

Avhandlingssort: Monografin är den överlägset mest använda formen; endast sju sammanläggningsavhandlingar har getts ut på fyra år. De ämnen som har publicerat sammanläggningsavhandlingar är kognitionsvetenskap (4), lingvistik (1), filosofi (1) och biblioteks- och informationsvetenskap (1).⁸⁷ Under 2011 publicerades dessutom ytterligare tre sammanläggningsavhandlingar, samtliga inom filosofi, vilket innebär att 5 procent av avhandlingarna var sammanläggningsavhandlingar under åren 2007–2011.

Open access-publicering: Avhandlingar är med stor marginal den typ av bokform som har störst andel open access-publiceringar. Få av de övriga publikationerna är tillgängliga via open access, medan drygt en fjärdedel (26 procent) av avhandlingarna finns fritt digitalt utlagda

⁸⁴ Detta eftersom jag inte har kontrollerat dessa lika noggrant som jag har gjort med de avhandlingar som publicerades mellan 2007 och 2010.

⁸⁵ Dessutom finns det en sammanläggningsavhandling som är både på svenska (kappan) och engelska (artiklarna).

⁸⁶ En av förklaringarna till denna avvikelse är att det dominerande forskarämnet, historia, i stor utsträckning är svenskspråkigt. Om man räknar bort historia publicerar sig delområdet hist-fil fortfarande i större omfattning än de andra på skandinaviska språk, men de icke-skandinaviska språken ökar till drygt 40 procent.

Inom SOL finns ett par ämnen som i större utsträckning än de andra publicerar sig på svenska: litteraturvetenskap, filmvetenskap, avhandlingar med didaktisk inriktning samt delvis nordiska språk.

⁸⁷ En av dessa är inte lika tydligt en sammanläggningsavhandling som de övriga sex, men här anges att kapitlet tidigare publicerats som artiklar. Jag har därför räknat den som en sammanläggningsavhandling i statistiken.

i LUP.⁸⁸ Av dessa 44 böcker är 36 utgivna internt och fyra i andra universitetsserier. Endast fyra är utgivna på förlag, och samtliga dessa på svenska förlag.⁸⁹ Detta innebär att en tredjedel av de internt publicerade avhandlingarna också är digitalt tillgängliga (36 av 104).

Utgivare: De fyra årens 171 avhandlingar fördelar sig så att ett fåtal (4) är publicerade på utländskt förlag och lite färre än en tredjedel (50) är utgivna på svenskt förlag. 13 gavs ut inom serier som hör till andra universitet eller svenska sällskap. Resterande 104 avhandlingar – drygt 60 procent – ges ut internt av universitetet. Hur dessa sedan görs ser mycket olika ut. 59 är exempelvis publicerade inom ramen för en skriftserie medan 45 är utan serietillhörighet. Se vidare avsnitt 6.3.4.

Under inventeringsarbetet har jag också sammanställt vilka fonder och stiftelser som gett tryckbidrag till områdets avhandlingar. Detta är inte en direkt del av utredningens uppdrag, men kan ändå visa sig vara nyttig kunskap. Sammanlagt har avhandlingarna under fyra år tagit emot tryckbidrag från ett åttiotal olika håll – framför allt från stiftelser och fonder, men även i några fall från företag, banker och museer. Överlägset flest bidragsgivare har avhandlingarna från hist-fil, medan endast en handfull av CTR:s avhandlingar anger att de fått externa bidrag.⁹⁰ De största bidragsgivarna är Crafoordska stiftelsen, Ebbe Kocks stiftelse och Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk

⁸⁸ Under 2007 gjordes endast två avhandlingar fritt digitalt tillgängliga. Därefter har antalet hållit sig på en högre nivå. 2008–2011 är antalet open access-publicerade avhandlingar per år 15, 16, 11 respektive 9. Observera att detta inte är en nedgång i andel, eftersom även antalet avhandlingar har minskat. Räknar man bort år 2007 ligger andelen på cirka 30 procent (med en topp 2009 då 41 procent gjordes tillgängliga via open access).

⁸⁹ Förlagen är Sekel (2 titlar), Ordfront och Critical Ethnography Press. Under 2011 har ytterligare nio avhandlingar lagts ut open access, två av dem utgivna på förlag: Makadam respektive Ellerströms. De två sistnämnda har lagts ut tack vare Biblioteksdirektionens ekonomiska satsning på open access för humanistiska bokpubliceringar under 2011 och 2012.

⁹⁰ Under perioden 2007–2010 anges tryckbidrag i 56 av hist-fils avhandlingar (av sammanlagt 90), 13 av SOL:s avhandlingar (av sammanlagt 54) och fem av CTR:s avhandlingar (av sammanlagt 27).

folkkultur.⁹¹ De flesta övriga bidragsgivarna har under perioden endast gett till en enskild avhandling.

6.3 BOKPUBLICERING – MONOGRAFIER OCH ANTOLOGIER

På samma sätt som avhandlingarna visar stor bredd gör också övriga publikationsformer det. Dels är HT-områdets ämnen mycket olika och har olika behov och publiceringspraktiker, dels finns det många olika förlag och serier som kan möta dessa behov.

Jag har sökt ut bokpubliceringen under åren 2007–2009, och sedan sorterat resultatet efter vilken sorts publikation det gäller. Populärvetenskap, lärobok, ordbok, skönlitteratur, festskrift, specialnummer av tidskrift samt redan publicerad bok som översatts till ytterligare språk – alla dessa är kategorier som inte är särskilt relevanta för denna utredning. De har därför avgränsats från kategorin vetenskaplig bok och redaktör för bok. Möjligen borde även kategorierna populärvetenskap och festskrift ha tagits med i denna statistik, men någonstans har gränsen behövt dras.⁹² Festskrifterna har jag i stället studerat för sig.⁹³

⁹¹ Dessa tre fonder har bidragit till mer än femton avhandlingar var under de fyra åren. Därefter kommer Hjalmar Gullbergs och Greta Thotts stipendiefond; Letterstedtska föreningen; Elisabeth Rausings minnesfond; Gyllenstiernska Krapperupsstiftelsen; Ridderstadska stiftelsen och Berit Wallenbergs stiftelse, vilka alla har bidragit till mellan sex och elva avhandlingar var under perioden.

⁹² Det är inte alltid möjligt att särskilja vetenskap och populärvetenskap inom humaniora, eftersom de humanistiska forskarna ofta har möjlighet att rikta sig till flera målgrupper samtidigt i större utsträckning än inom många andra områden. De poster där författaren själv har angivit "populärvetenskap" har sorterats bort, samt några ytterligare uppenbara fall, men återigen handlar det inte här om helt exakt statistik.

⁹³ Under åren 2007–2009 har tretton festskrifter getts ut inom HT, ingen av dessa på CTR. En publicerades endast digitalt och finns tillgänglig i LUP. Sju festskrifter publicerades på förlag (Anacapri, Almkvist & Wiksell International, Carlssons, Nordic Academic Press, Signum, Skåneförlaget och Studentlitteratur) medan den digitala plus ytterligare fem publicerades internt (i Absalon, Intermedia Studies Press, Slavica Lundensia eller med angiven institution i stället för serietillhörighet).

I min genomgång av monografierna har jag fått fram 57 bokpubliceringar av vetenskaplig art för åren 2007–2009.⁹⁴ Återigen vill jag påpeka osäkerheten i denna siffra utifrån att underlaget är LUP-registreringarna, samt även utifrån ovan angivna gränser. Detta bör alltså *inte* ses som absoluta uppgifter. Av dessa är nio utgivna av Lunds universitet, det vill säga att universitetet eller någon institution inom det anges som "förlag", och 48 i annat sammanhang.

Publicering av vetenskaplig monografi 2007–2009 [efter kontroll]

	Antal	Procent
Lunds universitet	9	16
Svenskt förlag	23	40
Utländskt förlag	15	26
Sällskap/andra universitet	10	18
Summa	57	100

Tabell 6.

De antologier som har redigerats av lundaforskare under samma tidsperiod är 85 stycken, varav 18 publicerats med universitet som "förlag".

Publicering av vetenskaplig antologi (inkl. konferenstryck) 2007–2009 [efter kontroll]

	Antal	Procent
Lunds universitet	18	21
Svenskt förlag	24	28
Utländskt förlag	21	25
Sällskap/andra universitet	22	26
Summa	85	100

Tabell 7.

⁹⁴ Dessa skiljer sig avsevärt åt i längd och tyngd.

Inom kategorin "del av eller kapitel i bok" är HT-forskarna produktiva, och det är stor spridning på var kapitlen är publicerade. Dessa publiceringar är till övervägande del externa, endast ett fåtal gäller böcker utgivna av Lunds universitet. Publiceringarna gäller både förlag och olika universitets eller sällskaps skriftserier, i Sverige, Norden och övriga världen. Det är ganska jämnt mellan publiceringar gjorda på svenska och på andra språk. Observera att uppdelningen mellan om *förlaget* är svenskt eller utländskt inte är identiskt med *publikationens språk*, eftersom svenska förlag publicerar på andra språk medan nordiska förlag eller serier även publicerar på svenska. Endast en liten del, cirka åtta procent, är publicerade internt. Jag är av uppfattningen att denna typ av publicering, "del eller kapitel i bok", fungerar väl och att det inte finns behov av att ta upp detta närmare inom denna utrednings ramar. De förlag som nyttjas i stor utsträckning kommer att inkluderas i diskussionen i avsnitt 6.3.1.

Publicering som del av eller kapitel i bok 2008 [efter kontroll]

	Antal	Procent
Lunds universitet	15	8
Svenskt förlag	63	35
Utländskt förlag	77	43
Sällskap/andra universitet	24	14
Summa	179	100

Tabell 8.

6.3.1 Extern bokpublicering

Den stora bredden på publiceringarna innebär att områdets forskare kommer ut med enstaka böcker på många olika förlag. Publiceringen av monografier och antologier täcker för 2007–2009 in 28 svenska och 26 utländska förlag. Del av eller kapitel i bok är naturligtvis ännu

bredare. HT-forskare har under år 2008 deltagit i böcker från 23 svenska och 59 utländska utgivare.⁹⁵

En sådan bredd och förmåga att vara med i många olika sammanhang är mycket positiv. Det handlar om allt från mycket etablerade internationella förlag till mindre ryktbara internationella förlag; från svenska allmänna förlag till årsskrifter publicerade av sällskap; från lokala förlag som mer eller mindre skapats för att svara mot forskarnas behov att publicera sig till strikt ämnesspecifika förlag eller serier. Utredningen har inte som syfte att minska en sådan mångfald, men vill däremot gärna peka på vikten av att forskarna är medvetna om vilka förlag de väljer och vad dessa val får för konsekvenser för uppfattningen av forskningen samt dess synlighet och möjlighet att nå ut.

Dessa olika förlag som används av de humanistiska och teologiska forskarna i Lund är spridda både geografiskt, vad gäller ämnesinriktning och i vilken mån de är att betrakta som kommersiella eller ickekommersiella förlag. De flesta förlag har under de tre år som undersöks gett ut en eller ett par verk, men några – alla svenska – har en mer regelbunden lundautgivning.

Det förlag som har överlägset flest böcker från lundaforskare är bokförlaget **Sekel**, som är placerat i Lund. Sekel har gett ut 17 avhandlingar från universitetet och sju övriga böcker.⁹⁶ Näst flest ges ut av **Nordic Academic Press**, också det lundabaserat, som gett ut tre avhandlingar och fem övriga böcker. Därefter kommer förlag som **Carlsons**, **Artos**, **Atlantis**, **Nya Doxa** och **Symposion**.⁹⁷ Utmärkande för de två förlagen med störst utgivning är att de till stor del anlitas av historikerna, som publicerar i särklass flest avhandlingar och andra böcker i kraft av institutionens storlek och den nationella forskarskolan i historia. Om man räknar in skriftserien Centrum för Danmarksstudier, som är en intern skriftserie men ges ut i samarbete med

⁹⁵ De externa utgivarna (förlag och serier) som HT-forskare publicerats av listas i bilaga 1.

⁹⁶ 2011 tillkom ytterligare tre avhandlingar utgivna av Sekel.

⁹⁷ 2011 tillkom ytterligare en avhandling utgiven av Nordic Academic Press och en av Artos.

Makadam förlag, får också **Makadam** en framträdande position som utgivare, med fem avhandlingar och fyra övriga böcker.⁹⁸ Ytterligare några som används relativt flitigt är Historiska Media, Swedish Science Press, Studentlitteratur, Gidlunds och Kungliga Bibliotekets Mediehistoriskt arkiv.⁹⁹

De nationella förlagen ger författarna en möjlighet att nå ut till en intresserad allmänhet och inte endast till en mottagargrupp av forskare. Hur mycket som satsas på marknadsföring skiljer sig åt, men generellt kan man se att flera förlag lägger betydligt mer energi på att producera en välgjord bok än på att sedan verkligen sprida den. Samtliga förlag begär helt eller delvis kostnadstäckning i form av fondmedel och tryckbidrag. Det förlag som sticker ut i sammanhanget är Nordic Academic Press, som har en internationell distribution och därmed även ger ut böcker på engelska riktade till en internationell marknad. Makadam samarbetar med Museum Tusculanum för distributionen i Danmark.

De utländska förlagen har inte samma mängd lundapublikationer, men de som publicerat mer än en lundaforskare under treårsperioden är: Cambridge Scholars Publishing och Mouton de Gruyter (tre titlar var) samt Archaeopress, Eisenbrauns, Mohr Siebeck, Oxbow, Palgrave Macmillan, Peter Lang Verlag och Springer (två titlar var).¹⁰⁰

Några av de utländska förlagen begär, liksom de svenska, helt eller delvis kostnadstäckning för att publicera böcker. Kvaliteten på förlagens arbete med refereegranskning, produktion och marknadsföring skiljer sig självklart åt betydligt. Över huvud taget är det svårt att få en säker bild av förlagen och av publiceringarna. Det finns många olika faktorer som spelar in liksom flera olika dimensioner av kvalitet. Det

⁹⁸ 2011 tillkom ytterligare tre avhandlingar utgivna av Makadam.

⁹⁹ Av dessa ger alla poäng i det norska systemet utom Sekel, Historiska Media, Studentlitteratur och Kungliga bibliotekets Mediehistoriskt arkiv. Se den norska databasen, Database for statistikk om høgre utdanning, på dbh.nsd.uib.no/kanaler/, sökning gjord 2011-11-15.

¹⁰⁰ Av dessa ger samtliga poäng i det norska systemet. Vårt att notera är att både Mouton de Gruyter, Mohr Siebeck och Palgrave Macmillan räknas till nivå två, alltså till de "topp 20-procenten" inom sina områden.

finns inte några tydliga gränslinjer mellan sådant som exempelvis kommersiellt/icke-kommersiellt eller lokalt/nationellt/internationellt. Inte heller graden av refereegranskning är alltid lätt att avgöra. Jag hade gärna fördjupat denna undersökning av utländska och svenska förlag, och det fanns i arbetsbeskrivningen till utredaruppdraget också en punkt om rekommendationer för den som ska publicera sig på förlag. Detta är dock ett alltför stort och brett uppdrag för en sådan här utredning att kunna genomföra – med tanke på den ämnesmässiga bredd som finns inom Område HT och de därmed sammanhängande olika behoven och erfarenheterna av förlagssamarbete.

6.3.2 Intern bokpublicering

Under de tre åren 2007 till 2009 publicerade områdets forskare nio vetenskapliga monografier och 18 vetenskapliga antologier internt på universitetet.¹⁰¹ 2007–2010 publicerades dessutom cirka 60 procent av avhandlingarna internt, 104 stycken. Om man för avhandlingarna tar bort siffrorna för år 2010 kan man få fram siffror för samma år som för de övriga bokpubliceringarna (dvs. 2007–2009). Under dessa tre år publicerades 80 avhandlingar internt.

På tre år (2007–2009) publicerades alltså sammanlagt 107 böcker med Lunds universitet som ”förlag”, majoriteten av dessa avhandlingar.

Hur ser då dessa interna publikationer ut? De publikationer som inte är avhandlingar ser tämligen olika ut. Några ingår i enskilda serier, som exempelvis *Slavica Lundensia* eller *Acta Archaeologica Lundensia*. Andra publikationer anger universitetet eller institutionen som ”förlag” utan att ha någon egentlig serietillhörighet, eller utan att nämna den eventuella serien tydligt. Som vi redan sett gäller denna

¹⁰¹ I detta sammanhang finns egentligen inte så mycket att orda om kategorin ”del av eller kapitel i bok”. Endast en liten del, cirka åtta procent, är publicerade internt, och dessa är då naturligt nog framför allt del av de antologier och konferenstryck som tagits upp ovan. I diskussionen om interna publikationer är denna kategori med andra ord inte en egen utan överlappar med kategorin ”redaktör för bok”.

ensamma status också 45 av avhandlingarna under 2007–2010, vilket är drygt en fjärdedel av alla avhandlingar som publicerats.¹⁰² Detta kan ses som problematiskt eftersom boken blir sammanhangslös: den blir svårare att hitta, svårare att beställa och svårare att nå ut med. I många fall nämns ingenting om hur man kan få tag i boken. Den presenterar inte någon lista med information om andra böcker, och den kommer inte heller att finnas med i en lista i någon annan bok.

De interna publikationerna utöver avhandlingarna är få. Detta skulle kunna bero på utsållningsmekanismen, där jag inte tagit med exempelvis festskrifter. Men om man räknar med dem ser man att inte heller de framför allt ges ut internt. 2007–2009 gjordes inom området tretton festskrifter och som redan nämnts i en not publicerades sju av dessa på förlag och sex internt; av de sex interna publicerades dessutom en endast som nätresurs. När HT-forskare publicerar sig föredrar man alltså i stor utsträckning att gå till förlag, svenska eller utländska.

Jag har beställt fram samtliga de interna publikationerna från UB för en noggrannare inventering, vilket innebär att populärvetenskap och läroböcker har kunnat sorteras bort ur statistiken. Vissa, bland annat konferenspublikationer inom Lund University Cognitive Science, finns endast digitalt utlagda. Inom den interna bokutgivningen är de flesta – 20 av 27 böcker – publicerade inom hist-fil-ämnena, några inom SOL och inga alls inom CTR. Bara några få av dem som trycks finns också fritt tillgängliga i fulltext, endast fyra av 23. Värt att notera är också att två skriftserier dominerar, som med redaktionell hantering, grafisk formgivning och förhållandevis goda distributionskanaler bara delvis är internt bearbetade. Det är Centrum för Danmarksstudiers skriftserie, som ges ut i samarbete med Makadam förlag, och böcker från Institutionen för arkeologi och antikens historia, som görs i samarbete med professionella sättare och sedan distribueras natio-

¹⁰² I fem fall gäller detta avhandlingar som publiceras utan ISBN-nummer, för att sedan efter revidering publiceras som bok. Detta är inte problematiskt på samma sätt som för de böcker som har ett ISBN-nummer och där detta är avhandlingens enda publiceringsform.

nellt av Riksantikvarieämbetet. Detta är två exempel på välgjorda skriftserier som i viss mån är interna, men också tar hjälp utifrån.¹⁰³

Räknas dessa specialfall bort, samt de fyra böcker som endast finns digitalt, blir det kvar fjorton helt internt publicerade böcker. Av dessa är fyra av häfteskaraktär och tio böcker. Över tre års tid är det inte en särskilt stor mängd böcker.

6.3.2.1 Produktionen

Lägger man samman de internt utgivna böckerna med de internt utgivna avhandlingarna är det en något större mängd böcker att diskutera. Jag har studerat dels var dessa böcker trycks, och dels vilken typ av bok det rent utseendemässigt och ambitionsmässigt är fråga om.

De universitetsinterna tryckerierna, och framför allt Media-Tryck, är helt dominerande. Under tre år (fyra år för avhandlingarna) har 88 böcker tryckts på något av de interna tryckerierna, 26 på ett externt och de åtta där tryckeri inte anges är med stor sannolikhet också tryckta internt.¹⁰⁴

En utseendemässig bedömning måste naturligtvis vara tentativ; bedömningen av böckerna beror till viss del på personligt tycke och smak. För att ändå kunna ge någon bild av utgivningen har jag delat in den i två kategorier som jag kallar "professionellt gjord/relativt boklik" respektive "skriftutseende/häfte". En sådan uppdelning av de in-

¹⁰³ Observera att det inte alltid är lätt med gränsdragningen mellan serie och förlag, eftersom det finns flera olika typer av samarbeten och gränsfall. Ibland är exempelvis en bok både utgiven på förlag och tillhörig en skriftserie. Det är inte heller ovanligt att en bok kan höra till mer än en serie. Under arbetets gång har detta framträtt allt tydligare, och hade jag börjat med inventeringen först nu hade jag skapat en tydligare kategori för gränsgångarna. Som det är nu är detta tyvärr inte alltid tydligt i de siffror jag presenterar.

¹⁰⁴ Förutom Media-Tryck anges de interna tryckerierna som E-husets tryckeri och Sociologiska institutionen/Print@soc. Den senare har dock gått samman med Media-Tryck. Övriga tryckerier har endast tryckt enstaka titlar, och bland annat återfinns här Grahns tryckeri, Kristianstads boktryckeri, KFS i Lund, Wallin & Dalholm tryckeri, Holmbergs tryckeri och Erlanders tryckeri.

ternt utgivna böckerna och avhandlingarna visar att ungefär hälften av böckerna kan hänvisas till vardera kategorin.¹⁰⁵

Det finns minst två delar av en sådan utseendemässig bedömning. Den ena delen är ett omslag som bidrar till att göra boken intresseväckande för en läsare. Det kan framstå som ett onödigt krav för en vetenskaplig bok, men jag menar att det inte är det, utan att målet måste vara att göra böcker som inbjuder till vidare läsning. En del av de mallar som används idag är gjorda för flera decennier sedan,¹⁰⁶ och eftersom det hänt mycket inom tryckteknik och estetik innebär det att många av Lunds publikationer i onödan ser daterade och tråkiga ut. Detta gäller ett flertal, men inte alla, av områdets skriftserier. Den andra delen av utseendet är bokens inlaga, som bör vara professionellt typograferad så att sättningen inte stör läsningen utan underlättar och gör boken tilltalande att läsa. En sådan läsarservice är det minsta man kan begära av en bokutgivning som ska vara professionell. De interna böckerna ser mycket olika ut i detta hänseende, men det finns alltför många som syndar mot denna grundregel. Somliga böckers inlaga förefaller att vara uppkopierade word-filer, med exempelvis alltför stort radmellanrum och ojämn högermarginal. Detta är helt oförenligt med att framstå som en seriös bokproducent. Det som kan göras enkelt i detta sammanhang – att skapa en mall för inlagan, erbjuda stöd vid sättning, skapa en eller flera moderna skriftserieomslagsmallar, till och med att göra individuellt utformade omslag – är egentligen inte något särskilt dyrt arbete, men det kan betyda oerhört mycket för bokens möjlighet att sprida den forskning den inne-

¹⁰⁵ Alla de internt utgivna avhandlingarna (104 stycken) och böckerna (23 stycken – de som endast finns i fulltext är här borträknade) har jag hållit i min hand. Enligt min bedömning är 60 professionellt gjorda/relativt boklika medan 67 har skriftutseende/är av häftestyp. Med skriftutseende menas här att sättningen av inlagan inte är helt läsvänligt gjord samt att omslaget oftast är standardiserat, utan omslagsillustration eller med en mycket enkel omslagsillustration.

¹⁰⁶ Ett antal av områdets avhandlingar produceras efter en omslagsmall som varit densamma i mer än två decennier. Det är ett utseende som ursprungligen kommer från Lund University Press-tiden och samarbetet med Studentlitteratur. De olika serierna har samma utseende men olika färger i färgfältet.

håller. Därför föreslår jag att satsningen på skriftserierna också innehåller en satsning på produktionen, som bland annat inkluderar layoutarbete, omslag och val av papper och bokformat.

6.3.3 Open access

Det finns tydliga rekommendationer från Lunds universitet centralt att man vill att forskningen som publiceras ska vara fritt digitalt tillgänglig, antingen i form av en direkt open access-publicering eller genom så kallad parallellpublicering. Lunds universitet har fastslagit detta i ett beslut 2005.¹⁰⁷ Universitetet har också genom SUHF (Sveriges universitets- och högskoleförbund) skrivit under Berlindeklarationen om open access.¹⁰⁸

Direkt open access innebär att en text publiceras i ett forum, exempelvis en tidskrift, som i grunden är fritt digitalt tillgänglig. Parallellpublicering innebär att en artikel eller bok publiceras på ett vanligt förlag eller i en tidskrift och sedan också görs open access-tillgänglig via ett digitalt arkiv, exempelvis LUP. Dessa två sätt kallas ofta för *den gyllene* respektive *den gröna vägen* till open access.¹⁰⁹ Ibland menas

¹⁰⁷ "Universitetsstyrelsen beslutade i november 2005 att rekommendera följande:

- att forskare vid Lunds universitet om möjligt publicerar sig i tidskrifter som är fritt tillgängliga för läsaren
- att om en fritt tillgänglig tidskrift inte finns som ett jämbördigt alternativ bör i första hand en tidskrift som tillåter parallellpublicering av artikeln väljas
- att överlåtelse av publiceringsrätt undviks. Minimikrav för författaren är rätt till parallellpublicering
- att Lunds universitet verkar för att vetenskapliga tidskrifter övergår till en publiceringsmodell, där artiklarna görs fritt tillgängliga för läsaren direkt eller i form av parallellpublicering"

Se www.lub.lu.se/om-lub/vetenskaplig-publicering.html, hämtat 2011-11-24. Observera dock att detta beslut endast handlar om artiklar och tidskrifter, inte om böcker.

¹⁰⁸ SUHF:s underskrift finns på www.suhf.se/web/d156fb3c-d6b7-4a9f-956a-34d48d340b76.aspx, hämtad 2011-11-30.

¹⁰⁹ Se t.ex. Karolina Lindh & Gunilla Wiklund, *Open access för humanister och rättsvetare. En kartläggning av publiceringspolicy och praxis inom nordisk utgivning. Slutrapport*, BIVIL:s skriftserie 2010:1, s. 3. Även tillgänglig på www.kb.se/dokument/Om/projekt/open_access/2010/oa_forhumanister20100301.pdf.

med parallellpublicering att en text läggs ut i en tidigare version, till exempel utan förlagets redaktionella och språkliga bearbetning, men jag menar att det är viktigt att försöka undvika att detta system tas i bruk när det handlar om hela böcker. Parallellpublicering bör förhandlas så att det är samma version som läggs ut digitalt. Det bör endast finnas *en* publicerad version av en bok, med samma innehåll och sidnumrering, annars blir parallellpubliceringen av tvivelaktigt värde och kan exempelvis inte citeras utan problem.¹¹⁰

Kravet på digital tillgänglighet i någon av de två formerna – grön eller gyllene – är också på väg att etableras hos de stora forskningsfinansiärerna, även om det än så länge oftast formuleras som ett krav endast för artikelpubliceringar och som en rekommendation för bokpubliceringar. Troligen är det bara en tidsfråga innan det kommer att krävas också av böcker. Det förefaller som om open access är en företeelse som har kommit för att stanna i den svenska universitetsvärlden, och om man idag skapar en publiceringsmodell måste den ha med denna fråga redan från början och på ett aktivt sätt.¹¹¹

Utifrån inventeringen kan man se att den största delen av områdets bokpublicering inte är tillgänglig via open access. Av de internt publicerade böckerna som inte är avhandlingar inom HT-området är 30 procent (8 av 27) tillgängliga digitalt – hälften av dem finns endast i fulltext, hälften i både tryckt och digital form. Av de externa publiceringarna som inte är avhandlingar är det endast någon enstaka som

¹¹⁰ Det finns exempel på när open access-publicering av olika versioner fungerar väl, där systemen är väl uppyggda och inarbetade. Ett exempel är LingBuzz, ling.auf.net/lingBuzz, där man kan lägga ut artiklar inom generativ grammatik. Här läses och citeras artiklarna innan de hunnit publiceras i tidskriftsform.

¹¹¹ Som en del av detta utredningsarbete har jag också varit delaktig i att arbeta fram en open access-satsning på humanistiska och teologiska bokpublikationer, tillsammans med Biblioteksdirektionens Jörgen Eriksson. Detta är ett försök som pågår under 2011 och 2012, och som innebär att ett antal förlag får ett extra stöd om de låter författaren lägga ut boken som fri digital fil i LUP. Genom detta försök hoppas vi få underlag för att se hur intressant denna fråga är för både forskare och förlag, och bidra till att frågan om open access uppmärksammas inom HT. Försöket kommer att utvärderas under 2013.

finns fritt digitalt tillgänglig.¹¹² Av avhandlingarna är 26 procent (44 av 171) tillgängliga digitalt. Merparten av dessa, 36 stycken, är internt publicerade. Av de övriga avhandlingarna som finns tillgängliga är fyra publicerade på förlag och fyra i ett annat universitets serie.

Det är alltså ytterst få av de förlagspublicerade böckerna och avhandlingarna som är tillgängliga digitalt. Det är lätt att tänka att detta beror på att förlagen är kommersiella företag som inte vill ge bort sin möjlighet att tjäna pengar på böckerna. Detta är dock bara delvis sant. Det finns indikationer på att många utgivare är villiga att godkänna parallellpublicering av böcker, men sällan eller aldrig fått frågan. Detta tas exempelvis upp i en rapport skriven av Karolina Lindh och Gunnilla Wiklund (båda verksamma vid Lunds universitet), där de ställt frågor till en mängd förlag och tidskriftsutgivare.¹¹³ Ett digitalt tillgängliggörande kräver alltså att forskaren efterfrågar och diskuterar möjligheten. I Lindhs och Wiclunds enkät är utgivarna inte negativa till fri digital publicering, och detta gäller inte endast utgivare som inte är kommersiella företag, det vill säga stiftelser, sällskap och liknande. Också kommersiella förlag förefaller vara medvetna om att trenden går mot open access-publicering och blir därmed allt mer benägna att godkänna en sådan. Detta tyder på att om rekommendationer om detta verkligen når fram till den enskilde forskaren eller doktoranden så kan de ha effekt. Med tanke på att forskaren, och särskilt doktoranden, oftast kommer med en färdigfinansierad bok finns ett större förhandlingsutrymme än vad författaren själv alltid tänker på. En större del av de förlagspublicerade böckerna borde kunna göras digitalt tillgängliga, möjligen efter en så kallad embargo tid då den tryckta boken är ensam på marknaden.¹¹⁴ Än mer rimligt är att de in-

¹¹² Av de 115 böcker som publicerats externt (svenskt förlag + utländskt förlag + sällskap) finns bara ett par stycken i fulltext. De som publicerats av Nordic Academic Press (fyra böcker samt en festskrift) finns – helt eller delvis – tillgängliga via Google Books.

¹¹³ Lindh & Wiklund, 2010, s. 21.

¹¹⁴ Ofta brukar en embargo tid vara sex, nio eller tolv månader. Enligt en artikel i *Publishing Perspectives* diskuteras i Tyskland en embargo modell med omvända förtecken, där innehållet i stället är tillgängligt open access under de första sex

ternt utgivna böckerna enkelt bör kunna göras tillgängliga via open access, då inga förlagshänsyn behöver tas och universitetets egna rekommendationer därmed bör kunna få fullt genomslag.

En viktig poäng som drivs både internationellt och nationellt är att open access-publicering underlättas om kostnaderna för att sprida forskning ses som en del av kostnaderna för forskningen. Kostnaden för att publicera forskning läggs därmed inte i första hand på konsumentledet eller hos förlaget utan hos forskningsfinansiärer och universitet, vilket förenklar möjligheten att göra forskningen tillgänglig via open access. Så ser det också ofta ut i Sverige: när forskningsfinansiärer kräver open access erbjuder de också medel för att genomföra det.

Det förs en stor internationell diskussion om vad open access-rörelsen kommer att innebära för bokförsäljningen. Det finns till exempel undersökningar som tyder på att den fria tillgängligheten inte leder till en minskad försäljning, utan tvärtom en ökad.¹¹⁵ Det finns också undersökningar som tyder på att den fria tillgängligheten leder till en högre och snabbare citeringsgrad av forskningen, alltså en större så kallad *impact*.¹¹⁶ Andra studier är mer tveksamma, eller visar på

månaderna för att sedan endast nås av den som betalar. Siobhan O'Leary, "Making Open Access Pay", *Publishing Perspectives*, 15/12 2010, publishingperspectives.com/2010/12/making-open-access-pay/, hämtad 2011-03-30. I ovan nämnda försök vid LU utgår kompensation till förlaget i utbyte mot att open access-publiceringen är samtidig med den tryckta bokens publicering.

¹¹⁵ National Academies Press (NAP) i USA skriver i en rapport utifrån gjorda experiment: "Our study illuminated the continued strength of demand for printed books. Even when customers were offered a PDF for free, more than half opted to pay for the printed book instead". Vissa kunder kunde tänka sig att betala mer för en pdf-version än för en tryckt bok, men generellt anser kunderna att pdf ska vara billigare än tryckt. Barbara Kline Pope & P.K. Kannan, "An Evaluation Study of the National Academies Press's E-Publishing Initiatives", Final Report, January 31, 2003, Public Version, s. iv, s. 7. Tillgänglig på www.aaupnet.org/resources/for-scholarly-publishers/publishing-research/412-nap-study, hämtad 2011-03-30. NAP jämför också möjligheten att fritt kunna läsa boken på hemsidan med att fritt kunna bläddra i en bok i bokhandeln, s. 1.

¹¹⁶ Se t.ex. Jingfeng Xia, Rebekah Lynette Myers & Sara Kay Wilhoite, "Multiple open access availability and citation impact", *Journal of Information Science*, vol. 37, 2011, s. 19–28, som också innehåller en bra bibliografi över tidigare studier.

svårigheten att genomföra studier i frågan. Det går inte att utlova att open access skulle vara bra för affärerna. Däremot kan man räkna med att det är bra för spridningen – att god tillgänglighet och sökbarhet gör att forskning sprids bättre. Om man går in i arbetet med öppna ögon för dessa osäkerheter, och med huvudintresset att sprida forskning snarare än att tjäna pengar på den, kan detta i stället för ett problem ses som en spännande fråga att utforska.

Arbetet med publicering open access innebär också en annan god sak, att Lunds universitet kan skapa en egen arbetsdefinition av open access-begreppet, som tydligt anger vad man lägger in i det i relation till LU:s publiceringar. Detta ger oss möjligheten att driva open access-frågan aktivt, i stället för att passivt följa andras definition. Berlindeklarationen¹¹⁷ – som Lunds universitet alltså har skrivit under via SUHF – är på flera sätt mycket radikal, och många forskare ställer sig tveksamma till delar av den. Open access är över huvud taget ett begrepp som inte alltid definieras exakt, utan som används av personer som egentligen menar delvis olika saker med begreppet.¹¹⁸ Det är relevant att komplettera Berlindeklarationen, exempelvis med tankar hämtade från Creative Commons.¹¹⁹ Lunds universitet kan, när

¹¹⁷ Berlindeklarationens beskrivning av *open access* : "The author(s) and right holder(s) of such contributions grant(s) to all users a free, irrevocable, world-wide, right of access to, and a license to copy, use, distribute, transmit and display the work publicly and to make and distribute derivative works, in any digital medium for any responsible purpose, subject to proper attribution of authorship (community standards, will continue to provide the mechanism for enforcement of proper attribution and responsible use of the published work, as they do now), as well as the right to make small numbers of printed copies for their personal use". Deklarationen återfinns på www.zim.mpg.de/openaccess-berlin/berlin_declaration.pdf, hämtad 2011-11-30.

¹¹⁸ Se Lindh & Wiklund.

¹¹⁹ Tanken bakom Creative Commons är att upphovsmannen själv ska kunna välja hur fritt andra får använda hans eller hennes verk. Exempelvis kan man ange om det är tillåtet med kommersiell användning av verket eller inte, och om det är tillåtet för andra att bearbeta verket eller inte. Här finns alltså en möjlighet till större restriktioner än i Berlindeklarationen, som tillåter all form av kopiering, distribution och "derivative works". "Creative Commons är en ideell organisation vars syfte är att hjälpa de som skapar och vill dela med sig (helt eller delvis) av sina verk. Detta genomförs rent praktiskt genom ett system av licenser. Den som ska-

man tar detta större grepp om publiceringarna, bli aktiva i arbetet med vad open access innebär för vetenskap i bokform böcker och i det arbetet agera utifrån forskarnas och forskarsamhällets behov. Denna fråga bör drivas i samarbete med förlag, bibliotek och Juridiska enheten, samt gärna också i samarbete med andra lärosäten/forskningsfinansiärer och dylikt.¹²⁰

6.3.4 Skriftserier och svar på enkäten till serieredaktörerna

Skriftserierna har kartlagts för sig, och de sammanfaller inte exakt med publiceringarna som tagits fram ur LUP. Detta har flera orsaker: dels att LUP-registreringarna inte är fullständiga och dels att en skriftserie inte nödvändigtvis endast publicerar interna forskare. Men framför allt för att en skriftserie är diakron och kan finnas som idé och väsentlig publiceringsplats även om den inte ger ut böcker regelbundet och därmed inte träder fram så tydligt i en kartläggning av tre enskilda år.

Skriftserierna fungerar som publiceringsplats för vetenskapliga monografier och – i något högre grad – antologier, men till största delen används de för att publicera avhandlingar.

I bilaga 2 listas HT-områdets skriftserier, uppdelade efter de tre tidigare sektionerna. Trots kartläggningen är det svårt att ange det exakta antalet skriftserier som ges ut inom Område HT, eftersom gränserna som redan nämnts inte alltid är lätta att fastslå. Vi kan i alla fall fastställa att serierna är cirka 40 stycken. Eftersom avhandlings-

pat verket, upphovsmannen, väljer vilka friheter hon eller han vill att verket skall ha och får ett licensavtal som passar hennes eller hans önskemål”, skriver de på hemsidan creativecommons.se. Se även creativecommons.org (båda hämtade 2011-11-30).

¹²⁰ Att lärosätena själva utformar egna open access-policies efterlyses också i ”Strategi för OpenAccess.se för 2011–2013”, ett dokument antaget av en styrgrupp inom Kungliga Biblioteket. Se www.kb.se/dokument/Om/Strategi_for_OpenAccess_se_2011-2013.pdf, s. 2f, hämtat 2011-11-21.

publicering är en stor del av många serier ger också denna verksamhet en antydning om seriens aktivitet. De skriftserier som under åren 2007–2011 har publicerat minst en avhandling listas i bilaga 3.

Under våren 2011 riktade jag, som redan nämnts, en enkät till Område HT:s skriftserieredaktörer. Eftersom det är svårt att ange gränserna för vad som räknas som en HT-skriftserie lät jag målgruppen för enkäten vara öppen; den som själv såg sig som en HT-skriftserieredaktör fick svara. Det var god uppslutning bland redaktörerna och också god spridning mellan ämnen och institutioner. 23 personer svarade, och dessa representerar tillsammans 31 olika skriftserier. Svaren inkluderar serier utgivna både i samarbete med förlag och inte. De rör framför allt serier som endast ges ut av Lunds universitet, men också några som ges ut i samarbete med andra lärosäten, samt ett par tidskrifter.

Enkäten innehöll detaljfrågor om hur skriftserien produceras, marknadsförs och distribueras samt åsikter om nuvarande läge och vilka behov som finns. Dessutom bad jag om respons på rapportens förslag i preliminär form. Här redovisas dock inte samtliga faktafrågor, utan ett urval av dessa samt skriftserieredaktörernas åsikter. Svaren på enkäten återges kortfattat i punktform:

- En stor majoritet anser att den egna skriftserien är viktig, för både forskare och för ämnet/området. Ännu viktigare är serien för doktoranderna.
- Vem som tar emot bokbeställningar och hur distributionen genomförs är splittrat och det fungerar inte alltid tillfredsställande idag. Mest positiva är de som idag samarbetar med ett förlag som tar hand om dessa arbetsuppgifter.
- På frågan vart skriftserien riktar sig svarar alla "till en akademisk publik" och några dessutom "till en intresserad allmänhet"; ytterligare några anger till en annan, specialiserad marknad. En stor del, men inte alla, svarar "till en internationell publik", något

färre anger "till en nationell publik" och några anger dessutom som målgrupp en lokal publik.

- En stor majoritet av redaktörerna får ingen kompensation alls för sitt arbete och ett fåtal får en mindre kompensation. Detta innebär att det bör vara en mycket god hjälp att avlasta redaktörerna vad gäller distribution och produktion, så att de kan ägna sin tid till de viktigare delarna av redaktörskapet samt övriga arbetsuppgifter. Vissa redaktörer har valts till sin post, andra menar att det ingår i deras arbete som professor. Ytterligare andra har själva startat skriftserien i fråga.
- Skriftseriernas utgivningsfrekvens är oregelbunden. Flera serier är framför allt avhandlingsserier, andra publicerar både avhandlingar och andra böcker; några är främst till för andra typer av böcker.
- På frågan om vad det kostar för skriftserien att göra en bok är bredden på svaren stor: mellan 10 000–15 000 och 300 000 anges. Detta beror av sådana faktorer som om serien samarbetar med ett förlag och betalar för förlagsarbetet – redaktionellt arbete, distribution med mera – eller om kostnaden endast handlar om trycket på Media-Tryck, samt om boken är trycktekniskt speciell med exempelvis många färgbilder. Verkligheten för skriftserierna ser idag med andra ord mycket olika ut.
- När det gäller open access-publicering har få skriftserier en praxis. De uttrycker ett ganska stort mått av intresse för open access, men också osäkerhet och oro över vad det kommer att innebära för serien.
- En stor majoritet anger att det är viktigt och en god idé att lyfta fram äldre forskning.
- En majoritet anser att det är en god idé att alla böcker ska ges ut i ett publiceringssammanhang och inte som solitärer.¹²¹

¹²¹ Detta förslag, som ursprungligen fanns med i rapporten, kommer dock inte att genomföras eftersom det finns alltför många svårigheter med en sådan regel, bl.a. för doktoranderna. Detta blir i stället något att sträva efter på längre sikt.

- En stor majoritet är för att behålla hela den mångfald som finns genom de olika skriftserierna och deras inriktningar. Någon föreslår en viss minskning och någon i stället utökning, genom en ny allmän humanioraserie.
- En stor majoritet anser att det är en god idé att professionalisera verksamheten, ungefär lika uppdelat mellan en omfattande professionalisering och en professionalisering i mindre omfattning. Många, men inte alla, tycker att det är viktigt med produktionsstöd. En ännu större majoritet tycker att det är viktigt eller mycket viktigt att förbättra forskningens synlighet och distribution.
- En stor majoritet tycker att det är en god idé att starta ett Lunds universitetsförlag.

6.3.5 Distribution och beställningsmöjligheter

I dagsläget sköts beställning och distribution av skriftserier och andra böcker decentraliserat. Detta skapar problem både externt och internt. Externt innebär detta att det är svårt att över huvud taget hitta böckerna, och sedan ännu krångligare att lyckas beställa dem. Det finns exempel på intresserade köpare som har hamnat i en karusell av mejlande utan att kunna få besked om hur man får tag på en bok. Internt innebär detta att beställningsprocessen är oklar, icke-existerande eller splittrad på flera personer, vilket betyder att det är krångligt och onödigt betungande att genomföra de beställningar som kommer in. Dessutom är processen komplicerad vad gäller fakturor och ekonomihantering, och institutionerna har sällan möjlighet att följa upp att fakturorna verkligen betalas.¹²² Dessa problem skulle kunna lösas genom en samlad organisationsstruktur, som är tydligt beskriven för både externa och interna ändamål. Det skulle också innebära att det finns en samlad plats dit man kan rikta olika frågor, både interna frågor och frågor från den som är utanför universitetet.

¹²² Detta har, enligt svaren på enkäten, till och med lett till att några skriftserie-redaktörer har slutat ta betalt för sina böcker.

På SOL har man under de senaste åren samlat denna verksamhet. Fortfarande sköts detta dock inte smidigt, utan arbetet med beställningar blandar in ett stort antal personer som alla gör arbetet vid sidan av sina egentliga arbetsuppgifter.¹²³ Det finns alltså ett behov av en mer genomförd samling av beställningskedjan.

Det externa problemet handlar, som nämnts, om att det är svårt för en presumtiv läsare att hitta hur man kan beställa en bok, eller ens vilka böcker som finns. Vissa serier listas eller omnämns på respektive ämnes sida, mer eller mindre utförligt, medan många inte syns alls. Dessutom anges det inte alltid tydligt hur böckerna kan beställas. I många böcker som publiceras internt anges det inte heller inuti boken hur man kan få tag i den.

Jag har gjort en genomgång av hur HT-institutionerna på sina hemsidor berättar om sin bokpublicering och hur den kan beställas, och precis som redan sagts är det en splittrad bild som träder fram.

Inom **SOL** (www.sol.lu.se) är det exempelvis endast två serier som är synliga på hemsidan. Dels Slavica Lundensia, som listas i textform på de slaviska ämnens hemsida om man klickar på länken "Publikationsserier",¹²⁴ och dels engelskans Working Papers, som ligger ute i en lista där alla bidrag finns i fulltext. Över Slavica Lundensias lista anges också SOL:s mejladress för beställningar. I övrigt leder länkarna "Publikationer" under respektive ämne endast till listor hämtade från LUP.¹²⁵

På hemsidan för **CTR** (www.teol.lu.se) listas tre skriftserier under rubriken "Forskning". Två av dem är nationella med lundaredaktörer,

¹²³ Dessa personer anser inte att dagens system fungerar tillfredsställande, och de är positiva till och förväntansfulla inför det samlade grepp som denna rapport föreslår.

¹²⁴ Slavica Lundensia listas tillsammans med Lunds slaviska monografier, examensarbeten samt läromedel. Länken finns på alla de ämnen som tidigare hörde till Slaviska institutionen.

¹²⁵ Däremot har SOL en ambitiös reklamplats för publicerade böcker längst ner till höger på sin hemsida. Här kan forskare lägga ut omslaget plus en kort notis om en bok, oavsett var den är publicerad. Dessutom visar Författarskolan upp de böcker som publicerats av tidigare studenter. SOL:s hemsida senast kontrollerad 2011-11-25.

och här anges förutom listan på titlar också hur böckerna kan beställas, från förlaget Eisenbrauns. Länken till förlaget fungerar dock inte.¹²⁶ Den tredje, lundabaserade, skriftserien – Bibliotheca Historico-Ecclesiastica Lundensis – anger 2003 som årtal för sin senaste bok, vilket beror på dålig uppdatering och inte på att skriftserien inte används. Här anges inget om hur böckerna kan beställas. Övriga skriftserier som jag har hittat i inventeringen (jfr bilaga 2) har jag inte kunnat hitta omnämnda på hemsidan.¹²⁷

De **historisk-filosofiska institutionerna** skiljer sig åt inbördes. På Historiska institutionens hemsida (www.hist.lu.se) finns länken "Avhandlingsserie". Klickar man på den kommer man till instruktioner kring att publicera en avhandling. Här har en förändring av hemsidan skett under 2011. Gick man tidigare vidare genom att klicka på länken "Förteckning över avhandlingar från Hist inst" kom man till en förteckning över samtliga avhandlingar som producerats vid institutionen, oavsett hur de publicerats. Ingen information om beställning fanns vid denna förteckning och inte heller angavs det vilka titlar som var internt publicerade. Vid senaste kontrollen fungerade dock inte denna länk alls. Gissningsvis rör det sig om ett tillfälligt fel, alternativt en omstrukturering av hemsidan – även andra länkar i närheten var inaktuella.¹²⁸

På Institutionen för kulturvetenskaper (www.kultur.lu.se) finns under länken "Publikationer" – liksom på de flesta institutioner – listor från LUP. Dessutom finns en ytterligare länk, "Skriftserier". Under denna rubrik listas sedan två skriftserier, den ena – ETN – dessutom

¹²⁶ Detta vid senaste kontroll av hemsidan som gjordes 2011-11-25. Att skriftserierna är "utlagda" på ett externt förlag innebär både att distribution och marknadsföring sköts professionellt av någon annan än institutionen och, rimligen, att publiceringarna får samma status som förlagets övriga produktion (i detta fall som nivå ett inom det norska bibliometriska systemet).

¹²⁷ Från CTR:s förstasida kan man också nå rubriken "Tidskrifter från CTR". Där listas *Chakra*, *Meddelanden från Collegium Patristicum Lundense*, *RIT – religionsvetenskaplig internettidskrift* samt *Svensk Teologisk Kvartalstidskrift*.

¹²⁸ Senaste kontrollen skedde 2011-11-30. Från institutionens förstasida finns också en länk till *Tidskriften Scandia*.

med länkar till skriften i fulltext.¹²⁹ Dock står inget om hur man beställer böckerna.

På hemsidan för Filosofiska institutionen (www.fil.lu.se) finns ingen särskild länk för skriftserier. Däremot finns två andra vägar att hitta publikationer. Under länken "Publikationer" når man, förutom listor från LUP över institutionens forskning, också länkar till två elektroniska skriftserier som har gjorts vid institutionen.¹³⁰ Under rubriken "Forskning" kan man hitta länken "LUCS Publications", och genom denna når man en lista över alla publikationer inom Lund University Cognitive Studies. Vissa, men inte alla, finns också länkade till i fulltext. Ingenting anges om hur man får tag i skrifterna i fysisk form, i den mån de finns tryckta.

Institutionen för arkeologi och antikens historia (www.ark.lu.se) listar skriftserierna på hemsidan under länken "Publikationsserier" (medan länken "Publikationer" leder till LUP-listor). De olika skriftseriernas titlar listas i textformat. Dessutom listas, under egen rubrik, avslutade serier.¹³¹ För beställning hänvisas till Riksantikvarieämbetets hemsida www.arkeologibocker.se. Ytterligare två saker finns med på sidan: en länk till en extern skriftserie som forskare vid institutionen medverkar i samt en beskrivning av LAT, Lunds arkeologistuderandes tidning, med numren tillgängliga i fulltext.¹³²

Institutionen för kommunikation och medier (www.kom.lu.se) är en gränsöverskridande institution som hör till både Område HT och Samhällsvetenskapliga fakulteten. Här ger inte någon information om eventuella skriftserier på hemsidan.

På Centrum för Danmarksstudier (www.lu.se/danmarksstudier) finns en egen länk för "böcker", och en stor del av materialet på hem-

¹²⁹ Hemsidan senast kontrollerad 2011-11-25.

¹³⁰ Vid senaste kontrollen, 2011-11-25, fungerade dock endast en av dessa två länkar.

¹³¹ En serie har av någon anledning hamnat i båda kategorierna.

¹³² Två nummer av tidskriften – båda från 2010 – finns i fulltext. Den externa skriftserien är *Vägar till Midgård* och publiceras av Nordic Academic Press. Hemsidan för Institutionen för arkeologi och antikens historia senast kontrollerad 2011-11-25.

sidan handlar om centrets bokutgivning. Här finns pdf-dokument med hela serien samt länk till det förlag man samarbetar med.

6.4 KORT DISKUSSION KRING PUBLICERINGARNA

Det är viktigt, menar jag, att respektera de olika publiceringsmönster som hör till de olika ämnena: humaniora och teologi innehåller många olika ämnen och dessa har skilda behov i sin bokpublicering. Det som *inte* ska accepteras är sådant i publiceringen som beror på okunskap om vilka möjligheter som finns, osäkerhet över vad man kan kräva av ett förlag eller något så enkelt – och vanligt – som tidsbrist. Här kan en strategisk satsning vara till hjälp genom att erbjuda en grund och en samarbetsplats, med målet att de val av publiceringssätt som görs är genomtänkta och ambitiösa.

Förenklat skulle man inom Område HT kunna tala om tre grupper av ämnen med olika publiceringsmönster.¹³³

Grupp 1: Domineras av artikelskrivande på engelska. Enstaka vetenskapliga monografier ges ut, men de monografier som skrivs är snarast av populärvetenskaplig art, medan den meriterande forskningen presenteras i artikelform. Sammanläggningsavhandlingar före-

¹³³ Jfr den norska rapporten *Vekt på forskning* som delar in universitetsämnena i tre grupper utifrån deras publiceringssätt. Grupp A innehåller framför allt naturvetenskapliga ämnen och publicerar sig i huvudsak i artikelform i internationella tidskrifter som täcks in av ISI (numera Thomson Reuters) Web of Science, som listar vetenskapliga tidskrifter och som ofta används i bibliometriska sammanhang. Grupp B skriver framför allt artiklar i internationella sammanhang, men lika gärna i konferensserier som i tidskrifter, och monografier förekommer. Grupp C publicerar sig betydligt mer i bokform och i högre grad på nationell nivå. Gruppens tidskrifter är endast slumpmässigt representerade i ISI, och de som är det publicerar nästan bara amerikanska forskare (dvs. är fortfarande tämligen nationella). Nästan alla de ämnen som inryms inom Område HT faller här inom grupp C. Inget är i grupp A, och i grupp B återfinns i denna indelning endast Biblioteks- och informationsvetenskap. Se Universitets- og høyskolerådet, *Vekt på forskning. Nytt system for dokumentasjon av vitenskapelig publisering. Instilling fra faglig og teknisk utvalg til UHR. Versjon: 12. November 2004*, s. 41–46. Återfinns på www.uhr.no/documents/Vekt_p_forskning_sluttrapport.pdf, hämtad 2011-11-28. Se också Janken Myrdals belysande beskrivning av de två idealtyperna naturvetaren och humanisten. Myrdal 2009, ssk s. 33–52.

kommer i viss grad, även om monografiavhandlingar fortfarande är vanligast. Inriktningen är främst mot en internationell forskarvärld.

Ämnen: Filosofi, kognitionsvetenskap, lingvistisk.

Grupp 2: Ganska jämn fördelning mellan artiklar och monografier. Skriver ofta på engelska eller på andra språk som forskningen är inriktad mot, men även svenska förekommer. Inriktningen är främst mot en internationell forskarvärld, dock inte lika entydigt som i grupp 1 med engelska som enda språk. Språkämnen är uppdelade i språkvetenskap och litteraturvetenskap/områdesstudier. Det finns en tendens att den språkvetenskapliga delen i något större utsträckning publicerar sig i artikelform, och litteraturvetenskapen i bokform. De teologiska och religionsvetenskapliga ämnena i denna grupp publicerar sig tämligen jämt över de två publiceringsformerna. Nordiska språk hamnar också, med viss tvekan, i denna grupp – här är dock det alternativa språkområdet svenska/övriga nordiska språk.

Ämnen: Franska, spanska, italienska, latin, grekiska, engelska, tyska, semitiska språk, japanska, kinesiska, slaviska språk, biblioteks- och informationsvetenskap, arkeologi, antikens kultur- och samhällsliv, religionshistoria, islamologi, religionsfilosofi, teologisk etik, systematisk teologi, missionsvetenskap med ekumenik, patristik,¹³⁴ Gamla testamentets exegetik, Nya testamentets exegetik, mänskliga rättigheter.

Grupp 3: Domineras av monografier på svenska. Artikelskrivande är inte ovanligt, men tyngst i meriteringssammanhang är monografen som form. En stor andel av ämnena är nationellt inriktad och forskarna skriver då både för den inomvetenskapliga världen och för en allmän publik, vilket leder till att språket ofta är svenska. De delar av ämnena som är internationellt inriktade skriver dock gärna på engelska.

Ämnen: Historia, idéhistoria, konstvetenskap, litteraturvetenskap, filmvetenskap, bokhistoria, etnologi, svensk arkeologi, mediehistoria,

¹³⁴ Patristik är en del av kyrkohistoria, men med ett publiceringsmönster som skiljer ut den från det övriga ämnet.

musikvetenskap, intermediala studier, kyrkohistoria, praktisk teologi.¹³⁵

De olika sätten att publicera forskningen är intimt förknippade med ämnenas inriktning, språkval, material och metod. I diskussionerna här handlar det inte om att homogenisera publiceringsmönstren, utan att ge tankeunderlag för att kunna höja de olika gruppernas nivå utifrån deras egna förutsättningar. Jag bedömer att grupp 1 har minst behov av det jag diskuterar i denna rapport, även om det är relevant för dem i viss mån. Däremot har de båda andra grupperna intresse av det som diskuteras här, och visst behov av arbeta mer medvetet med sin bokpublicering.

Det förefaller utifrån detta rimligt att separera diskussionen och behandla utgivningen inom tre olika sorters kanaler: den interna utgivningen, utgivningen på svenskt förlag och utgivningen på utländskt förlag. Notera att dessa tre sorters utgivningar berör alla tre grupperna i olika utsträckning – grupperna som här skisserats kommer alltså inte att diskuteras var för sig. I rapportens förslag är det den interna utgivningen som diskuteras, eftersom utredningen i första hand handlar om denna utgivning och hur den kan förbättras.

6.4.1 Utgivning på svenskt förlag

Utgivningen på svenskt förlag går i stor utsträckning till så att författaren söker tryckbidrag för att täcka kostnaderna för bokpubliceringen, medan förlaget utför arbetet och står för en liten eller ingen del av den ekonomiska risken. Att ge ut en bok på förlag innebär att boken i de flesta fall produceras väl och finns till försäljning i Sverige: via förlaget, via nätbokhandeln och, i lägre grad, via den vanliga bokhandeln. Produktion och distribution brukar vara ganska oproblematiska. Redaktionell bearbetning och granskning varierar, liksom synligheten och engagemanget efter publicering: hur mycket boken

¹³⁵ Vad gäller CTR:s ämnen har jag valt att endast inkludera dem som är forskarutbildningsämnen, eftersom det är där huvuddelen av publiceringen sker.

marknadsförs, gentemot vilken publik, och hur länge boken "lever", det vill säga finns i lager och synliggörs.

En generell brist här är marknadsföringen internationellt. Det är ju framför allt viktigt för böcker som ges ut på engelska – vilket regelbundet görs på svenska förlag, även om det är i betydligt mindre utsträckning än den svenskspråkiga utgivningen. Få svenska förlag har upparbetade internationella kontakter, vilket är ett problem för den som exempelvis vill ge ut en engelskspråkig bok på ett svenskt förlag i hopp om att nå en internationell publik.¹³⁶ Det är rimligt att forskaren har detta i tankarna när han eller hon väljer förlag, och framför allt att området tydligt arbetar med och förbättrar den internationella distributionen och marknadsföringen vad gäller den interna utgivningen. Detta bör vara en del av det gemensamma skriftseriearbetet.

När det gäller arbetet med marknadsföring inom Sverige (både gentemot en allmän publik och gentemot den vetenskapliga världen) ser det mycket olika ut bland förlagen. Det är sällan de största kommersiella förlagen som ger ut vetenskaplig litteratur, utan medelstora till små förlag; vissa av dem har till och med uppstått delvis för att svara mot behovet av förlag för redan finansierade böcker. Här ser det olika ut hur man arbetar med marknadsföring och synlighet. Med tanke på att de vetenskapliga publiceringarna oftast inte är en ekonomisk risk för förlagen utan finansieras via tryckbidrag borde universitetet och de enskilda forskarna som aktörer kunna ställa högre krav på marknadsföring än vad som ofta görs idag. Jag tror att en ökad medvetenhet om detta, i kombination med ett fullgott internt alternativ, kan fungera stimulerande på hela denna del av förlagsvärlden – förlagen blir då tvungna att förbättra och tydliggöra sitt arbete med marknadsföring för att fortsätta vara attraktiva för forskarna.

Ett annat generellt problem är att förlagen inte har ett tydligt och systematiskt kvalitetsarbete, vilket gör att de inte enkelt eller entydigt

¹³⁶ Ett förlag som har internationell distribution är Nordic Academic Press. Kungliga Bibliotekets *Mediehistoriskt arkiv* har tidigare haft en internationell distribution.

kan definieras som vetenskapliga förlag. Det finns sällan utarbetade refereebedomningssystem,¹³⁷ och det är över huvud taget inte lätt att specificera vilka förlag eller publiceringar som hör hemma inom kategorierna populärvetenskap respektive vetenskap, eftersom det inte är några knivskarpa gränser mellan dem inom humaniora.¹³⁸ En hel del humanistisk forskning skrivs på ett sätt som också gör det möjligt att nå ut mer allmänt, och ges därför ofta ut på ett allmänt förlag. Detta ses ibland som ett problem av de som vill definiera vetenskaplig publicering så entydigt som möjligt. Humaniora har dock också denna allmänt inriktade sida, vilket gör att man inte kan eller bör driva all publiceringen mot en sådan snävare syn. Det skulle i stället hindra den del av universitetens uppgift som brukar kallas tredje uppgiften.¹³⁹ Det vore olyckligt om ett högklassigt svenskt förlag med god räckvidd gentemot den svenska allmänheten med automatik skulle ses som en sämre publiceringsplats än ett halvbra och oengagerat utländskt förlag.

¹³⁷ Nordic Academic Press erbjuder, enligt tidigare information på hemsidan, refereegranskning efter önskemål: "Om du vill att manuset först ska läsas av en extern expert och på så vis få ett referee-utlåtande om innehållet så kan förlaget ombesörja det i samråd med dig. Utlåtanden ska planeras i god tid och kommer med i din offert". www.nordicacademicpress.com/o.o.i.s/313, hämtat 2010-12-22 (texten dock borttagen vid kontroll 2011-11-28).

¹³⁸ Det är också värt att nämna att många av dessa allmänna förlag med vetenskaplig utgivning räknas i det norska bibliometriska systemet som nivå ett, alltså på samma nivå som de skandinaviska universitetsförlagen. I praktiken är det alltså inte endast strikt refereegranskade publiceringar som räknas.

¹³⁹ I en artikel i *DN* nyligen kritiserar universiteten för att inte satsa tillräckligt på denna del av sitt uppdrag. I artikeln påpekades också att kommersiella hänsyn innebär att utgivningen av fackböcker inte alltid speglar den forskning som görs; ett gott argument för att det också behövs en icke-kommersiell utgivning av forskning. Se Fredrik Söderling, "Forskarvärlden misslyckas med kravet på öppenhet", *DN* 2011-11-25.

6.4.2 Utgivning på utländskt förlag

Det är inte alltid lätt att som svensk forskare bli publicerad på de mest välrenommerade och prestigefyllda utländska förlagen. Trots detta är det många forskare inom HT-området som publicerar sig på denna typ av förlag, vilket är mycket positivt. Jag bedömer att den typen av publiceringar i lägre grad behöver tas upp i denna rapport. Mer intressant att diskutera här är de mindre välrenommerade utländska förlagen. En hel del forskare ger ut böcker på vetenskapliga förlag som befinner sig på en sorts mellannivå. Ofta krävs tryckbidrag för finansieringen även här. Referee-granskningen ser mycket olika ut, liksom den redaktionella bearbetningen och engagemanget i den grafiska sättningen. Ambitionsnivån för hur länge man låter boken "leva", genom marknadsföring och synliggörande, är inte alltid hög. Lagerhållningen är, vad jag förstått, ofta kortare än på svenska förlag.

Ett av målen med ambitionshöjningen av den interna publiceringen inom HT är att erbjuda ett fullgott alternativ till de mindre ambitiösa utländska, och svenska, förlagen. Ett sådant alternativ innebär i så fall att den HT-forskare som inte är nöjd med vad dessa förlag erbjuder via de interna publikationerna ska kunna få flera av de fördelar som dessa förlag ger utan att behöva få nackdelarna, i form av litet engagemang, kort livslängd på boken och bortgiven copyright. Den interna möjligheten kan antingen tas i anspråk, eller användas som en utgångspunkt för att få ett bättre förhandlingsläge gentemot ett externt förlag. Även om det kan vara något svårare att ställa krav gentemot utländska förlag så finns det ingen anledning att acceptera halvdåliga villkor: en forskare som kommer med sin finansiering – och även den som inte gör det – bör kunna ställa vissa krav. Publicering på utländskt förlag har den stora fördelen att den är internationellt orienterad och har någon form av internationell distribution. Hur mycket denna internationella prägel är av godo beror förstås på förlagets renommé och dess engagemang och bredd i marknadsföring och räckvidd. Att förlaget har sitt huvudkontor beläget utanför Sveriges grän-

ser räcker inte som kriterium för en framgångsrik internationell publicering.

Som redan nämnts är målet med den ovan föreslagna skriftserieförbättringen inte att få fler forskare att publicera sig internt. Det interna arbetet med dess fullgoda alternativ skulle dock kunna underlätta för forskarna också i samarbetet med externa förlag – både svenska och utländska. Med vetskap om detta alternativ behöver man inte välja ett förlag med dåliga villkor (eller till och med något av de oseriösa förlag som också finns på marknaden). Genom att ett fullgott alternativ erbjuds kan det interna arbetet därmed i förlängningen bidra till ett allmänt bättre publiceringsklimat för forskning. Detta är väsentligt inte minst för Område HT:s forskare, i och med att monografin och antologin här är så viktiga publiceringsformer.

6.4.3 En möjlig konflikt mellan två olika mål

Ett tydligt krav som finns inom universitetet är att forskningen helst ska göras fritt digitalt tillgänglig, alltså publiceras via open access. Ett annat, lika tydligt krav, handlar om att forskarna förväntas publicera sig i konkurrensutsatta och tungt vägande publiceringskanaler, gärna internationella. Dessa två viljor från universitetets sida går inte alltid ihop; de tyngsta internationella, kommersiella och vetenskapliga förlagen är inte alltid så intresserade av open access (även om detta är en värld i stor förändring – se avsnitt 6.3.3 respektive 7.1). Det är inte rimligt att open access-kravet ska hindra forskare från värdefull och meriterande publicering som både forskaren, ämnet och universitetet har stor nytta av.¹⁴⁰ Dock bör grundtanken vara öppenhet och tillgänglighet. Det gör att det framstår som helt orimligt att publicera sig

¹⁴⁰ På längre sikt kan denna motsättning komma att försvinna eller åtminstone förändras, eftersom tankarna kring open access hela tiden utvecklas. På central nivå verkar universitetet och universitetsbiblioteket kontinuerligt för att det ska finnas fler välrenommerade open access-kanaler.

i kanaler som *inte* ger den kvalitetsstämpel, det framstående vetenskapliga sammanhang och den publik som ett tungt förlag ger, och *dessutom inte* tillgängliggör forskningen digitalt. Jag tänker här på mindre svenska och utländska förlag som inte gör någon större marknadsföring av sina böcker. Det är orimligt att dessa publikationer inte når ut i någon större utsträckning i sin tryckta form, eller snabbt tar slut, men samtidigt genom förlagets rättigheter inte heller blir fritt tillgängligt digitalt. I praktiken innebär detta att en del forskningsresultat inte finns tillgängliga – de marknadsförs eller sprids varken på kommersiella eller på icke-kommersiella villkor.

Ännu mer än i mindre prestigefylld förlagspublicering gäller detta naturligtvis för den interna publiceringen. Den interna bokproduktionen som den ser ut nu, med sin ofta ganska blygsamma spridning, bör i grunden vara tillgänglig open access för att bli så synlig och spridd som möjligt. En framtida intern skriftseriepublicering med förbättrad marknadsföring, distribution och produktion bör likaså i hög grad sträva mot open access. Parallellt med en tryckt version skulle open access då vara det grundläggande publiceringssättet, med möjlighet att förhandla fram ett undantag i de fall det finns väsentliga skäl för det.

*

Avslutningsvis vill jag relatera resonemangen i denna rapport till två internationella diskussioner som rör vetenskaplig bokpublicering. Den första handlar om hur dagens universitetsförlag hanterar den nya digitala publiceringsvärlden, och den andra handlar om bibliometrin och dess försök att mäta forskning.

7. Två väsentliga internationella diskussioner

Här tar jag upp två internationella diskussioner som är väsentliga när man tänker kring vetenskapliga bokpubliceringar. Den första handlar om universitetsförlagens möte med den nya digitala tekniken. Den andra om hur man i Norge och Sverige tänker kring de bibliometriska perspektiven, alltså sätt att försöka kvalitetsmäta forskning genom kvantitativa metoder, räknandet av antal publiceringar.

7.1 DEN INTERNATIONELLA DISKUSSIONEN OM UNIVERSITETSFÖRLAG OCH DIGITAL PUBLICERING

Internationellt förs en omfattande diskussion om universitetsförlagens framtid i den nya digitala publiceringsvärlden. Frågan förlagen ställer sig är hur de ska kunna möta kraven på att forskning ska vara tillgänglig via open access utan att förlagen går under. De flesta av de akademiska förlagen i England och USA är kommersiella – inte i den meningen att de måste gå med vinst, men i form av icke-vinstdrivande institutioner som ska gå runt på egen hand. Detta har traditionellt sett skett med metoden "self-funding through product sales".¹⁴¹ Dessa universitetsförlag har alltså ett något annat läge än den verksamhet som diskuteras i denna rapport, som inte föreslås bli kommersiell på det sättet.¹⁴²

¹⁴¹ Lynne White, Steve Cohn, Ellen Faran m.fl., "Sustaining Scholarly Publishing: New Business Models for University Presses", *The Association of American University Presses*, March 2011, s. 3. Tillgänglig på www.uvasci.org/wp-content/uploads/2011/03/aaupbusinessmodels2011.pdf, hämtad 2011-03-30

¹⁴² Riktigt kommersiella akademiska förlag – som drivs med vinstintresse – kommer inte att diskuteras här, eftersom det är en helt annan typ av verksamhet. Så här definierar Association of American University Presses ett universitetsförlag: "University presses also differ from commercial publishers because of their place in the academic landscape. A university press is an extension of its parent institution, and it is also a key player in a more general network—including learned societies, scholarly associations, and research libraries—that makes the scholarly

I en rapport från Association of American University Presses (AAUP) påpekas att denna grundläggande affärsidé, som baseras på inkomsterna av försäljning av fysiska böcker, innebär att de vetenskapliga publikationerna är mer avlägsna från läsarna än vad som är önskvärt: "Monographs remain largely static objects, isolated from the interconnections of social computing, instead of being vibrant hubs for discussion and engagement".¹⁴³ Målet är att också böcker ska kunna vara sådana vibrerande, lättillgängliga nav.

AAUP samlar en mycket stor mängd universitetsförlag – namnet till trots inte endast från Amerika utan från hela världen. Här ingår både mycket små förlag och giganter som Cambridge University Press, Oxford University Press och MIT Press.¹⁴⁴

AAUP, och många andra, ser en konflikt mellan den nya tidens publicering, som kräver en utarbetad strategi för digitala former, och den gamla affärsmodellen för bokpublicering. Det är samma problematik som film- och musikindustrierna tidigare har ställt inför, att man inte kan ha samma system för försäljning när ett exemplar inte längre är en fysisk enhet. Detta problem har kommit till bokmarknaden något senare än de andra nämnda branscherna. Det har också kommit senare till Sverige än till andra länder; exempelvis har fortfarande inte läsplattorna riktigt slagit igenom i vårt land.¹⁴⁵

Problemen gäller inte endast den rent kommersiella bokmarknaden, utan också forskningsböcker från universitetsförlag. Olika aktörer har försökt utarbeta olika affärsmodeller för hur man ska kunna ta betalt för sitt arbete trots att det allt oftare har som resultat en digital

endeavor possible. Like the other nodes in this network, university presses are charged with serving the public good by generating and disseminating knowledge", se AAUP, "About University Presses", www.aaupnet.org/about-aaup/about-university-presses, hämtat 2011-11-30.

¹⁴³ Lynne White et al., 2011, s. 3.

¹⁴⁴ Sammanlagt har AAUP mer än 130 medlemmar, alla verksamma på non-profit-basis. Också europeiska förlag från icke-engelskspråkiga länder finns med, exempelvis Amsterdam och Leuven, däremot inga nordiska förlag. Medlemslistan återfinns på www.aaupnet.org/aaup-members/membership-list, hämtad 2011-11-30.

¹⁴⁵ Jfr Ann Steiner, "Läsarens marknad och marknadens läsare – reflektioner över litteraturens materiella villkor", *Litteraturutredningen*, 2012 (kommande).

fil. Många lösningar hamnar långt ifrån idealet om open access. Här är några exempel:

- Innehållet i en bok blir digitalt tillgängligt endast för betalande kunder. Detta görs ofta av stora kommersiella förlag som kan sälja paketprenumerationer på stora samlingar av tidskrifter och bokserier.¹⁴⁶
- Innehållet i en bok blir digitalt tillgängligt först efter en embargotid (exempelvis sex, tolv eller arton månader). Man räknar alltså med att göra en viss försäljning innan den fria versionen sedan släpps.¹⁴⁷
- Innehållet i en bok görs tillgängligt vid publiceringen, men flyttas efter en viss tid så att det blir tillgängligt endast mot betalning. En sorts omvänd embargotid, alltså, där den första exponeringen fungerar som en sorts marknadsföring, medan betalningen kommer från den som senare vill ha tillgång till materialet, som då är välkänt.¹⁴⁸
- Innehållet är utan tidsförskjutningar fritt tillgängligt för läsning och sökning, men i en dålig kvalitet på ett av följande sätt:
 - dålig kvalitet på upplösningen/tryckkvaliteten.
 - dålig kvalitet på nedladdningsfunktionen genom att innehållet exempelvis endast kan laddas ner en sida i taget, vilket gör det arbetskrävande för nedladdaren samtidigt som denne ändå kan söka i och bedöma innehållet.¹⁴⁹

¹⁴⁶ Dessa stora samlingar är en av de faktorer som mest pressar de mindre universitetsförlagen. De dominerande kommersiella förlagen ser genom dessa paketprenumerationer till att kapa åt sig en allt större del av bibliotekens inköpsmedel. Detta är också en bakgrund till open access-initiativen.

¹⁴⁷ Detta är en inte ovanlig form när svenska förlag tillåter forskare att parallell-publicera sin forskning i det institutionella arkivet, alltså för Lunds universitets del i LUP.

¹⁴⁸ Denna affärsmodell omnämns bl.a. i O'Leary 15/12 2010, publishingperspectives.com/2010/12/making-open-access-pay/, hämtad 2011-03-30

¹⁴⁹ Detta är exempelvis vad National Academies Press erbjuder. I en rapport där de redogör för ett genomfört experiment kring försäljning påpekar de att "Lower-

- Som Google Books, att man kan läsa och söka i boken men inte alls ladda ner den eller skriva ut ens enstaka sidor.
- Endast vissa delar av innehållet görs fritt tillgängligt, exempelvis inledningen och något eller några kapitel. Denna exponering fungerar mer som marknadsföring än som tillgänglighet.
- Innehållet är fritt tillgängligt att skriva ut, utan hinder, och säljs samtidigt i tryckt form för den som är intresserad.¹⁵⁰ Detta är den mest öppna versionen och den som ligger i linje med tankarna bakom open access. Det är också denna version som förordas i min rapport.

I sin rapport diskuterar AAUP hur universitetsförlagen ska kunna tackla de nya publiceringsvillkoren och på så sätt upprätthålla "the scholarly communications ecosystem".¹⁵¹ Målet är att hitta hållbara affärsmodeller för universitetsförlagen, eftersom de annars riskerar sin överlevnad. Man ser detta och kommande decennium som en övergångstid, då förlagen kommer att behöva anamma en eller flera nya modeller för sitt arbete med att producera böcker. Man betonar behovet av stöd från fonder, bibliotek och universitet för att kunna arbeta med böcker i denna nya publiceringsvärld. Skillnaden mellan hur de internationella universitetsförlagen arbetar och den modell som skisseras i denna rapport blir alltså allt mindre. AAUP påpekar att det är en illusion att ett universitetsförlag kan anses vara fristående:

[D]uring a time of dramatic transition, all members of the relevant scholarly communities – presses, authors, libraries, admi-

quality free content will lead not only to higher sales of e-content but also to higher sales of the printed format". De erbjöd bl.a. "free browsing, free page-by-page download, and free PDF samples". Kline Pope & Kannan, s. 11. Tillgänglig på www.aaupnet.org/resources/for-scholarly-publishers/publishing-research/412-nap-study, hämtad 2011-03-30.

¹⁵⁰ Inte alla böcker måste finnas tillgänglig i en tryckt version också. Detta beror av sådant som ämne, textlängd, författarens val och vilken sorts läsning texten kräver.

¹⁵¹ White, Cohn, Faran m.fl. 2011, s. 3.

nistrators, scholarly societies, and funding agencies – will need to be enlisted in open-ended and open-minded discussions, to ensure a robust scholarly communication ecosystem in the future”.¹⁵²

AAUP tar också upp två exempel på förlag som har en starkare anknytning till sina institutioner, och därmed får stöd i större omfattning, National Academies Press (NAP) och RAND Corporation. Dessa två har ett arbetssätt som liknar det jag föreslår att vi ska ha i Lund. Det kallas ibland ”mission-driven publishing” och dessa förlag publicerar brett snarare än att koncentrera sig på några starka ämnesråden så som många universitetsförlag gör.¹⁵³ Målet är framför allt spridning av forskningen: ”They both use open content as a means of achieving the primary objectives of maximal dissemination, substantial impact, and significant influence”.¹⁵⁴ Samma sak gäller exempelvis en aktör som Max Planck-Institut für Wissenschaftsgeschichte i Berlin, som också i första hand arbetar för att forskningen sprids.¹⁵⁵

AAUP vill, naturligtvis, lyfta fram vikten av att universitetsförlagen inte försvinner. De betonar det långsiktiga arbetet och det långsiktiga genomslag, *impact*, som själva förlagssystemet garanterar. De handlar inte bara om spridning av forskning utan också om kvalitetsgranskning, redaktionell bearbetning och en mängd andra saker.¹⁵⁶ Förlags-

¹⁵² White, Cohn, Faran m.fl. 2011, s. 4.

¹⁵³ White, Cohn, Faran m.fl. 2011, s. 17.

¹⁵⁴ Medan universitetsförlag traditionellt “are not so closely linked to their parent institutions as are NAP and RAND, because they focus their publishing programs on specific fields rather than on work produced within their home institutions”, vilket innebär att de “typically receive little or no direct support from their home institutions”, s 18.

¹⁵⁵ O’Leary 15/12 2010.

¹⁵⁶ I sin rapport identifierar författarna en mängd tjänster som ett universitetsförlag tillhandahåller, och som behöver bevaras också i en ny tid av bokpublicering. Dessa tjänster är värda att i korthet räkna upp här – för en utförligare beskrivning se rapporten i dess helhet: Selectivity (urval, refereegranskning); editorial engagement (redaktionell bearbetning förbättrar verken, hjälper författarna att inte bli för närsynta i sitt ämne); presentational expertise (tekniskt, estetiskt, läsbarhetsmässigt); new marketplaces (ser till att verken marknadsförs i olika sammanhang och att äldre verk inte försvinner när nya tekniker slår igenom); metadata

instansen är, menar de, viktig att upprätthålla i den informationens överflöd, "hyperabundance", som vi lever i, och som gör det allt svårare att sälla information¹⁵⁷ – vilket bland annat utnyttjas av oseriösa "förlag" som överflödar marknaden med böcker som förefaller trovärdiga men i själva verket är kompilat från internet, för att bara ta ett exempel.¹⁵⁸

I sin rapport diskuterar AAUP kombinationen fri open access och betald tryckt version, och de antar att detta är en övergångslösning som inte kommer att hålla på lång sikt – samtidigt påpekar de att tryckt och digital bok troligen kommer att samexistera länge än.¹⁵⁹ De ger en mängd exempel på hur denna modell idag genomförs bland universitetsförlagen – de listar nitton konkreta exempel där det framför allt, men inte endast, är förlagens "backlists" som görs tillgängliga. "Indeed, when applied to out of print titles, this strategy can provide a welcome new revenue stream. Presses publishing *new* titles using this model, however, must rely on a mix of revenue sources, typically including institutional support", skriver de.¹⁶⁰ I slutsatsen att denna öppenhet kräver institutionellt stöd är jag enig med rapportförfattarna. När det gäller modellen fri digital fil/tryckt bok tror jag dock att det är en ganska långsiktig modell. Digital och tryckt form innebär

authority and enhancement (förlagen ser till att böckernas metadata är pålitliga så att de alltid går att hitta); rights authority and licensing (rättighetsarbete för att se till att verken inte missbrukas); non-digital distribution arrangements (den tryckta boken försvinner inte och behöver fortfarande distribueras); multiple formats (olika format kräver delvis olika tekniska bearbetningar); independence (förlaget kan ha en annan inriktning än sitt universitet, är tätt förknippad med det men har en egen linje); imprimatur, tenure, promotion, prestige (att bli granskad, godkänd och publicerad av ett förlag innebär en utvaldhet och påverkar karriären); long-term availability (ett verk är ofta aktuellt länge och för att synas hjälper det att ha ett förlag som marknadsför – institutionella arkiv, som LUP, är passiva och arbetar inte för att ett verk ska synas). White, Cohn, Faran m.fl. 2011, s. 7–9.

¹⁵⁷ White, Cohn, Faran m.fl. 2011, s. 6.

¹⁵⁸ Se t.ex. Rasmus Fleischer, *Boken & Biblioteket*, Stockholm: Ink förlag, 2011.

¹⁵⁹ White, Cohn, Faran m.fl. 2011, s. 14, 11. Ann Steiner påpekar i *Litteraturutredningen* att det inte finns några tecken på att den tryckta boken är på väg ut, däremot att det är rimligt att tro att "tryckt och digital kultur kommer att existera parallellt under långt tid framöver". Steiner 2012.

¹⁶⁰ White, Cohn, Faran m.fl. 2011, s. 14.

delvis olika sätt att läsa, söka i och absorbera det skrivna, och den tryckta boken kommer inte att konkurreras ut i första taget.¹⁶¹

Man kan alltså se att även de internationella universitetsförlagen framöver kommer att behöva gå i en mer icke-kommersiell och institutionsstödd riktning. En del av kostnaden måste hamna någon annanstans än på konsumentledet, när det blir svårare att ta betalt för forskningsböcker. "Revenue will come from both consumers *and* producers of content".¹⁶² En viktig poäng är att open access inte är gratis, men det innebär kostnader som inte längre kan betalas enligt modellen "self-funding through product sales".¹⁶³ AAUP påpekar också att det kommersiellt sett är ett mindre problem att lägga ut högt specialiserade verk som open access.¹⁶⁴

Förändringen i publiceringsvärlden är en nackdel för de internationella universitetsförlagen så som de ser ut idag – "Transitions almost always involve a financial gap of some kind"¹⁶⁵, men det är inte säkert att det behöver vara en nackdel för *spridningen* av forskning. I Sverige har vi länge laborerat med tryckningsbidrag, medan det ibland i anglosaxiska sammanhang har avfärdats som "vanity publish-

¹⁶¹ Det finns exempelvis de som menar att en person minns mindre av det hon läser på en skärm jämfört med det hon läser på papper. I en debattartikel i *DN* lyfts sådana resonemang fram utifrån den amerikanske vetenskapsjournalisten Nicholas Carrs *The Shallows. How the Internet Is Changing the Way We Read, Think and Remember* (2010), Katarina Bjärvall, "Den digitala tekniken kan hämma empatin", *Dagens Nyheter* 11/10 2011. Se även olika kommentarer till boken i en artikel i *The Guardian*: John Naughton, "The internet: is it changing the way we think?", *The Guardian* 15/8 2010, www.guardian.co.uk/technology/2010/aug/15/internet-brain-neuroscience-debate, hämtat 2011-11-30. Janken Myrdal tror att de olika fördelar som finns med det digitala respektive det tryckta i framtiden kommer att kombineras till en ny helhet, vilket är ett rimligt antagande, Myrdal 2009, s. 72.

¹⁶² White, Cohn, Faran m.fl. 2011, s. 32.

¹⁶³ Det är värt att notera att också den elektroniska formen kräver arbete för att upprätthållas på lång sikt: AAUP poängterar "that they will need to have new material added, that they will need to migrate to new formats, and that they need to be safely preserved", White, Cohn, Faran m.fl. 2011, s. 23.

¹⁶⁴ White, Cohn, Faran m.fl. 2011, s. 13.

¹⁶⁵ White, Cohn, Faran m.fl. 2011, s. 30.

ing”.¹⁶⁶ Framtiden kan leda till att en större del av publiceringen hamnar någonstans mitt emellan kommersiell publicering och ”vanity publishing”, det vill säga ganska nära den svenska modellen idag. För större kommersiella förlag innebär det en stor omställning, där man måste börja tänka på ett nytt sätt. För ett Lunds universitetsförlag, som redan från starten har med dessa tankar i arbetet, skulle det inte på samma sätt bli ett stålbad att ta sig igenom.

Liksom AAUP:s rapportförfattare betonar jag gärna vikten av samarbete mellan olika lärosäten, bibliotek, universitetsförlag och institutioner.

Också National Academies Press (NAP) påpekar att det är en svår balansgång för en kommersiell aktör, hur man ska handskas med open access och digital publicering. När institutioner som universitet, forskningsinstitut eller bibliotek får styra drar dessa ofta publiceringen mot full digital tillgänglighet. Det är också det jag i denna rapport föreslår. Det är dock inte säkert att detta verkligen är en så dålig affärsidé som de kommersiella universitetsförlagen befarar. Den konsument som kan ladda ner en digital fil är inte sällan samma person som sedan beställer boken i tryckt form.¹⁶⁷

¹⁶⁶ O’Leary påpekar – angående ett möte mellan tyska och amerikanska universitetsförlag där man diskuterade idén att författaren eller dennes universitet betalar för open access-publicering – att “the willingness of authors and institutions to pay a fee for open access publication will likely vary from country to country and from discipline to discipline. There was some skepticism among the university press editors in attendance about whether or not such a model could work in the US given the stigma of so-called ‘vanity publishing’”. O’Leary 15/12 2010.

¹⁶⁷ Det är svårt att veta hur detta kan komma att utvecklas, när vanan att ha tillgång till forskning digitalt har etablerats. Flera menar att fria digitala filer också leder till fler beställningar. AAUP skriver att “Early experiments with free-online-plus-print publication suggested that making books available free online does not reduce print sales and may indeed increase sales, though further experience has indicated this is affected by many factors of both content and format”. De påpekar samtidigt om NAP:s experiment att “[a] key discovery was that the availability of HTML versions of [books] did not erode print sales, but that free PDFs can”, White, Cohn, Faran m.fl. 2011, s 11, s. 15; jfr Kline Pope & Kannan 2003, s. 7–8. Kline Pope & Kannan visar också att det var större chans att den som själv skulle betala köpte den billigare pdf-versionen, medan den som köpte böcker på fond-medel eller motsvarande oftare valde tryckt version, s. 9.

7.2 BIBLIOMETRIN OCH BOKPUBLICERINGEN

En fråga som är relevant att ha med i en rapport om bokpublicering av forskningsresultat är den *bibliometriska* aspekten, som redan genomgående har omnämnts i denna rapport. Grundtanken inom bibliometrin är att man kan bedöma vetenskaplig produktivitet och kvalitet genom att räkna antal publikationer i olika publiceringskanaler. Användandet av en bibliometrisk indikator har ökat under det senaste decenniet. Idag används bibliometrin som ett av flera sätt att jämföra och mäta forskning inom alla nivåer av forskningsfördelning, både när de statliga fasta forskningsresurserna fördelas och i tilldelningen av resurser från externa forskningsfinansiärer. I framtiden kan den komma att användas också internt inom Lund universitet. Det bibliometriska perspektivet är alltså väsentligt att ha med i diskussionerna om forskningspublicering.

Ett stort problem för ämnena inom humaniora och teologi – och även för de andra ämnena inom universitetet som gärna publicerar sig på liknande sätt – är att det bibliometriska systemet är uppbyggt efter de publiceringspraktiker som finns inom naturvetenskap, medicin och teknik. Ett grundantagande är här att man kan mäta forskningens genomslag efter hur många citeringar en artikel får i andra artiklar under ett kort tidsspänn, cirka två år. Ett annat grundantagande är att vetenskap är kumulativ till sin natur, det vill säga att forskare som regel bygger vidare på den senaste forskningen. Som Fredrik Åström på Biblioteksdirektionen påpekat i ett föredrag stämmer dessa grundantaganden dåligt in på stora delar av humaniora och teologi. Den humanistiska forskningen är generellt *non-cumulative*, det vill säga att humanister inte lika tydligt bygger vidare på ett gemensamt projekt, den är *negotiating*, vilket innebär att den är diskuterande snarare än en byggsten i en större helhet: de egna kollegerna citeras till viss del, men snarast för att argumentera emot eller förhandla med. Man tar ofta in perspektiv och tankar från andra forskningsområden och teoritraditioner i stället för att bygga vidare i den inomvetenskapliga traditionen, vilket också påverkar hur man citerar. Den sam-

lade forskningen om exempelvis Shakespeare, som är Åströms exempel, delar material snarare än teori och metod. Den humanistiska forskningen är *distinctive*, man refererar inte så mycket till sina samtida kolleger utan är mer intresserad av att förklara vad som är specifikt för den egna forskningen.¹⁶⁸

Utöver detta verkar humaniora och teologi inom ett mycket längre tidsspann, vilket innebär att de första årens citeringar inte ger en fullständig bild av forskningens genomslag och vikt. De humanistiska och teologiska dokumenten "lever längre", men de kan också "återuppstå" och visa sig vara mer aktuella och efterfrågade tjugo år senare än vad de uppfattades som när forskningen publicerades. De första årens citeringar kan till och med vara direkt irrelevanta.

Slutligen publicerar sig humanister i hög utsträckning i monografi- och antologiform, och dessa publiceringsformer räknas inte med i citeringsindex, som endast täcker artiklar och, i begränsad utsträckning, konferenspublikationer.

Att humaniora och teologi inte passar in i de bibliometriska beräkningsmönstren har lett till försök att kompensera för detta i systemet. Exempelvis har man valt att inte använda citeringsindex på denna forskning, eftersom det helt enkelt inte låter sig göras. Trots dessa justeringar är det tydligt att man, när man använder bibliometriska principer, försöker pressa in ett forskningssätt och en typ av publiceringspraktik i en struktur som egentligen inte är skapt för dem. Man kan fråga sig hur mycket humaniora och teologi ska försöka anpassa sig till ett tänkesätt som inte är konstruerat för dess sätt att bedriva och publicera forskning. Helt kommer man aldrig att kunna anpassa sig, och det är inte heller eftersträvensvärt eftersom det skulle innebära en nedmontering av områdets framgångsrika sätt att bedriva forskning och utöka den gemensamma kunskapen på. Vissa typer av under-

¹⁶⁸ Fredrik Åström, presentation inför Område HT:s forskningsnämnd, 8 oktober 2010. Inom bibliometrin görs ibland kartor över forskning, där kartbilden byggs upp genom hur citeringar förbinder ämnen och forskare. I en karta över humanioras citeringar är centralgestalterna inte samtida forskare utan namn som Aristoteles, Nietzsche och Shakespeare.

sökningar eller metodologier skulle försvinna – de humanistiska frågeställningar och det stoff som kräver längre vetenskapliga framställningar – och förlusten skulle vara stor.¹⁶⁹ Det skulle också bli svårt att upprätthålla det som ett antal av de humanistiska ämnena strävar efter: att i sin forskning också rikta sig till samhället och allmänheten. Valet står snarare mellan att försöka anpassa sig i viss utsträckning eller att inte anpassa sig, och i båda fallen argumentera för varför en mer utbredd anpassning skulle vara av ondo och hur de bibliometriska principerna i stället borde anpassas till forskningsområdet. Detta är dock inte ett ämne för denna rapport, utan en forskningspolitisk fråga.

7.2.1 Den svenska och den norska modellen

Bibliometri är inte ett enhetligt fält, utan det finns olika system och beräkningsprinciper. Bland annat finns det vad som brukar gå under beteckningen *den svenska modellen* och *den norska modellen*. Den svenska modellen styr den nationella fördelningen av forskningsresurser. Den har dock fått mycket kritik, bland annat av Vetenskapsrådet, och när enskilda lärosäten har skapat lokala system har de valt att inte följa denna, utan de har hellre utgått från principerna bakom den norska modellen, som har använts i Norge sedan 2006. Detta gäller också diskussioner som har förts inom Lunds universitet, även om de inte ännu har kommit fram till ett resultat.¹⁷⁰

Den svenska modellen utgår från ISI:s lista över tidskrifter (Thomson Reuters Web of Knowledge). Här räknas monografier och antologier inte alls med, och värt att observera är att de tidskrifter som räknas i ISI i mycket liten utsträckning över huvud taget är humanistiska

¹⁶⁹ Jfr Myrdal, 2009.

¹⁷⁰ Eftersom Lunds universitet ännu inte fattat beslut i dessa frågor framstår det som högst lämpligt att tanken om ett högkvalitativt universitetsförslag är med i de diskussionerna, så att eventuella publiceringar där blir högt rankade och inte avfärdas som "lokala".

eller skandinaviska.¹⁷¹ Kombinationen humaniora/teologi och Sverige innebär därmed att resultatet med nödvändighet blir klen.¹⁷² Den svenska modellen har som mål att räkna inte bredden på forskningen utan dess "toppar" – toppar som dessutom definieras utifrån medicinens och naturvetenskapens principer. Den norska modellen tar ett bredare grepp och är inte så exkluderande vare sig gentemot icke-engelskspråkiga publikationer eller gentemot andra publikationsformer än artiklar. Den är därmed mer relevant för forskare som dels befinner sig i en skandinavisk kontext och dels i en humanistisk.¹⁷³

Den norska modellen utgår från *publiceringskanaler*, och i detta begrepp ingår både tidskrifter, skriftserier och förlag. I Norge har man skapat en databas som listar publiceringskanaler, och det är en databas som revideras kontinuerligt.¹⁷⁴ Publiceringskanalerna delas upp i två kategorier. Den första kategorin innehåller merparten, cirka 80 procent, av de publiceringskanaler som räknas, och en publicering i dessa kanaler ger en normal poängtilldelning. De 20 procent av kanalerna som anses vara mest framstående eller ledande räknas in i den andra kategorin, och dessa publiceringar får en högre poängtilldelning. I diskussioner av den norska modellen brukar man ta upp dessa

¹⁷¹ Listan återfinns på wokinfor.com/. En presentation av och kritik mot ISI finns i Myrdal 2009, s. 148–156. Bland annat tar han upp det kända exemplet på hur denna typ av mätning kom att påverka Australiens forskningspublicering på ett negativt sätt, då man där endast hade ett kvantitetskriterium och inget kvalitetskriterium. Myrdal diskuterar också de övergripande problemen med mätnings-system i avsnittet "Att värdera vetenskap", s. 179–184.

¹⁷² Sökningar visar att även humanistiska lundaforskare som är världsledande på sina forskningsfält inte syns här. Janken Myrdal refererar en studie som visar att "[e]ndast omkring 5 % av de humanistiska publikationer som tagits med i den norska databasen finns också i ISI jämfört med omkring 95 % för medicin och biokemi". Myrdal 2009, s. 153; studien han hänvisar till heter *Bibliometrisk indikator som underlag för medeltilldelning* och utgavs av Vetenskapsrådet 2009.

¹⁷³ Den svenska modellen beskrivs och jämförs med den norska i Ulf Sandström & Erik Sandström, "Resurser för citeringar", *Högskoleverkets rapportserie* 2008:19 R, Stockholm 2008, tillgänglig på www.hsv.se/download/18.8f0e4c9119e2b4a60c80006308/0818R.pdf, hämtad 2011-11-30.

¹⁷⁴ Databasen återfinns på dbh.nsd.uib.no/kanaler/.

två olika kategorier, men det är värt att påpeka att det också finns en tredje kategori av publiceringskanaler, och det är *alla de som inte räknas alls*, det vill säga där en publicering ger noll poäng. Detta gäller publiceringskanaler som inte bedöms som tillräckligt vetenskapliga eller tillräckligt formellt referegranskade,¹⁷⁵ och det gäller kanaler som är lokala, det vill säga som framför allt publicerar ett enskilt lärosätes forskare.¹⁷⁶ För område HT är denna kategori relativt omfattande – områdets forskare publicerar utmärkt forskning dels på goda förlag med genomslag bland den läsande allmänheten som inte är strikt vetenskapligt definierade och granskade, och dels i kanaler som räknas som lokala eller nationella, snarare än internationella.

Tanken med bedömning efter bibliometriska principer är att ge incitament till forskarna, för att på så sätt styra dem att publicera sig på de sätt som finansiären anser bäst. Man vill med andra ord uppmuntra och leda forskarna till att hellre publicera sig internationellt än nationellt, och hellre nationellt än lokalt. Grundidén är att publicering i stark konkurrens både innebär en tydlig kvalitetsmärkning och ger forskningen möjlighet till större genomslag. Man kan dock ifrågasätta om detta verkligen gäller för flera av de ämnen som helt eller delvis är nationellt inriktade och som inte endast har en internationell forskarvärld som mottagare. Underliggande här finns olika definitioner av forskningens genomslag, *impact*.

Den bibliometriska komponenten används alltså – i olika utföranden – av både regeringen, forskningsråden och universitetsledningen. Signalerna är att man vill få forskarna att publicera sig i texter som är mätbara. I den svenska modellen innebär detta framför allt artiklar i

¹⁷⁵ Observera dock den tidigare nämnda godtyckligheten. Vissa allmänna förlag räknas som vetenskapliga och andra inte, trots samma nivå av granskning, och vissa skriftserier räknas som lokala och andra inte.

¹⁷⁶ En publiceringskanal räknas i den norska modellen som *lokal* om mer än 2/3 av författarna kommer från samma institution. En publiceringskanal är *nationell* om mer än 2/3 av författarna kommer från samma land. En kanal räknas som *internationell* om mindre än 2/3 av författarna är från samma land och det eller de språk som används i kanalen är de som räknas som internationella inom det specifika ämnet. Universitets- og høgskolerådet, *Vekt på forskning*, 2004, s. 34.

internationella tidskrifter. Denna typ av publicering ger därför högre poäng än andra. För många forskare gäller dock att publiceringar i deras ämnen över huvud taget inte ger möjlighet till poäng. Idag räknar man, som nämndes i inledningen, med att cirka 35 procent av lundahumanisternas och lundateologernas publikationer är i artikelform. Den största andelen av dessa ingår dock inte i tidskrifter som ger poäng enligt den svenska modellen. Enligt den norska modellen räknas också publicering i bokform om den görs i rätt publiceringskanaler. Enligt bibliometriker Mikael Graffners beräkningar skulle cirka 55 procent av HT:s publikationer komma med i den norska modellens beräkningar.¹⁷⁷

För denna utredning är de bibliometriska aspekterna relevanta i den mån de påverkar förslagen att höja bokpubliceringens kvalitet.¹⁷⁸ Undermineras några av kvalitetshöjningarna av bibliometrin? Är det, i ljuset av bibliometrin, fortfarande intressant att skapa ett arbetskrävande refereegranskningssystem och satsa pengar på redaktionell och språklig bearbetning av bokpublikationer? Om man med bibliometri syftar på den norska modellen är svaret ja: en publiceringskanal med hög kvalitet, som konstrueras på ett så kvalitetsmedvetet sätt att dess utgivning kommer att räknas högt i ett sådant system, blir en styrka för universitetet och dess forskare. Om man i stället tänker på den nuvarande svenska modellen är svaret snarare nej: eftersom publiceringar i boklängd över huvud taget inte räknas blir det orimligt att arbeta för att höja deras kvalitet. Med tanke på dels att det nuvarande svenska systemet svårligen går att applicera på humaniora och teologi, och dels att kritiken och diskussionerna tyder på att Sverige kom-

¹⁷⁷ Andelen HT-monografier som matchades mot listan över förlag var för perioden 2005–2008 44 procent. För artiklar och bokkapitel var siffran 57 procent. Uppgifter från Mikael Graffner i personlig korrespondens.

¹⁷⁸ Som syns genomgående i rapporten erbjuder det norska bibliometriska systemet också en möjlighet att få ett mått på ett visst förlags eller en viss skriftserieverksamhets "status".

mer att röra sig mot det norska systemets tankesätt, menar jag att det är en dålig idé att anpassa sig till den svenska modellen.¹⁷⁹

I en artikel i *Universitetsläraren* i november 2011 menar till exempel Anders Flodström, som haft i uppdrag att göra en kvalitetsöversyn för Utbildningsdepartementet, att Sverige borde ta efter den norska modellen och upprätta en liknande databas.¹⁸⁰ Ett av hans argument för databasmodellen är ISI:s ovan nämnda brister vad gäller dels svensk forskning och dels ett flertal ämnesområden. "Det skulle synliggöra svensk forskning, i synnerhet hum-samforskningen som inte märks så mycket i web of science", säger Flodström i intervjun.¹⁸¹ Detta visar hur aktuella dessa frågor är, och hur de ännu inte är fastställda utan tvärtom i ständig förändring. Det är viktigt att komma ihåg att de rådande idealen inom bibliometrin inte endast i stor utsträckning är baserade på ett visst sätt att bedriva och publicera vetenskap, utan de är också i omprövning och förändring.¹⁸²

¹⁷⁹ Jfr också Ulf Kronman, bibliometriker vid KTH, som är kritisk mot hur bibliometrin används idag. Han "anser att det fyrkantiga räknandet av publiceringar och citeringar har gått överstyr och att koncentrationen på mätbara bibliometriska data riskerar att förstöra svensk forskning", skriver *Universitetsläraren* i en intervju. "Det ligger inte i vetenskapens intresse att bara koncentrera sig på att publicera snabba och mötbara resultat", säger Ulf Kronman. Per-Olof Eliasson, "Publicera på rätt sätt för att öka genomslaget", *Universitetsläraren* nr 20/2011, s. 9.

¹⁸⁰ I detta sammanhang underkänner Anders Flodström de utvärderingar av svenska universitet som har skett genom peer review, vilka han menar blir både tvivelaktiga och dyra.

¹⁸¹ MarieLouise Samuelsson, "Flodström har nytt förslag till fördelning av resurser", *Universitetsläraren* nr 18, 2011, s. 6. Flodströms förslag går ut på remiss under 2012.

¹⁸² En god genomgång av den norska bibliometriska indikatorn samt hur den applicerats i Danmark görs i en artikel av Jesper W. Schneider. Han pekar också på faran i att ha "models that focus on a one-dimensional concept of research 'quality' and link the results directly to funding". Jesper W. Schneider, "An outline of the bibliometric indicator used for performance-based funding of research institutions in Norway", *European Political Science*, nr 8, 2009, s. 374, tillgänglig på www.palgrave-journals.com/eps/journal/v8/n3/full/eps200919a.html, hämtad 2011-11-30.

8. Avslutning

Denna rapport har, som utförligt diskuteras i avsnitt 2 och 3, två delförslag: ett förbättrat arbete med skriftserierna vid Område HT och skapandet av ett universitetsförlag. Det första förslaget menar jag är helt nödvändigt för Område HT, och därigenom också i förlängningen för Lunds universitet. Det andra förslaget är på ett tydligare sätt en djärvare satsning, som kan bidra till att stärka Lunds universitets varumärke och synlighet och erbjuda något som är betydligt mer än vad som finns idag.

Förlags- och skriftseriediskussionen innehåller många väsentliga frågor för dagens syn på forskning och forskningspublicering. Det krävs ett genomtänkt och framåtsyftande arbete med detta, vilket jag hoppas att denna rapport kan erbjuda ett underlag för. Det är inte heller endast i Lund denna diskussion är aktuell. Under arbetets gång har jag haft kontakt med personer från flera andra lärosäten som diskuterar liknande idéer, och som liksom Lund är inne i ett förändringsarbete. Kanske är det helt enkelt så att tiden är mogen för denna typ av verksamhet i Sverige. Utöver de enskilda lärosätena intresserar sig också forskningsråd och biblioteksvärlden för hur dagens situation för forskningspublicering skulle kunna förbättras. Detta innebär att det finns en god jordmån inte bara för att driva dessa frågor vid Lunds universitet, utan också för att samarbeta nationellt i de delar som vinner på att diskuteras på nationell nivå. Ett sådant samarbete kan bli mycket givande för Lunds universitet, och det är då utmärkt att ha en samlad verksamhet i Lund som kan fungera som aktör i de nationella diskussionerna.

Min förhoppning är att den här rapporten ger en god grund för Lunds universitets arbete, både centralt och på områdesnivå. Dessutom hoppas jag att rapporten kan fungera som underlag och inspiration också för andra lärosäten som diskuterar dessa frågor, och för de eventuella samarbetsdiskussioner som kan komma att ske på nationell nivå.

9. Källförteckning

9.1 TRYCKT MATERIAL

- [författarlös notis], "Vil slå sammen SiT Tapir og Akademika", *Universitetsavisa* 28/1 2011, www.universitetsavisa.no/notiser/article7969.ece, hämtat 2011-11-23.
- Björvall, Katarina, "Den digitala tekniken kan hämma empatin", *Dagens Nyheter* 11/10 2011.
- Eliasson, Per-Olof, "Bluff-förlag söker forskare en allt vanligare företeelse", *Universitetsläraryn* nr 15, 2011, s. 14–15.
- Eliasson, Per-Olof, "Publicera på rätt sätt för att öka genomslaget", *Universitetsläraryn* nr 20, 2011, s. 8–9.
- Flesicher, Rasmus, *Boken & Biblioteket*, Stockholm: Ink förlag, 2011.
- Kjellberg, Sara, *Forskarbloggar. Vetenskaplig kommunikation och kunskapsproduktion*, Lund, 2010.
- Kline Pope, Barbara & P.K. Kannan, "An Evaluation Study of the National Academies Press's E-Publishing Initiatives", Final Report, January 31, 2003, Public Version. Tillgänglig på www.aupnet.org/resources/fors-scholarly-publishers/publishing-research/412-nap-study, hämtad 2011-03-30.
- Monsen, Tor H., "Tapir best blant akademiske forlag", *Universitetsavisa* 18/5 2010, www.universitetsavisa.no/forskning/article4634.ece, hämtat 2011-11-23.
- Myrdal, Janken, *Spelets regler i vetenskapens hantverk. Om humanvetenskap och naturvetenskap*, Stockholm: Natur & Kultur, 2009.
- Naughton, John, "The internet: is it changing the way we think?", *The Guardian* 15/8 2010, www.guardian.co.uk/technology/2010/aug/15/internet-brain-neuroscience-debate, hämtat 2011-11-30
- O'Leary, Siobhan, "Making Open Access Pay", *Publishing Perspectives*, 15/12 2010. Tillgänglig på publishingperspectives.com/2010/12/making-open-access-pay/, hämtad 2011-03-30.
- Lindh, Karolina & Gunilla Wiklund, *Open access för humanister och rättsvetare. En kartläggning av publiceringspolicy och praxis inom*

- nordisk utgivning. Slutrapport, BIVIL:s skriftserie 2010:1. Finns på:
www.kb.se/dokument/Om/projekt/open_access/2010/oa_forhumanister20100301.pdf.
- Samuelsson, MarieLouise, "Flodström har nytt förslag till fördelning av resurser", *Universitetsläraren* nr 18, 2011, s. 6–7.
- Sandström, Ulf & Erik Sandström, "Resurser för citeringar", *Högskoleverkets rapportserie* 2008:19 R, Stockholm 2008, tillgänglig på
www.hsv.se/download/18.8f0e4c9119e2b4a60c80006308/0818R.pdf, hämtad 2011-11-30.
- Schneider, Jesper W., "An outline of the bibliometric indicator used for performance-based funding of research institutions in Norway", *European Political Science*, nr 8, 2009, s. 364–378, tillgänglig på
www.palgrave-journals.com/eps/journal/v8/n3/full/eps200919a.html, hämtad 2011-11-30.
- "Språkrådets uttolkning av Språklagen (2009: 600)", 23/2 2010,
www.sprakradet.se/6641, hämtad 2011-11-30.
- Steiner, Ann, "Läsarens marknad och marknadens läsare – reflektioner över litteraturens materiella villkor", *Litteraturutredningen*, 2012 (kommande).
- Söderling, Fredrik, "Forskarvärlden misslyckas med kravet på öppenhet", *DN* 2011-11-25.
- Universitets- og høyskolerådet, *Vekt på forskning. Nytt system for dokumentasjon av vitenskapelig publisering. Instilling fra faglig og teknisk utvalg til UHR. Versjon: 12. November 2004*, återfinns på
www.uhr.no/documents/Vekt_p_forskning_sluttrapport.pdf, hämtad 2011-11-28.
- White, Lynne, Steve Cohn, Ellen Faran m.fl., "Sustaining Scholarly Publishing: New Business Models for University Presses", *The Association of American University Presses*, March 2011. Tillgänglig på
www.uvasci.org/wp-content/uploads/2011/03/aaupbusinessmodels2011.pdf, hämtad 2011-03-30.
- Xia, Jingfeng, Rebekah Lynette Myers & Sara Kay Wilhoite, "Multiple open access availability and citation impact", *Journal of Information Science*, vol. 37, 2011, s. 19–28.

9.2 ELEKTRONISKT MATERIAL

Acta Universitatis Gothoburgensis, www.ub.gu.se/service/acta/univ, hämtat 2011-11-16.

Acta Universitatis Stockholmiensis, sub.su.se/publicera/acta-universitatis-stockholmiensis.aspx; sub.su.se/printondemand, hämtade 2012-12-19.

Acta Universitatis Upsaliensis, www.ub.uu.se/sv/Service/upu/Acta-Universitatis-Upsaliensis, hämtat 2011-11-16.

Alenius, Marianne, "Open Access Scholarly Publishing in the Humanities and Social Sciences – a Scandinavian approach", Köpenhamn 2010. www.mtp.hum.ku.dk/cgibin/PDFmedopenaccess/Open_Access_Scholar_0_0_9788763533195.pdf, hämtat 2011-11-30.

Association of American University Presses, "About University Presses", www.aupnet.org/about-aaup/about-university-presses, hämtat 2011-11-30.

Association of American University Presses, medlemslista, www.aupnet.org/aaup-members/membership-list, hämtad 2011-11-30.

Arkeologiböcker, Riksantikvarieämbetet: www.arkeologibocker.se, hämtat 2011-11-17.

Berlindeklarationen: www.zim.mpg.de/openaccess-berlin/berlin_declaration.pdf, hämtad 2011-11-30.

Creative Commons, creativecommons.se; creativecommons.org, Hämtade 2011-11-30.

Database for statistikk om høgre utdanning, "Publiseringskanaler", dbh.nsd.uib.no/kanaler/.

Egeberg, Per Kristian, "Svar til Wiland fra viserektor for forskning", publicerat 16/11 2009. www.uia.no/no/portaler/aktuelt/debattforum/tre_spoersmaal_til_ledelsen_ved_uia_forskningstid_og_doktorgrad, hämtat 2011-11-23.

Högskolan i Gävle, lista över publikationer inom "Gävle University Press", www.hig.se/Forskning/Publikationer/Gavle-University-Press.html, hämtat 2011-11-24

Högskolan på Gotland, om "Gotland University Press", www.hgo.se/forskning/1204-hgo/1451-hgo.html, hämtat 11-11-15.

Juristförlaget, www.juristforlaget.se/, hämtat 2011-11-30.

Karlstad University Press, www.kau.se/kup, hämtat 2011-11-15.

Karolinska Institutet University Press, www.kiup.se, hämtat 2011-11-15.

Kungliga Biblioteket, "Strategi för OpenAccess.se för 2011–2013",
www.kb.se/dokument/Om/Strategi_for_OpenAccess_se_2011-2013.pdf, hämtat 2011-11-21.

LingBuzz, ling.auf.net/lingBuzz

Linköping University Electronic Press: www.ep.liu.se/index.sv.asp,
 hämtat 2011-11-22.

Linnaeus University Press, lnu.se/forskning/linnaeus-university-press,
 hämtat 2011-11-23.

Linnéuniversitetet, "Arbetsbeskrivning för Linnaeus University Press",
intranet.lnu.se/forskning/linnaeus-university-press/arbetsbeskrivning-for-linnaeus-university-press, hämtat 2011-11-23.

Lundin, Per, "Till antologins försvar",
www.rj.se/1/1190/var/showDate/2011-04-05/bmID/357,
 publicerat 28/3 2011, hämtat 2011-11-21.

Lundin, Per, "Den hotade antologin",
www.rj.se/1/1190/var/showDate/2011-04-05/bmID/356,
 publicerat 24/3 2011, hämtat 2011-11-21.

Lunds universitet, beslut om open access-rekommendationer:
www.lub.lu.se/om-lub/vetenskaplig-publicering.html, hämtat 2011-11-24.

Lunds universitets publikationer (LUP), söksidan,
www.lu.se/forskning/avhandlingar-och-publikationer.

Lunds universitet, hemsidor inom HT: www.ark.lu.se; www.fil.lu.se;
www.hist.lu.se; www.kom.lu.se; www.kultur.lu.se;
www.lu.se/danmarksstudier; www.sol.lu.se; www.teol.lu.se.

Media-Tryck: lupak.srv.lu.se/mediatryck/.

Museum Tusculanum Forlag, www.mtp.dk; www.mtp.hum.ku.dk, hämtat 2011-11-30.

Noap (Nordic Open Access Publishing), www.ub.uit.no/wiki/noap.

Nordic Academic Press: www.nordicacademicpress.com/o.o.i.s/313,
 hämtat 2010-12-22

Oapen (Open access publishing in European Networks), www.oapen.org.

Roskilde Universitetsforlag, www.ruforlag.dk, hämtat 2011-11-15.

Stockholms universitets förlag, www.suforlag.se, hämtat 2011-11-15.

SUHF:s underskrift på Berlindeklarationen:

www.suhf.se/web/d156fb3c-d6b7-4a9f-956a-34d48d340b76.aspx,
hämtad 2011-11-30.

Syddansk Universitetsforlag, www.universitypress.dk, hämtat 2011-11-15.

Tapir akademiske forlag, www.tapirforlag.no, hämtat 2011-11-15.

Thomson Reuters Web of Science/Web og Knowledge (ISI), wokinfo.com/

Umeå universitet, om publikationer,

www.umu.se/forskning/avhandlingar-publikationer/, hämtat 2011-11-22.

Unipub, www.unipub.no, hämtat 2011-11-15.

Aalborg Universitetsforlag, www.forlag.aau.dk, hämtat 2011-11-15.

Aarhus Universitetsforlag, www.unipress.dk, hämtat 2011-11-15.

Örebro universitets publikationer,

publications.oru.se/4DCGI/dropacta?r=139380&t=h, hämtat 2011-11-16.

9.3 ÖVRIGT OTRYCKT MATERIAL

Acta-nämnden, Göteborgs universitet, "Protokoll 2011-05-25". Se

www.ub.gu.se/service/acta/protokoll/AUGprot110525.pdf, hämtat
2011-11-30.

Andersson, Hans, "Yttrande över remissen om LUP från Styrelsen för
humaniora och teologi", 22/3 1999.

Aurelius, Eva Hættner, "Remissvar från Litteraturvetenskapliga institutio-
nen, 8/3 1999.

Gellerstam, Göran (UB) & Margareth Wijk (Romanska institutionen),
"Yttrande angående remissen 'Framtida utgivning av skrifter genom
Lund University Press (LUP)'", 22/3 1999.

Graffner, Mikael (Biblioteksdirektionen), presentation inför Område HT:s
forskningsnämnd 8/10 2010.

Hansson, Bengt, "Remissvar från Filosofiska institutionen", 8/3 1999.

Hjort, Christer, "Framtida utgivning av skrifter genom Lunds University
Press (LUP)", PM 15/2 1999.

Holmberg, Bo, "Publicering och spridning av forskningsresultat vid SOL",
november 2007.

Julien, Marit, för Forskarkollegiet för språkvetenskap, "Synpunkter på förslag rörande publicering och spridning av forskningsresultat vid SOL", 7/1 2008.

Odeskog, Clas, "Yttrande om remissen om LUP från Matematisk-naturvetenskapliga fakultetsstyrelsen", 4/3 1999.

Pettersson, Bengt, *Vetenskaplig publicering vid Språk- och litteraturcentrum, Lunds universitet. En lägesbeskrivning och förslag till framtida organisation*, oktober 2006.

"Protokoll från Samhällsvetenskapliga fakultetsstyrelsen", 11/3 1999.

Åström, Fredrik (Biblioteksdirektionen), presentation inför Område HT:s forskningsnämnd 8/10 2010.

10. Bilagor

1) Externa utgivare som publicerat HT-forskare 2007–2009	149
2) Skriftserier inom HT-området 2011, uppdelat i SOL, hist-fil och CTR	152
3) Skriftserier som avhandlingar utkommit i 2007–2011.....	157
4) Skriftserier inom Lund University Press 1998	158

Bilaga 1: Externa utgivare som publicerat HT-forskare

A. Bok 2007–2009

Svenska förlag

- Sekel
- Forum för levande historia
- Historiska Media
- Atlantis
- Carlssons
- Nya Doxa
- Arcus
- Art Factory
- Artos & Norma
- Coast to coast-books
- Föreningen Gamla Lund
- Gidlunds förlag
- Kungliga Humanistiska Vetenskapssamfundet i Lund
- Kungl Vitterhets, historie och antikvitetsakademien
- Norstedts
- Roos & Tegnér
- Studentlitteratur

- Swedish Science Press
- Symposion

Utländska förlag

- Archaeopress
- Ashgate
- Cambridge Scholars Publishing
- Cambridge University Press
- Ciudadela
- Edition Arcana
- Eisenbrauns
- John Benjamins Publishing Company
- Luther-Agricola Society
- Mouton de Gruyter
- Oxford University Press
- Palgrave Macmillan
- Peter Lang
- VDM Verlag

B. Redaktör för bok 2007–2009

Svenska förlag

- Nordic Academic Press
- Nya Doxa
- Sekel
- Mediehistoriskt arkiv
- Swedish Science Press
- Artos

- Studentlitteratur
- Atlantis
- Carlssons
- Centrum för arbetarhistoria
- Isabergs förlag

- Malmö högskola
- Nordicom
- Paul Åströms förlag
- Stockholm Slavic Papers
- Svensk teologisk kvartalskrift
- Symposion

Utländska förlag

- Oxbow
- Springer
- Cambridge Scholars Publishing
- Mohr Siebeck

- ACM International Conference Proceeding Series
- Baylor University Press
- Blackwell
- Dunedin Academic Press
- Fortress Press
- Gyldendal
- M E Sharpe
- Mouton de Gruyter
- Palgrave Macmillan
- Peeters Publishers
- Peter Lang
- Rodopi
- Yale Indonesia Forum

C. Del av eller kapitel i bok 2008

Svenska förlag

- Mediehistoriskt arkiv, Statens Ljud- och Bildarkiv
- Nordic Academic Press
- Nya Doxa
- Sekel
- Atlantis
- Makadam
- Historiska Media
- Norstedts Akademiska Förlag
- Signum
- Swedish Science Press

- ABF Malmö
- Arcus
- Artos
- Atrium
- Carlssons

- Malmö högskola
- Meijebergs institut för svensk etymologisk forskning
- MIT Press
- Molin & Sorgenfrei
- Sober förlag
- Svenska Metallarbetareförbundet
- Symposion
- Örebro University Library

Utländska förlag

- Mohr Siebeck
- Routledge
- Springer
- Cambridge Scholars Publishing

- John Benjamins Publishing Company
- Metin
- Novus Forlag
- Gyldendal
- Høyskoleforlaget
- Mouton de Gruyter
- Nordistica Tartuensia
- Oxford University Press
- Rodopi
- Åbo Akademis förlag
- Acta bibliothecae nationalis Estoniae
- Acta Fennica
- Archaeopress
- Ashgate
- Brill/Society of Biblical Literature
- Calmann-Lévy
- Center for Archaeological Investigations. Southern Illinois University, Carbondale
- Clark/Continuum
- CNRS Editions
- Colonnese editore
- Éditions Sedes
- Editura Universitatii din Pitesti
- Emerald Group Publishing
- Equinox Publishing
- Gallimard
- Haus der Bayerischen Geschichte
- IGI Global
- Internationale Arbeitsgemeinschaft für Hymnologie
- IOS Press
- Jazyki slavjanskikh kul'tur
- Kashtan Press
- Leo S. Olschki
- Museum Tusculanum
- Motilal Banarsidass
- Narr Francke Attempto
- Ontos Verlag
- Palgrave Macmillan
- Peeter Publishers
- Presses universitaires de Caen
- Psychology Press
- Publications i edicions de la universitat de Barcelona
- PULIM
- Sage Publications
- Società Internazionale di Studi Francescani
- Spartacus
- Stofnun Vigdísar Finnbogadóttur í erlendum tungumálum
- Ta Pragmata Publ
- The Donner Institute for Research
- The Greenland National Museum and Archives
- Transbordeurs
- University of Belgrade Press
- Verlag J B Metzler
- Wallflowers Press
- World Scientific
- Aarhus Universitetsforlag

Bilaga 2: Skriftserier inom HT-området 2011, uppdelat i SOL, hist-fil och CTR

SOL

Aktiva under de senaste åren:

Titel	Startad	ISSN	Ämne
Études Romanes de Lund	1940	0347-0822	romanska
PERLES (Petites Études Romanes de Lund)	1985	1400-1810	romanska
Lund Studies in English	1933	0076-1451	engelska
Slavica Lundensia	1973	0346-8712	slaviska
Slavica Lundensia supplementa	2002	1651-3711	slaviska
Lund Slavonic Monographs	1981	0280-0284	slaviska
Lundastudier i nordisk språkvetenskap	1943	0347-8971	nord språk
Nordlund (småskrifter)	1981	0281-5427	nord språk
Travaux de l'Institut de linguistique de Lund	1973	0347-2558	lingvistik
Absalon	1992	1102-5522	littvet
Critica Litterarum Lundensis	2002	1651-2367	littvet
Lunder germanistische Forschungen	1934	0348-2146	tyska
Studia Graeca et Latina Lundensia	1989	1100-7931	klassiska
Studia Orientalia Lundensia. Nova Series	1983 (senast 2003)	0281-4528	semit spr.

SOL forts:

Working Papers/tidskrift:

Titel	Startad	ISSN	Ämne
Arkiv för Nordisk filologi	1882	0066-7668	nord språk
Working Papers in Scandinavian Syntax	1983	1100-097X	nord språk
Working Papers in Linguistics (engelska, online)			engelska
Working Papers (lingvistik, online)	1981	0280-526X	lingvistik
Scandinavian Journal of Modern Greek Studies (tidskrift)	2002	1651-1492	klassiska
Sprache und Pragmatik (tidskrift)	1989	0284-7795	tyska

Ej aktiva under de senaste åren:

Titel	Årtal	ISSN	Ämne
Scripta fenno- ugrica lundensia	1999 –1999	1404-1154	finsk-ugr.
Praktisk lingvistik	1979–1998	0348-484X	lingvistik

HIST-FIL

Aktiva under de senaste åren:

Titel	Startad	ISSN	Ämne
Lund Studies in Historical Archaeology	2005	1653-1183	Arkeologi
Acta Archaeologica Lundensia Series in 8°	1957	0065-0994	Arkeologi
Acta Archaeologica Lundensia Series prima in 4°	1954	0065-1001	Arkeologi
Department of Archaeology and Ancient History, Report Series	1976	0281-3440	Arkeologi
Archaeology@Lund	2007	1654-4463	Arkeologi
Studia Historica Lundensia	2001	1650-755X	Historia
Centrum för Danmarksstudier	2003	1651-775X	Tvär/hist
Lund University Cognitive Studies	1991	1101-8453	Kogn.forsk.
Ugglan, Minervaserien	2001	1650-7339	Idéhistoria
Bokhistoriska skrifter	1995	1400-7371	Bokhistoria
Intermedia Studies Press	2007	ej ISSN-nr	Kulturvet
Lund Philosophy Reports, LPR	1996	1404-3718	Filosofi

Working Papers/tidskrift:

ETN	2005	1653-1361	etnologi
Lund Archaeological Review LPR	1996		arkeologi

Hist-fil forts:

Ej aktiva under de senaste åren:

Titel	Årtal	ISSN	Ämne
Ugglan	1991–2003	1102-4313	Idéhistoria
Aktuellt från Centrum för Danmarksstudier	2001 (1 bok)	1650-8211	Tvär/hist
Lund Studies in Art History	1988–1995	1100-2859	Konstvet
Studies in Aesthetics	1987–1992	1100-035X	Fil/estetik
Lund studies in European ethnology	1996	1401-3371	etnologi

CTR

Aktiva under de senaste åren:

Titel	Startad	ISSN	Ämne
Lund Studies in History of Religion	1993	1103-4882	rel.historia
Lund Studies in Psychology of Religion	1993	1103-5757	rel.psykol
Lund Studies in Sociology of Religion	2002	1651-4432	rel.sociol
Lund Studies in African and Asian Religions	1988	0284-8651	rel.historia
Lund Studies in Ethics and Theology	1992	1102-769X	etik
Bibliotheca historico- ecclesiastica Lundensis	1972	0346-5438	kyrkohist
Studia Theologica Lundensia teologi	1952	0491-2853	syst.

CTR forts:

Svenska med lundainslag

- Coniectanea Biblica, New Testament Series (från 1966)
- Coniectanea Biblica, Old Testament Series (från 1967)
- Studia Missionalia Svecana, Uppsala & Lund, 2000 –
Missionsvetenskap.
- Bibliotheca Theologiae Practicae, Uppsala och Lund, 1957 –
Praktisk teologi.
- Nordisk judaistik/Skrifter utgivna av Sällskapet för judaistisk
forskning
- Arcus teologi (på förlag, forum för mer populära verk).

Övrigt

Fakultetsövergripande men med stort humanistiskt inslag:

Centre for European Studies Conference Papers • Centre for European
Studies Working Papers • Skrifter från Lyssnande Lund • Lund Middle
Eastern and North African studies (enligt Libris endast en publicering,
1994)

Räknas inte som HT men har delvis humanistiskt deltagande:

Lund Studies in Media and Communication • Lund Studies in Education •
Idrottsvetenskapligt centrums skriftserie (ICLU) • Lund Studies in Human
Ecology

Andra som redaktörerna i enkätsvaren anger att de medverkar i:

Publikationsnämnden för de svenska Athen- och Rominstitutens serier
(Arne Jönsson) • Wiley/Blackwells lingvistiska tidskrift Studia Linguistica
(Christer Platzack) • Svenska Linnésällskapets årsskrift (Gunnar
Broberg) • Ideas in History (Victoria Höög) • Svenskt gudstjänstliv
(Stephan Borgehammar) • Platonsällskapets symposierapporter (publ i
Aigis) (Karin Blomqvist)

Bilaga 3: De skriftserier som avhandlingar utkommit i 2007–2011

Här listas de skriftserier som publicerat avhandlingar under åren 2007–2011.

Serier, hist-fil

- Lund Studies in Historical Archaeology: 5
- Acta Archaeologica Lundensia: 5
- Studia Historica Lundensia: 1
- Lund University Cognitive Studies: 9
- Ugglan, Minervaserien: 2
- Lund Studies in Human Ecology: 1
- Centrum för Danmarksstudier: 1
- Bokhistoriska skrifter: 4

Serier, SOL

- Études Romanes de Lund: 9
- Lundastudier i nordisk språkvetenskap: 7
- Travaux de l'institut de linguistique de Lund: 3
- Lunder germanistische Forschungen: 3
- Critica Litterarum Lundensis: 2
- Studia Graeca et Latina Lundensia: 3
- Lund Slavonic Monographs: 1

Serier, CTR

- Lund Studies in Psychology of Religion: 1
- Lund Studies in African and Asian Religions: 2
- Lund Studies in History of Religions: 7
- Lund Studies in Sociology of Religion: 1
- Bibliotheca Historico-Ecclesiastica Lundensis: 1

Akademiska serier utanför Lund

Studia Missionalia Svecana: 3 • Acta Universitatis Upsaliensis, Studia Byzantina Upsaliensia: 1 • Centre for sustainable communications, KTH: 1 • Bibliotheca Theologiae Practicae: 1 • Malmö Studies in Educational Sciences: 5 • Malmöfynd: 2 • Skrifter med historiska perspektiv, Malmö: 2

Bilaga 4: Skriftserier inom Lund University Press 1998

Listan på skriftserier som fanns inom Lund University Press, samt vilken dåvarande institution de tillhörde. Listan är från 29/1 1998 och är hämtad ur Hjort, PM.

Serie	Institution/liknande
Aris	Konstvetenskapliga inst
Arkiv för nordisk filologi	Dialekt- och ortnamnsarkivet
Bibliotheca Historica Lundensis	Historiska inst
Bibliotheca Historico-Ecclesiastica Lundensis	Teologiska inst
Bio Science Abstracts	Inst för parodontologi
CESIC Studies in International Conflict	Historiska inst
Crafoord Lectures	Institutet för ekonomisk forskning
Études Romanes de Lund	Romanska inst
Forskningspolitiska studier	Forskningspolitiska inst
Kvinnovetenskapliga studier	Kvinnovetenskapligt Forum
Litteratur, Teater, Film. Nya serien	Litteraturvetenskapliga inst
Lund Dissertations in Sociology	Sociologiska inst
Lund Middle Eastern and North African Studies	Teologiska inst
Lund Monographs in Social Anthropology	Sociologiska inst
Lund Studies in Art History	Konstvetenskapliga inst
Lund Studies in Economic History	Ekonomisk-historiska inst
Lund Studies in Economics and Management	Institutet för ekonomisk forskning
Lund Studies in Education	Pedagogiska inst
Lund Studies in English	Engelska inst
Lund Studies in Ethics and Theology	Teologiska inst

Serie	Institution/liknande
Lund Studies in European Ethnology	Etnologiska inst
Lund Studies in Geography	Inst för kulturgeografi och ek geografi
Lund Studies in International History	Historiska inst
Lund Studies in Law and Society	Juridiska inst
Lund Studies in Legal History	Juridiska inst
Lund Studies in Media and Communication	Medie- och kommunikationsvetenskap
Lund Studies in Psychology of Religion	Teologiska inst/Religionspsykologi
Lundaforskare föreläser	Lunds universitet
Lundastudier i nordisk språkvetenskap (ser A)	Inst för nordiska språk
Meddelanden från Erik Philip Sörensens stiftelse	Erik Philip Sörensens stiftelse
Meddelanden från geografiska inst (avhandl.)	Naturg. inst/Kulturg. och ek. geografi
Människa och Miljö	Kollegiet Människa och Miljö
Skrifter utgivna av Vetenskapssocieteten i Lund	Vetenskapssocieteten i Lund
Skånsk senmedeltid och Renässans	Vetenskapssocieteten i Lund
Studia Graeca et Latina Lundensia	Klassiska inst
Studia Orientalia Lundensia	Inst för Mellanösterns språk
Studia Theologica Lundensia	Teologiska inst
Studies in Aesthetics	Filosofiska inst
Studies in Philosophy	Filosofiska inst
Svenskans beskrivning	Inst för nordiska språk
Travaux de l'Institut de Linguistique de Lund	Inst för lingvistik
Vetenskapssocietetens årsbok	Vetenskapssocieteten i Lund